

diyanet
aile
dergisi

**HAYATI KUŞATAN
DEĞERLER SİSTEMİ
GÜZEL AHLAK**

Eylül 2024 | Sayı: 69

46

**PROF. DR.
CELAL TÜRER
İLE SÖYLEŞİ**

10

**HUKUK, ÖZGÜRLÜK
VE AHLAK**

14

**HZ. PEYGAMBER'İN
KARAKTER İNŞASINDAKİ
ROLÜ**

32

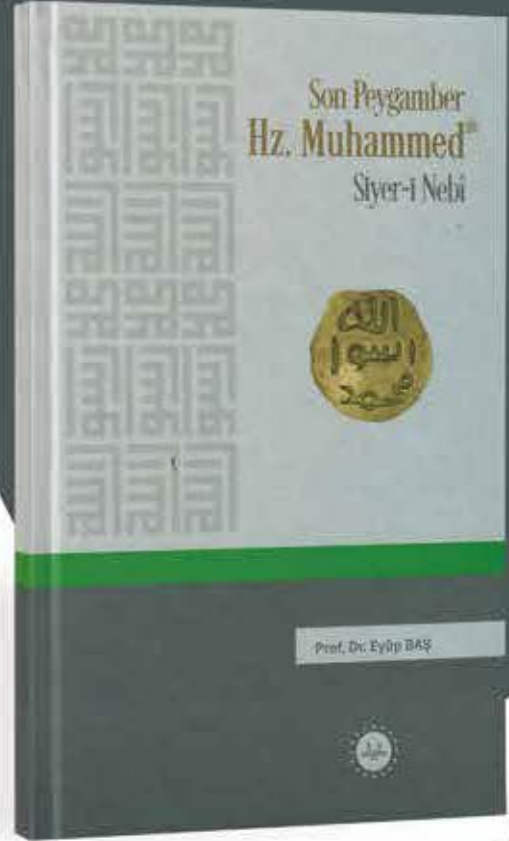
**OYUN VE FİLMERDE
YAŞ SINIRI**

68

**DİJİTAL DÜNYANIN
KARBASANI
ELEKTRONİK ATIKLAR**

Kitapta Hz. Peygamber'in hayatı, temel bilgiler verilerek anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in çocukluğu ve gençliği, vahiy alışından sonra Mekke ve Medine dönemlerinde yaşadıkları, tebliği, hicreti, savaşları, ahlaki vb. konular, muhtasar olarak anlatılmaktadır. Kitabın son bölümlerinde Hz. Peygamber'in ahirete irtihaline de değinilmektedir.

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

TOPLUMUN BEL KEMİĞİ GÜZEL AHLAK

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Toplumları ayakta tutan unsurların başında hiç şüphesiz güzel ahlak gelir. Güzel ahlak, toplumun bel kemiğini teşkil eder. İnsan güzel ahlak ile kemale erer, saadet ve huzur dolu bir hayat sürer. Toplum hayatının nizam ve intizamı ancak güzel ahlak ile olur. Geçmişte ve günümüzde birçok toplumun geçirdiği bunalım ve huzursuzluğun, nihayetinde bir ahlaki çöküşe dayandığı söylenebilir. Bu sebeptendir ki öteden beri bilim adamları, düşünürler, filozoflar ve sosyologlar ahlak üzerinde yoğunlaşmışlardır. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kadar bütün peygamberler, insanları güzel ahlaka davet etmişlerdir.

Bireysel ilişkilerden sosyal hayata, ticaretten siyasete kadar Efendimizin (s.a.s.) mücadelesinin temelinde güzel ahlaki egemen kılmak vardır. Nitekim Allah Resulü, "Şüphesiz ben güzel ahlaki tamamlamak üzere gönderildim." hadisiyle de güzel ahlakın insanlık için hayati olduğunu ortaya koymuştur. Yüce Allah da Peygamberimize hitaben, "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem, 68/4) buyurarak bu gerçeği teyit etmiştir.

Bizler de *Aile Dergisi* olarak mümin bir bireye düşen en temel vazife, bütün insanlarla iletişimde ve etkileşimde İslam'ın özü olan güzel ahlaka sahip olmaktır, dedik ve Penceremizi "Hayatı Kuşatan Değerler Sistemi: Güzel Ahlak"a açtık. Mustafa Irmaklı, yazısında, "İslam'ın gayesi insana varoluşun anlam ve hikmetini, güzel ahlakın önemini ve gereğini öğretmektir." dedi; huzurlu insan ve sağlıklı toplum inşa etmenin yolunun da güzel ahlaki hayatı kuşatan bir değerler manzumesi olarak sahiplenmek, yaşamak ve savunmaktan geçtiğinin altını çizdi. Doç. Dr. Yaşar Akaslan, "Hz. Peygamber'in Karakter İnşasındaki Rolü"ne değindi. Allah Resulü'nün, şahsiyet inşasında gözettiği ilkelerden bahsetti. Onun (s.a.s.) İslam ümmetinin karakter inşasındaki rol modelliğini en güzel şekilde ifa ettiğini anlattı. Dr. Kübra Çiçekli, "Bir Ahlak İlkesi: Kötülüğü İyilikle Savmak" yazısıyla dosyamıza katkı sundu. Medeniyetimizin Münevver Kadınları köşemiz için Meryem Dalğış, Baciyân-ı Rum teşkilatının kurucusu "Fatma Bacı"yı yazdı. Bu ayki söyleşimizi Prof. Dr. Celal Türer ile Etik ve Ahlak Kavramları Üzerine... gerçekleştirdik. Türer, ahlakın, bireylerin veya toplumların iyi ve kötü, doğru ve yanlış hakkındaki inançlarını ve değerlerini ifade ettiğini, bu değerlerin de genellikle kültürden, dinden ve geleneklerden beslendiğini belirtti.

Birbirinden kıymetli yazılarımızla dopdolu olan dergimizi siz kıymetli okurlarımızın beğenisine sunarken bu ay idrak edeceğimiz Mevlit Kandili'nizi tebrik ediyor, tüm İslam âlemi için hayırlara vesile olmasını niyaz ediyoruz.

İNİ
TAKDİRİ

18. BİR AHLAK İLKESİ: KÖTÜLÜĞÜ İYİLİKLE SAVMAK
Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

20. TEVAZU YÜCELTİR, KİBİR ALÇALTIR
Dr. Bahadır OPUS

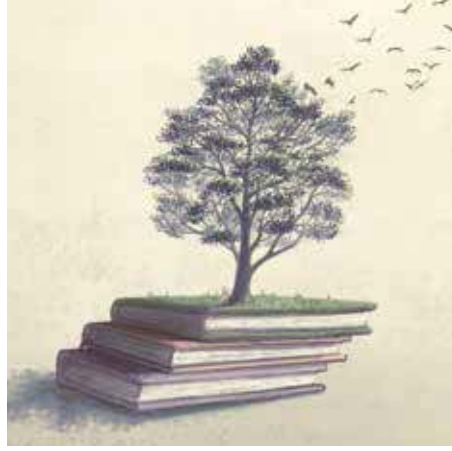
22. Bİ' KAHVE?
Gülsüm KARAPINAR

24. ÖMRE BEREKET: SİLA-İ RAHİM
Hilal KOÇ HANCI

28. BEBEK SONRASI EVLİLİĞİMİZE NE OLUR?
Cihan ULUÇ

32. OYUN VE FİLMERDE YAŞ SINIRI
Kübra TAŞKIRAN

34. YOĞURTLU EKMEK, KAKAOLU KEK
Şerife DOĞAN

04
HAYATI KUŞATAN DEĞERLER SİSTEMİ: GÜZEL AHLAK
Mustafa IRMAKLI

14
HZ. PEYGAMBER'İN KARAKTER İNŞASINDAKİ ROLÜ
Doç. Dr. Yaşar AKASLAN

10
HUKUK, ÖZGÜRLÜK VE AHLAK
Ali Necip ERDOĞAN

EYLÜL
2024

Diyaret İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
ARKETİP AJANS
www.arketipajans.com

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

54

TOKMAĞINA DOKUNDUĞUMUZ KAPI: KONYA

Nisanur Mukaddes UYANIK

38. YALIN GELDİM, YALIN GİDECEĞİM

Gülşen ÜNÜVAR

40. ET-TEKRÂRU AHSEN

Muhammed Kâmil YAYKAN

42. EVLİLİKLERDE SABIR

Gülşah AKÇAY CİVRİZ

46. PROF. DR. CELAL TÜZER İLE ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI ÜZERİNE...

Mahir KILINÇ

50. HAZİNE ARAR GİBİ DOSTLUK ARAMAK

Sümevra YAMAN

58. FATMA BACI

Meryem DALĞIÇ

64. ÖTEKİNİN UMUDU, UMUDUN AKİBETİ

İshak KOÇ

68. DİJİTAL DÜNYANIN KARABASANI: ELEKTRONİK ATIKLAR

Şule TÜZÜN

70. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BEYAZIT YANGIN KULESİ

Eyüp DEMİR

74. GEÇMİŞİN İZİNDE: OKUL YILLARI

Seher MERİÇ

76. ÇOCUKLARDA SAĞLIKLI BESLENME

Merve Bilge ATALAY

78. BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK

Süreyya MERİÇ

60

KENDİNDEN KAÇIP KENDİNE VARMAK

Sema BAYAR

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97

0312 295 72 05 – 06

Faks: 0312 285 18 54

e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı

TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal

Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,

Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli

Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 26.08.2024

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas

Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler, İstanbul

Tel: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme

ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların

bilimsel sorumluluğu yazarlarına

aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet

İşleri Başkanlığı yayın organıdır.

Dergide yayımlanan yazı, konu,

fotoğraf ve diğer görsellerin her

hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her

türlü ortamda alıntı yapılamaz.

HAYATI KUŞATAN DEĞERLER SİSTEMİ GÜZEL AHLAK

■ **Mustafa IRMAKLI**

DİB Strateji Geliştirme Başkanı

nsanın varlık âlemindeki en temel farkı, bir değerler sistemine sahip olması, hayata ve varoluşa dair bir anlam örgüsü kurabilmesidir. Yaratılışı itibarıyla sahip olduğu kabiliyetler ve akıl gibi büyük bir nimetle donatılması da onun söz konusu özelliği sebebiyledir. Bu, diğer canlı türlerinde var olan bazı öğrenilmiş davranış şekillerinden ya da genetik reflekslerden tamamen farklı bir durumdur. Çünkü insan mevcut bilgiyi ve birikimsel tecrübeyi kullanarak yeni bilgiler üretebilen, kavram oluşturabilen, teknoloji geliştirebilen ve kendine özgü bir anlam çerçevesinde ahlaki tercihler yapabilen bir varlıktır. Dolayısıyla anlamsız ve gelişigüzel bir davranış tercihi, esasında insanın sahip olduğu temel özellikler ve yeteneklerden uzak kalışın talihsiz bir örneğini göstermektedir. Özünün farkında olan insan, değerler sistemini seçerken ve hayata dair bir anlam ve ahlak tasavvuru oluştururken din, kültür, ideoloji, bilim gibi pek çok unsurdan etkilenebilir veya doğrudan onlardan birini referans olarak kullanabilir. Böyle bir vasatta ise onun değerler sisteminin düzeyi, dış dünyaya verdiği tepkilerle ölçülecektir.

İslam'ın gayesi insana varoluşun anlam ve hikmetini, güzel ahlakın önemini ve gereğini öğretmektir.

İnsanı en güzel şekilde yaratan ve üstün özelliklerle donatan Allah, seçtiği peygamberler ve gönderdiği vahiyle ona hakikatin yolunu apaçık göstermiştir. Tüm peygamberler, Allah'tan aldıkları vahiyle tevhidin, adaletin ve güzel ahlakın tesisi için mücadele etmiştir. Hak-batıl mücadelesinin eksenini de zalimlere karşı hukuku, yeryüzünü ifsat edenlere karşı insani değerleri savunmaktır. Bunun için, Kur'an-ı Kerim'de de açıkça ifade edildiği üzere İslam, Allah'ın insanlığa en büyük nimetidir. Zira İslam'ın getirdiği ilkeler her şeyden önce insan için dünyada huzur, onur ve güveni; ahirette ise ebedî kurtuluşu temin eden bir hayat tarzı ortaya koymaktadır. Yani İslam aynı zamanda güzel ahlakın kendisi ve teminatıdır. Haddizatında ahlak ile insan birbirinden ayrılmaz bir bütünlük ifade eder. Etimolojik olarak, "huylar, seciyeler, mizaçlar" gibi anlamlara gelen ve *hulk* kelimesiyle ifade edilen ahlak kavramının, aynı zamanda insanın ruh ve beden bütünlüğünü ortaya koyması oldukça dikkat çekicidir. Dolayısıyla salt ahlak kavramını pozitif olarak ele alıp "insanın bir amaca yönelik olarak kendi arzu ve iradesiyle iyi davranışlarda bulunması ve kötülüklerden uzak durması" şeklinde tanımlayanlar olmuştur. En yalın hâliyle ve mücerret bir

bakışla dış dünyaya yönelik tepkileri karşılayan ahlak kavramı, söz konusu tepkilerin referanslarına göre "iyi" ya da "kötü" sıfatı almaktadır. Bu bağlamda kaynağı İslam olan davranışlar hayata güzel ahlak olarak yansımaktadır. Nitekim Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." (İbn Hanbel, *Müsned*, II, 381) buyurmaktadır. Bu beyanından açıkça anlaşılmaktadır ki aileden sosyal hayata, ticaretten

» Ahlakın indirgenildiği, ölçülerin parçalandığı, değerlerin hayatın dışına itildiği, riya ve gösterişin egemen olduğu, imajın hakikati gölgelediği toplumlar yozlaşmaya ve çökmeye mahkûmdur. Dirilişin, huzurlu insan ve sağlıklı toplum inşa etmenin yolu, gönül, zihin ve davranış zemininde güzel ahlakı yaşamak ve savunmaktan geçer.

siyasete, devletten diplomasiye kadar sevgili Peygamberimizin her alanda getirdiği ilkelerin, örnekliğinin ve mücadelesinin temelinde güzel ahlakı egemen kılmak vardır. Kur'an-ı Kerim de "Şüphesiz sen yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem, 68/4) ayetiyle onu övmekte ve en güzel örnek (Ahzâb, 33/21) olarak müminlere tanıtmaktadır. Nitekim Mekke'de Müslümanların zor yıllarında, Yesripten gelen bir gruba Akabe denilen yerde İslam'ı anlatan Peygamberimiz, onlardan, "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek,

yalan ve iftiradan uzak durmak, güzel işlere karşı çıkmamak ve kendisine itaat etmek” (Buhari, İman, 11) üzere söz almıştı. Aynı şekilde Peygamber Efendimizin davetiyle cahiliyenin karanlığından kurtulup hakikatin aydınlığına kavuşan sahabenin, kazandığı güzel ahlakı gösteren diğer tarihî bir vesika da Habeşistan’a hicret esnasında kayda geçmiştir. Habeşistan kralı, huzurundaki Müslümanlara, yurtlarını niçin terk ettiklerini sorunca muhacirler adına konuşan genç sahabe Cafer b. Ebu Talip şöyle demişti; “Ey hükümdar, biz cehalet içinde yaşayan

bir topluluk idik; putlara tapıyor, kötü işler yapıyorduk. Akraba ve komşuluk haklarına riayet etmiyorduk. Kuvvetli olanımız zayıfı eziyordu. Biz toplum olarak bu durumda iken Allah Teâlâ bize acıdı; lütfederek içimizden, soyu, iffeti, şerefi hepimizce bilinen birini peygamber gönderdi. O, bizi Allah’a ibadete çağırıyor, putları terk etmemizi söylüyordu. Bize, doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, kan dökmekten sakınmayı; fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, iftira etmekten uzak durmayı bildiriyordu. Allah’a

ibadet edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamayı emrediyordu. Biz de ona inandık, getirdiği dine uyduk. Bundan dolayı içinde yaşadığımız toplum bize düşman kesildi. Bu sebeple hicret ederek ülkenize geldik.” (İbn Hişam, es-Sîre, 1/336)

İslam düşüncesinde iman, ibadet ve ahlak bir bütündür.

Hz. Peygamber, “Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlakı en güzel olanıdır.” (Ebu Davud, Sünnet, 15) buyurarak iman ve ahlak arasındaki güçlü ilişkiyi beyan etmektedir. Yine bir seferinde o, arka arkaya yemin ederek üç defa; “Vallahi iman etmiş olmaz.” buyurmuş, orada bulunanlar; “Ey Allah’ın elçisi, bu iman etmiş olmayan kimdir?” diye sorunca Peygamberimiz, “Kim olacak; komşusu haksızlığından, kötülüğünden güven içinde olmayan kimse.” diye cevap vermiştir. (Buhari, Edep, 29) Aynı şekilde ibadetlerin gayesi ve neticesi de insanı ahlaki açıdan olgunlaştırmak, iyi işlere yöneltmek, kötülüklerden uzak tutmaktır. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de namazın kişiyi kötü işlerden ve davranışlardan alıkoyan (Ankebût, 29/45), zekâtın günahları, kötü duyguları temizleyen (Tevbe, 9/103) yönüne dikkat çekilmektedir. Peygamber Efendimizin; oruç ibadeti ile ilgili olarak, “Kim ki yalan söylemeyi ve yalanla iş yapmayı bırakmazsa, Allah Teâlâ o kimsenin yemesini içmesini bırakmasına (yani oruç tutmasına) değer vermez.” (Buhari, Savm, 8)

buyurması bu konuda en çarpıcı ikazlardandır. Bir başka açıdan Peygamberimiz Müslüman'ı tarif ederken "Müslüman, dilinden, elinden Müslümanların selamette kaldığı (zarar görmediği) kimsedir." (Buhari, İman, 4; Müslim, İman, 14) buyurmak suretiyle Müslüman'ın ayırıcı vasfının ahlaki çizgisini ortaya koymuştur.

Ahlak, belli zamanlara ve davranışlara indirgenemez.

Teorik bir çerçevesi olmakla beraber ahlak bir davranış biçimi olarak hayatın içinde ortaya çıkar. Kişinin sahip olduğu ahlakın niteliği hayatın içindeki söz, tavır ve davranışlarından belli olur. İslam bir hayat teklifidir. Hayatın her alanını kuşatan bir düşünce ve davranış biçimini ortaya koyar. Söz konusu hayatın en belirgin vasfı ise güzel ahlaktır. Yani İslam tüm ilke ve hükümleriyle güzel ahlaki öğretir. Kur'an-ı Kerim güzel ahlakın kitabıdır. Peygamber Efendimiz hayatı boyunca güzel ahlakı anlatmış, onun mücadelesini vermiş ve sünnetiyle en güzel örnekliğini göstermiştir. Dolayısıyla ahlakın alanı belli zamanlarla ve mekânlarla sınırlandırılmaz. Ahlak, tüm zamana ve mekâna rengini veren bir değerler bütünü olarak ele alınmalıdır. Örneğin kutsal mekânlarda ve kutsal kabul edilen zaman dilimlerinde iyi davranış, dua ve ibadetler öne çıkarken söz konusu zaman ve mekânın dışında gelişigüzel, duyarsız ve sorumsuz bir davranış

tercih etmek ahlak ve hayat bütünlüğünü parçalayan derin bir çelişkiyi ifade eder. Bilakis İslam düşüncesinde camilerin, mescitlerin, mabetlerin esas işlevlerinden biri, hayatın içinde yıpranan, örselenen duygu ve davranışların onararak güçlendirilmesidir. Yani camiler bir nevi sosyal hayatı daha iyi hâle getiren mekânlar olarak da öne çıkmaktadır. Bu yönüyle ibadet ve ahlak bütünlüğü cami içinde ve cami dışındaki davranış bütünlüğü ile sağlanır. Esas olan ibadet anında hissedilen Allah'ın huzurunda olduğu hakikatini ibadetten sonra muhafaza etmektir. Göğsünü

kibleye dönüp istikametini belirledikten sonra aklını, kalbini, davranışlarını Kâbe'nin temsil ettiği değerlerden ayırmamaktır. Nitekim ibadet kavramı formel ibadetlerin yanında Müslümanca bir hayatın gereği olarak doğru niyet, ihlas ve samimiyetle yapılan tüm davranışları kapsamaktadır. Aynı şekilde ahlak sınırlı davranışlara da indirgenemez. Nasıl ki zina vb. fuhşiyat apaçık şekilde gayriahlaki davranışlarsa aynı şekilde iftira, yalan söylemek, kul hakkı yemek, kamu malını haksız kullanmak vb. de apaçık gayriahlaki davranışlardır. Yani hayatın her alanına dair

İslam'ın belirlediği ilkeleri ihlal etmek aynı zamanda İslam ahlakını ihlal etmektir.

Modern zamanların değerler açısından en büyük krizi hayatı atomize etmektir.

Ahlakın ya da dindarlığın ölçüsünü, hayatın bütünü üzerinden değil de bazen kıyafetler, bazen ritüeller, bazen kültürel öğeler, bazen belli davranışlar üzerinden belirlemek insan-ı kâmil algısını zedeleyeceği gibi yanıltıcı sonuçlar da ortaya çıkaracaktır. Örneğin kapitalist bir hayat tercihi üzerine iliştilmiş İslami görüntüler İslam ahlakını temsil etmez. Verilen sadakalar hatta zekâtlar, tefecilik üzerine kurulan bir hayatı temize çıkarmaz. Davranışları güzelleştirmeyen ibadetler sıradan bir ritüele dönüşme riski taşır.

Allah, Kur'an-ı Kerim'de güzel ahlakın ideal örnekleri olarak müminlerin vasıflarını sayarken hayatın can alıcı noktalarına işaret eder. Örneğin; onların hiçbir karşılık beklemeden yetime, yoksula, darda kalana, ihtiyaç sahiplerine Allah rızası için yardım ettiklerini anlatır. (İnsân, 76, 8-9) İsrâ suresinde ortaya koyduğu ilkelerle Müslüman ahlakının temel parametrelerini belirler. Buna göre anne babaya iyi davranmak, akrabaya duyarlı olmak, sözü güzel söylemek, israftan kaçınmak, zinaya yaklaşmamak, haksız yere cana kıymamak, yetim malına el uzatmamak, ahde vefa

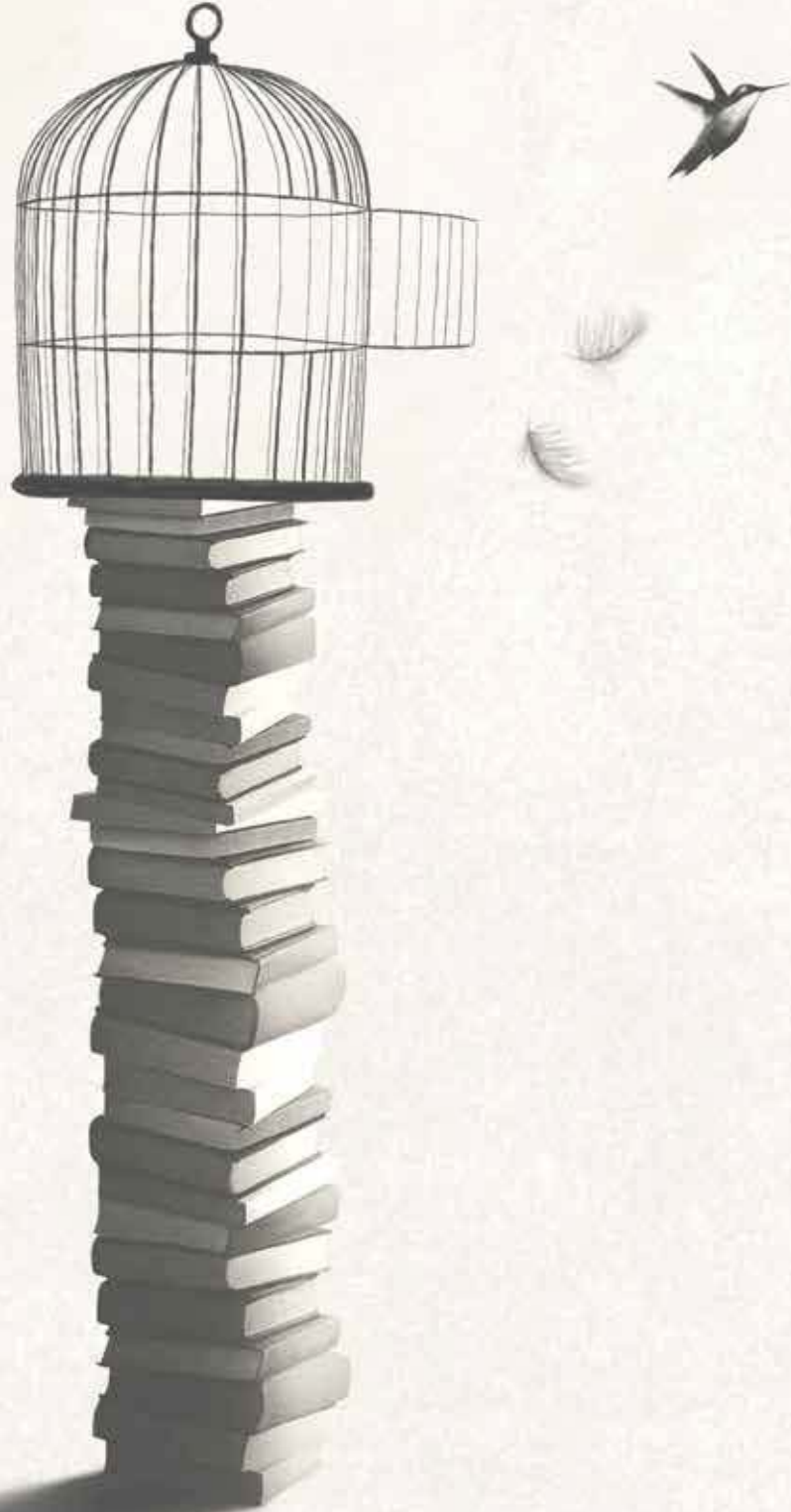

Kişinin sahip olduğu ahlakın niteliği hayatın içindeki söz, tavır ve davranışlarından belli olur. İslam bir hayat teklifidir. Hayatın her alanını kuşatan bir düşünce ve davranış biçimini ortaya koyar. Söz konusu hayatın en belirgin vasfı ise güzel ahlaktır.

göstermek, ticarete ölçü ve tartıyı düzgün yapmak, hile yapmamak, bilmediği şeyin ardına düşmemek, doğruluğunu araştırmadan bir bilgiyi/haberi paylaşmamak, kibirlenmemek, tevazu sahibi olmak (İsrâ, 17/23-38) gibi davranışlar temel birer hüküm olmakla beraber güzel ahlakın göstergesi olarak da öne çıkmaktadır. Ahlakın hayatı kuşatan bir değerler sistemi olduğu ve sadece şekle indirgenemeyeceği gerçeği, tüm vasıfları, anlamları ve boyutlarıyla şöyle ifade edilmektedir: "İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklere,

kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır..." (Bakara, 2/177) Bu meyanda sevgili Peygamberimizin; "Sizden biri, kendi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe gerçek imana eremez." (Buhari, İman, 6) hadis-i şerifi Müslüman ahlakının en güçlü yönünü beyan etmektedir.

Diğer yandan güzel ahlak, esasında konuşulacak bir edebiyat nesnesi değil, yaşanacak bir hayat tarzıdır. Tüm değerlerin alabildiğine konuşulduğu ve âdetâ bir retorik malzemesine dönüştürüldüğü zamanlar, insanlık adına en vahim talihsizliği ve tükenmişliği ifade eder. Ahlakın indirgendiyi, ölçülerin parçalandığı, değerlerin hayatın dışına itildiği, riya ve gösterişin egemen olduğu, imajın hakikati gölgelediği toplumlar yozlaşmaya ve çökmeye mahkûmdur. Diğer yandan dirilişin, huzurlu insan ve sağlıklı toplum inşa etmenin yolu, gönül, zihin ve davranış zemininde güzel ahlakı yaşamak ve savunmaktan geçer.

HUKUK, ÖZGÜRLÜK VE AHLAK

■ Ali Necip ERDOĞAN

Özgürlük için öncelikle tanımlanmış bir alan gereklidir. Söz konusu alanı sadece hukuk tanımlayabilir. Ama hukuk bu alanı bütünüyle kuşatmaz, boşluklar bırakır. İşte bu boşlukları da ahlak doldurur. Demek ki özgürlük, hukuk ve ahlak normları/ kuralları olmadan anlam kazanamaz. Bu yüzden temel soru şudur: Ben özgür olduğumu kime karşı ileri süreceğim? Yani ben özgürüm dediğimde bunu onaylayacak, kabul edecek olan kim? Bu soru en küçük birimden (aile) en karmaşık yapı ve sistem olan birime (devlet) kadar geçerlidir. Özgürlük, kime ve neye karşı ileri sürüldüğüne bağlı olarak değer kazanır.

Özgürlük kavramının geçirdiği tarihsel süreç ona mümkün olan en etkili ve geniş alanı sağlamış olabilir. Çünkü neredeyse dünyanın her yerinde özgürlükler yasalarla sınırlanmış ve güvence altına alınmıştır. Düşünme ve düşündüklerini söyleme özgürlüğü artık tüm vatandaşların bilincinde

olduğu bir haktır. Modern dünyada bir kişinin “ben” diyebilmesinin en önemli şartı Birleşmiş Milletler tarafından tanınmış bir devletin vatandaşı olmasıdır. Özgürlüğün ilk şartı vatandaşlıktır. Bir ülkenin vatandaşı değilseniz varlığınızın mekânsal zorunluluğu tehlikeye girer ve özgürlüğünüz tanım dışı kalır. Özgürlük üzerine düşünen çok sayıda düşünür ve felsefecinin ittifak ettiği tek husus, özgürlüğün çok sayıda tanımının olduğudur. Kapsayıcı ve kuşatıcı bir tanım üzerinde ittifak sağlanamamıştır. Özgürlük, Batı merkezli bir kavramdır ve Batı’da kişinin (aslında bireyin) kilisenin ve kralın etkisinden çıkmış olmasını ifade eder. Bu yüzden “birey” tanımlaması yapılmıştır. Kişi hak ve özgürlükleri kişinin tekilliği üzerinden tanınmıştır. Sözlüklerin tanımına göre birey, “kendine özgü nitelikleri olan ve bunları yitirmeden bölünemeyen tek varlık, fert” olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojik tanımı ise “toplumu oluşturan ve topluluk içinde bağımsız bir varlığı olan,

düşünsel, duygusal, iradi nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri” şeklindedir. Özgürlüğün tanımı ise, “herhangi bir koşulla sınırlanmama, zorlamaya, kısıtlamaya bağlı olmaksızın düşünme ve davranma durumu”. Felsefi olarak özgürlük kavramı, “insanın, her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumu” biçiminde tanımlanmaktadır. Görüleceği üzere “birey”, “özgürlük” tanımı içinde işlevsel hâle geliyor. Çünkü birey sosyolojik olarak toplum içinde belirleniyor ve felsefi olarak da her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine ve düşüncesine göre davranabiliyor. Demek ki kişi, bir ülkenin vatandaşı olacak ve davranışları bir topluluk tarafından belirlenecek.

O zaman yukarıdaki soru, ben özgürlüğümü kime karşı ileri süreceğim, sorusu vatandaşlık nedeniyle devlete karşı ileri sürülebilir, birey olmakla da içinde yaşanılan topluma karşı ileri sürülebilir. Devlet, bireysel hak ve özgürlükleri yasalarla

hem tanımlamış hem de sınırlamıştır. Toplum da ahlaki değerler ve ilkelerle bireyin davranışlarını hem tanımlamış hem de sınırlamıştır. Şu hâlde kişi, yasaların tanımlayıp sınırladığı özgürlük alanını genişletmek için çaba sarf edebilir, bir de toplumun ahlaki değerlerini ve ilkelerini esnetmek, daha geniş bir alan kazanmak için çaba sarf edebilir.

Özgürlük talebinin kime ve neye karşı ileri sürülebileceğine bağlı olarak değer kazanacağını söylemiştik, şimdi de “nasıl” ileri sürüleceği önem kazanmış oldu çünkü daha geniş bir alan kazanmak için bir yol bulmak gerekecek. Özgürlük, bir şeye karşı çıkmanın yolunu bulmakla ilgilidir, bir yol-yöntem-metodoloji-usul geliştirmekle genişletilebilir. Zira düşünme özgürlüğü bugün zaten kısıtlanamayacak kadar etkin ve yaygındır. Düşündüğünü söyleme özgürlüğü de büyük oranda mümkündür. Dolayısıyla düşünmeyi ve düşündüklerini söylemeyi sağlayacak “özgün” bir yol yöntem bulmak özgürlük alanını daima genişletecektir. Hem hukuk hem de felsefe böylece bulunmuş bir yöneme asla kayıtsız kalmaz. Zaten tarihsel süreçte özgürlükler alanının genişletilmesinde başlangıçta dinin sonra da bu iki disiplinin etkili olduğunu görüyoruz.

Günümüzde ne kadar iletişim aracı varsa hepsini kullanarak düşüncelerimizi söylüyoruz. Bunlardan en

etkili olanı da sosyal medya araçları. Hakaret edilmediği sürece herkes sosyal medya hesaplarından her konuda istediği, düşündüğü her şeyi dile getirebiliyor. Tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar özgürlük alanı genişletilmiş durumda. Fakat genişleyen bu özgürlük alanı düşüncenin zayıflamasıyla sonuçlanmış gibi duruyor. Sosyal medyayla genişleyen ifade özgürlüğü alanı koza oluşmasını yani düşüncenin derinleşmesini zorlaştırıyor. Elbette bunu özgürlük alanı daraltılsın, böylece düşünce de derinleşsin anlamında söylemiyoruz. Genişleyen özgürlükler alanının böyle bir yan etkiye sebep olduğunu söylüyoruz. Bu önemli çünkü herhangi bir kişi, “içinden geldiği gibi” söylediğini, düşündüklerini ifade ettiğini ileri sürdüğünde

» **Özgürlük daima şu üç disiplinle ilgilidir: Hukuk, felsefe, ahlak. Özgürlüğü bireysel ve toplumsal bir değer olarak görüp kabul ettiğimizde her üç disiplini de zorlayan ve bu disiplinlerin alanlarını genişleten bir kavram olarak buluruz.**

şu soruyla karşılaşacaktır: İçinden gelen, içine nereden geliyor? Yani düşünme fiili için gerekli olan argümanlar sana (zihnine, aklına, içine) nereden geliyor? Bu da zorunlu olarak “kaynağın bir fonksiyonu” olabileceğimiz sonucunu doğurur ki özgürlük kavramı kaynağın ne olduğuyla değer kazanır. Örneğin inanç ve iman esaslarını merkeze alan biri hem bu dünya hem de öbür dünya için bazı ilkeleri benimseyip ilgili ritüelleri icra ettiğinde kendini özgür olarak kabul edecek; sadece dünyaya yönelik olan da o dünyanın ilkelerini benimseyip ritüellerini icra ettiğinde kendini özgür kabul edecektir. Yani ilki kul olmayı özgürlük sayarken ikincisi kulluktan kurtulmayı özgürlük sayacaktır.

Akıllı telefonla birlikte dijital dünyaya hapsolan insan, kendisine sunulanlarla özgürlük alanı inşa edebiliyor. Bu bir yönüyle özgürlük olsa da bir yönüyle “sunucuya” bağılıdır. İlgi ve beğenileri varyasyonel olarak çoğaltan yapay zekâ tabanlı dijital dünya kişiyi “kendisine” hapsetmek üzeredir. Bu tıpkı sayısız adacıklardan birinde kendine zindan inşa etmek gibidir. Tekil dünyaların özgürlüğü. Halbuki özgürlük, diğerleriyle anlam ve değer kazanan bir kavramdır. Hem birlikte inşa edilmeli hem de hem de bu birlikteliğin içinde tekilik var olmalıdır.

Kapitalizm ve küreselleşme nihai olarak da dijital dünya, kültürel farklılıkları ortadan kaldırarak tekipleşen insan modeli inşa etmiştir.

Modern dönemle birlikte şair ve yazarlar kendi imge ve metaforlarını üreterek modern edebiyatı var ederlerken ortak imge ve metaforlar da tıpkı kültürler gibi çözünerek seyrelmiş hatta dağılmış durumdadır. Toplumsal yapıyı ayakta tutan birçok mitolojik ve dini anlatılar da bireysel inşaların kurbanı olmuştur. Sürekli “seçerek” tüketen birey, özgürlük kavramını araçsallaştırmış gözükmektedir. Çünkü birçok felsefecinin ileri sürdüğü gibi “Farklı hayat biçimlerinin varlığı, kendi hayatımızı sorgulamamızı sağlar. Eğer tek bir hayat biçimini biliyorsak başka bir yaşam biçimini hayal edemeyiz. O zaman özgür olduğumuzdan nasıl söz edebiliriz?” Bir de “Sunulanlar arasından seçim yapmak özgürlük müdür?” Görüleceği üzere başka hayatların varlığı özgürlük için zorunluluktur ama aynı zamanda “tüketilmekle” özgürlüğün anlam kaybı demektir. Bütün hayat biçimlerinin tüketildiği bir sona ulaştığımızda özgürlük için başka tanımlar bulmak zorunda kalacağız, zira “tercih” anlamını yitirecek. Toplumsallığı parçalayarak bireysel özgürlük alanları inşa etmek yerine toplumsallığa katkı sağlayacak ve geliştirip genişletecek yol ve yöntemler bulduğumuzda özgürlüğe hak ettiği değeri vermiş olacağız.

Bireysel özgürlüğümüz adına toplumsal yapıyı parçalamak akla uygun değildir. Tam sözün burasında Farabi'nin hürriyet kavramına eklediği “erdemli

olmak” zorunluluğu kişinin içinde yaşadığı topluma karşı ileri süreceği “özgürlük alanını genişletme talebini” geçerli ve anlamlı kılacaktır. Erdemli biri, toplumun aleyhine talepte bulunmayacağına göre hem toplumu değiştirip dönüştürecek hem de kendini değiştirip dönüştürecektir. Şu hâlde özgürlük kavramı için olmazsa olmaz kavram “erdem”dir. Çünkü erdemli yani faziletli olmak, fiillerin kaynağının “aşkın” olana bağlanması anlamına da gelmektedir. İster inanç ve iman esaslarına göre eyleyen birey olsun isterse dünyevi esaslara göre eyleyen birey olsun her fiil daima “aşkınlık” barındırmalıdır. Bu da “öteki”nin varlığına saygı ve hürmet anlamına gelir.

Bir de Gazali'nin özgürlük tanımına yaptığı katkıya temas etmek gerekir. Gazali özgürlük tanımına, tutkuların esaretinden kurtulmayı ekliyor. Kişinin kendisinden de özgürleşmesini ifade eden bu ekleme toplumsal yapıya erdemli olmaktan sonra en büyük katkıyı sağlayacak olan eklemidir. Çünkü kişi “kendi tutkularının esaretinden” ya onları gerçekleştirerek ya da onları faydalı olacak şekilde yönlendirerek kurtulacaktır. Erdemli birinin tutkuları haz merkezli değil fayda merkezli olacaktır, o zaman tutkularını gerçekleştirdiğinde faydalı bir iş yapmış olacak; eğer bu tutkuları zararlı ise onları faydalı olan alanlara yönlendirmek zorunda

kalacaktır ki bu da yine topluma fayda sağlayacaktır.

Bir de İbni Miskeveyh'ten bahsetmek gerekir ki o da, “Hür ve erdemli insan nefsinin ve mânevî kişiliğini, bayağı insanların saldırısından korur; aynı şekilde yine nefsinin ve kişiliğini kralların hazinelerinin tamamına bile değişmez.” diyerek gerçek hürriyetin içi boş bir şeref ve efendilik iddiası değil, küçültücü ve erdemsiz davranışlardan sakınarak öncelikle insanın kendi onurunu korumasını sağlayan bir erdem olduğuna işaret eder.” (Mustafa Çağrı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, “Hürriyet”, c.18, s.502-505)

Özgürlük daima şu üç disiplinle ilgilidir: Hukuk, felsefe, ahlak. Özgürlüğü bireysel ve toplumsal bir değer olarak görüp kabul ettiğimizde her üç disiplini de zorlayan ve bu disiplinlerin alanlarını genişleten bir kavram olarak buluruz. Yani özgürlük kavramı bu üç disipline de çok büyük katkılar sağlamış, onların gelişip dönüşmesine etki etmiştir. Özgürlük tek başına bir “değer” olarak değil bu üç disiplinle birlikte bir “değer” olarak var olur. Bir nevi bu üç disiplinin işletim sistemi gibidir. Bu yüzden genel bir “özgürlük” tanımı yapmak yerine bu disiplinlerle bağlantılı olarak yapılan tanımlar anlamlı ve kıymetli olacaktır. Düşünce özgürlüğü, düşündüğünü söyleme özgürlüğü, irade özgürlüğü, hareket özgürlüğü gibi ayrımlar da daima hukuk, felsefe ve ahlak disiplinleriyle anlam kazanacaktır.

HZ. PEYGAMBER'İN KARAKTER İNŞASINDAKİ ROLÜ

■ Doç. Dr. Yaşar AKASLAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Allah (c.c.), insanları en güzel surette (ahsen-i takvim) ve temiz fitrat üzere yaratmıştır.

Bu durum, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dilinde "Her doğan, İslam fitratı üzere doğar. Sonra, anne-babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar." (Buhari, Cenâiz, 92) şeklinde yer bulmuştur.

Rabb'imiz zamanla ve çeşitli vesilelerle tevhid akidesinden uzaklaşarak bozulan karakterleri onarmak için tertemiz kalabilmiş kişilerden peygamberler seçip onları, dejenere olan şahsiyetleri yeniden inşa etmek üzere vazifelendirmiştir. Bu bağlamda "Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sımsıkı tutun..." (Rûm, 30/30) diye hitap ettiği buyurarak Resul-i Ekrem'i bu elçilerden biri kılmıştır. Peygamber Efendimiz de bahsedilen zor yükü omuzlayarak yozlaşan insanları ve toplumları asıl kimliklerine davet etmek üzere görevlendirildiğine "Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim." (Muvatta, *Hüsnü'l Halk*, 8) sözüyle işaret etmiştir.

Tarih boyunca peygamberler temiz fitrattan uzaklaşmış toplumlara gönderilmiştir. Bu çerçevede Allah Resulü'nün başlıca görevi kirlenip bozulan fitratları yeniden asli hüviyetiyle buluşturaktır. Muhatap olduğu Arap toplumunun ne derece kokuşmuş olduğunu, doğru büyüdükleri Mekke'den

Habeşistan'a (Etiyopya) hicret etmek zorunda bırakılan muhacirlerin temsilcisi Cafer b. Ebu Talib'in Habeşistan necâşisine söylediği şu sözler gözler önüne sermektedir: "Ey hükümdar! Biz cehalet içinde yaşayan bir toplumduk. Putlara tapar, leş yer, fuhuş yapardık. Akraba ile münasebeti keser, komşuluk haklarına riayet etmezdik. Kuvvetli olanlarımız zayıfları ve kimsesizleri ezerdi. Biz toplum olarak bu hâlde iken Allah bize acıdı da lütfedip içimizden birini peygamber olarak gönderdi. Soyu, iffet ve şerefi hepimiz tarafından bilinen birisini... O, bizi Allah'a ibadete çağırıldı. Atalarımızın asırlardır taptıkları ağaç ve taş parçalarını terk etmemizi telkin etti. Bizi doğru söylemeye, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeye, komşularla güzel geçinmeye, kan dökmekten sakınmaya; fuhuştan, yalandan, yetim malı yemekten, namuslu kadınlara iftira etmekten uzak durmaya çağırıldı. Yalnızca Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamayı emretti. Namaza, sadaka ve iyiliğe, oruca davet etti. Biz de ona inandık, getirdiği dine uyduk. Allah tarafından getirdiklerini tasdik ettik. Onun haram dediğini haram bildik, helal dediğini helal kabul ettik. Bundan dolayı içinde yaşadığımız toplum bize düşman kesildi. Bu sebeple hicret ederek ülkenize geldik." (İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1/362)

Görüldüğü üzere Cafer b. Ebu Talib, Cahiliye Dönemi'nin hâl-i pürmelalini özetlerken

âdeta şu ayetin açıklamasını yapmıştır: "Andolsun, Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler." (Âl-i İmrân, 3/164)

Tertemiz fitratını muhafaza etmiş olan, aynı zamanda vahiyle terbiye edilen Hz. Peygamber, bu durumu "Beni Rabb'im terbiye etti ve en güzel şekilde terbiye etti." (Süyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, 1/12) şeklinde dile getirmiştir. Resûlullah, içine doğduğu toplumun bozulmuş

Allah Resulü, temel misyonu olan şahsiyet inşasında birçok ilke gözetmiştir. Bu prensiplerden biri de nezakettir. Kendisinden yaşça büyük küçük fark etmeksizin herkese kibar davranmış, kalp kırmadan ve yumuşak bir üslupla iletişimde bulunmuştur.

karakterini yeniden inşa etme misyonunu yüklenmiş, bu hususta hayret edilesi çaba sergilemiştir. Cenab-ı Hakk'ın, yaşadığı topluma ve sonraki nesillere örnek şahsiyet olarak gösterdiği Peygamberimizi "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem, 68/4) buyurmak suretiyle üsve-i hasene/en güzel örnek (Ahzâb, 33/21) kılması tam da meselenin bu yönüne işaret etmektedir. Resul-i Ekrem de müminlere olan düşkünlüğü, sevgisi, şefkati, hoşgörüsü, alçak gönüllülüğü, güler yüzlülüğü, nezaketi, adaleti, dürüstlüğü, fedakârlığı, sabır-sebatı, affediciliği, vakarı, cesareti, dost ve düşmanlarına olan tutumu gibi pek çok meziyetiyle erdemli bir ömür sürmüştür. Peygamber olmadan evvel bile onun herkesçe takdir edilen örnek ahlakı Hz. Hatice validemizin dilinden şöyle ifade edilir: "Allah seni kesinlikle utandırmaz. Çünkü sen, akrabalık bağlarını sıkı tutar, doğru söz söyler, bakıma muhtaç olan kimselere yardım eder, elinde avucunda olmayana verir, misafiri ağırlar ve haksızlığa uğrayanlara destek olursun." ((Buhari, "Bed'ü'l-Vahy", 33)

Allah Resulü, temel misyonu olan şahsiyet inşasında birçok ilke gözetmiştir. Bu prensiplerden biri de nezakettir. Kendisinden yaşça büyük küçük fark etmeksizin herkese kibar davranmış, kalp kırmadan ve yumuşak bir üslupla iletişimde bulunmuştur. Öyle ki kıyamet

günü Allah katında insanların en şerlisinin, dünyadayken kötülüğünden korunmak için insanların terk ettiği yahut karşılaşmak ve konuşmaktan kaçındığı kimse olduğunu (Buhari, Edeb, 28) belirtmiştir.

Peygamber Efendimizi daima muhatabının durumunu dikkate alarak anlayış ve kolaylık prensibiyle hareket eden biri olarak görmekteyiz. Örneğin bir ramazan günü işlediği hatadan ötürü pişmanlık duyup panikleyen ve yakınlarına danışarak çözüm yolu arayan Seleme b. Sahr'a oldukça sert tepki gösterilmişti. Hayli üzülmüş bir vaziyette merhamet peygamberine durumunu anlattığında Seleme'nin hatasına kefarete olabilecek en makul çözümü Resul-i Ekrem sunmuştu. Bunun üzerine Seleme çevresindekilere "Ben sizde dar görüşlülük ve anlayışsızlık; Allah Resulünde ise hoşgörü ve anlayış buldum." (Ebu Davud, Talak, 16-17) demişti. Öte yandan Peygamberimiz, yapılan önemli bir hatadan haberdar olduğunda kusuru işleyeni rencide etmeksizin ve isim zikretmeksizin "Bazı kimselere ne oluyor ki..." şeklinde cümleye başlar, söz konusu yanlış davranıştan bahsederdi. Hasılı, şahıslar üzerinde değil olaylar üzerinde duran Hz. Peygamber'in bu metodunun modern dönem eğitim-öğretiminde en ideal yöntem olduğundan söz edilmektedir.

Son derece hoşgörülü olan ve bu özelliğini eğitim sistemine yansıtan Hz. Peygamber'i

"güzel ahlakın bedene bürünmüş hâli" şeklinde tavsif etmek mümkündür. Kur'an, Hz. Peygamber'in çevresine karşı anlayışlı olmasını "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi..." (Âl-i İmrân, 3/159) şeklinde dile getirmektedir. Resul-i Ekrem'in bu yönüne, ashab-ı kiramdan Muaviye b. Hakem es-Sülemî'nin yaşadığı olay güzel bir örnek teşkil etmektedir. Rivayete göre Allah Resulü'nün arkasında saf tutup namaz kıldıkları sırada sahabeden biri hapsirmişti. Cemaat, "Yerhamükallah"

Rabb'imiz zamanla ve çeşitli vesilelerle tevhid akidesinden uzaklaşarak bozulan karakterleri onarmak için tertemiz kalabilmiş kişilerden peygamberler seçip onları, dejenere olan şahsiyetleri yeniden inşa etmek üzere vazifelendirmişti.

diyerek mukabele eden Muaviye'ye rahatsız eden gözlerle bakmış, tedirginleşen Muaviye'nin "Neden bana öyle bakıyorsunuz?" sorusu üzerine ellerini dizlerine vurarak onu susturmak istemişlerdir. Duruma öfkelenmesine rağmen sükût etmek zorunda kalan Muaviye yaşadığı hadiseye dair şu sözleri dile getirmektedir: "Resûlullah namazı bitirince bana o kadar iyi davrandı ki... Gerek ondan önce gerekse sonra kendisinden daha güzel bir öğretmen görmedim. Allah'a yemin ederim ki beni ne azarladı ne dövdü ne de bana hakaret etti. Sadece, namaz kılarken dünya kelamı konuşulmayacağını, namaz ibadetine uygun olan sözün tesbih, tekbir ve Kur'an kıraati olduğunu söyledi." Şefkat peygamberinin, namazı neden düzgün kılmadığı hususunda Muaviye'ye çıkışmaması gönülleri nasıl fethettiğini göstermektedir. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber son derece müşfik davranmış, mescitten ve namazdan soğumaya neden olabilecek herhangi bir tavırda bulunmamıştır. Bir başka gün mescidi kirleten bir bedeviyi kızmaksızın uyarılmış (İbn Mâce, Taharet, 78), duruma öfkelenip bedevinin üzerine yürüyen arkadaşlarını ise şu ifadelerle sakinleştirmiştir: "Siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz, zorlaştırıcı değil!" (Tirmizi, Taharet, 112) Bu bağlamda Peygamberimiz herhangi bir konuda birini görevlendirdiğinde ona "Kolaylaştırınız,

zorlaştırmayınız! Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz! (Buhari, İlim, 11) telkininde bulunurdu. Kendisi de Hz. Aişe'nin belirttiğine göre herhangi bir konuda muhayyer bırakıldığında kolay olanı tercih ederdi. (Buhari, Menâkıb, 72)

Söz ve davranışlarında daima itidal üzere olan Resûlullah gereksiz yere konuşmazdı. Başkası söz aldığı anda ise konuşanı saygı çerçevesinde dinlerdi. Bulunduğu mecliste ilk konuşanın sözüyle son konuşanın sözünü aynı dikkatle dinler, sıkıldığını hissettirecek herhangi bir imada bile bulunmazdı. Muhatap kim olursa olsun hüznüne ve sevincine eşlik ederdi. Bu çerçevede kendisine yeni bir gömlek alınan küçük kız çocuğuna (Ümmü Hâlid) "Çok güzel! Gömleğini güle güle giy!" (Buhari, Cihad, 188) buyurmuş, üzerindeki yeni elbiseyle mutlu olan çocuğun sevincine hem ortak olmuş hem de çocuğun seviyesine muvafık şekilde mutluluk belirten kelimelerle sevincini izhar etmiştir. Yine Enes b. Mâlik'in kardeşi Zeyd'in (Ebu Umeyr), kendisiyle oynadığı "Nuğayr" denen serçeye benzer küçük bir kuşu vardı. Nuğayr öldüğünde Zeyd çok üzülmüştü. Durumdan haberdar olan Peygamber Efendimiz küçük Zeyd'i hem teselli etmiş hem de onunla şakalaşmıştı. Çocuk, Resûlullah'ın gösterdiği ilgiye çok sevinmişti. (Buhari, Edeb, 112) Örneklerden anlaşılacağı üzere Peygamberimiz, çocuklarla iletişimde de

ümmetine örneklik teşkil etmiştir.

Peygamberimiz, insanları bıktıran uzun konuşmalar yapmaz, usandıran işlerden uzak durulmasını ümmetine ısrarla vurgulardı. Nitekim bir gün sahabeden biri "Ey Allah'ın Resulü! Filanca kimse namaz kıldırırken o kadar uzatıyor ki sırf bu yüzden sabah namazına gitmiyorum!" şeklinde şikâyetle bulunmuştu. Namazı uzatan kişiye hiddetlenen Hz. Peygamber çevresindekilere şöyle buyurmuştu: "İçinizden bazı kimseler insanları nefret ettiriyor. Hanginiz cemaate namaz kıldırarak olursa namazı kısa tutsun! Zira cemaat arasında zayıfı, yaşlısı, hastası, işi-gücü olanı vardır." (Buhari, İlim, 28) Bu konudaki uygulamasını da Resûlullah şöyle dile getirmektedir: "Uzun müddet kıyamda kalmak niyetiyle namaza dururum. Ancak bir çocuğun ağlamasını duyduğumda annesine zahmet vermemek için derhâl kısaltırım." (Buhari, Ezân, 65)

Tüm bu zikredilenler etrafında Peygamber Efendimizin İslam ümmetinin bireysel ve toplumsal açıdan karakter inşasındaki rol modelliğini en güzel şekilde ifa ettiğini ve örnekliliğini hem sözleriyle hem de lisanihâliyle gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Temiz fitrata göre yaşayıp sahabeyi bu çerçevede eğitmesi ve onları sonraki nesillere örnek şahsiyetler olarak miras bırakması, kendisine olan minnettarlığımızı her daim gündemde tutmaktadır.

BİR AHLAK İLKESİ KÖTÜLÜĞÜ İYİLİKLE SAVMAK

Dr. Kübra ÇİÇEKLİ

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ
كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman göreceksin ki seninle aranızda düşmanlık bulunan kimse kesinlikle sıcaıcık bir dost oluvermiş!”

(Fussilet, 41/34)

Normlardan oluşan yaşam dinî, ahlaki ve dünyevi parametrelerce de kabul gören kurallar ve kaideler bütünüdür. Bunlar içerisinde belki de diğerlerine göre nispeten daha az denetlenebilen, bu dünyada takdir edilebilen ahlak, üzerinde en çok durulması gereken unsurdur. Her şeyin kurallara ve kanunlara bağlandığı modern dünyada, ahlaki olmanın referans değerinin yasalara uymak olduğu zannedilir. Hâlbuki yasaların el atamadığı kör noktalarda toplumla, çevreyle kurduğu ilişkilerde ahlak aracılığıyla insan nefsi terbiye edilir. Dolayısıyla çoğunlukla insan ilişkileri ile kendini var

eden ve resmî sınırlar içinde kesinlik gösteremeyen flu bir alana çekilen ahlaki davranış, sınırları Cenab-ı Hak tarafından belirlenmiş, kötülüğe karşı iyiliğin öne çıkma serüvenidir. Hayat seyrinde mütekâmil olmak, nefsin aşırılıklarını kontrol altına almayı, hırsları, gururu, egoyu törpülemeyi; samimiyeti, ihlası, iyi niyeti, diğerkâmlığı baki kılmayı gerektirmektedir. İnsanı eşrefi mahlukat yapan, kulu cennete sokan bu hâl, kızgınlık esnasında sabretmeyi, cahillerle muhatap olduğunda tahammülü, kötülüğün karşısında affetmeyi gerekli kılmaktadır. Allah böyle yapan kullarını her iki dünyada da nasiplendirir. Dünyada şeytanın şerrinden muhafaza

eder, düşmanlarını ona boyun eğdirip düşmanı yaptığından utandırır. Böylece onlar sanki onun dostu olurlar. (Taberî, *Cami'u'l-beyân*, 7/265) Ahirette ise cennetine koyar. Çünkü Allah, cennete giren kullarının vasıflarını “...bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcayan, öfkelerini yenen, insanları affeden...” (Âl-i İmrân, 3/134) olarak sıralamaktadır.

İyilik ile kötülüğün âdeti yarıştığı bu dünyada Allah'ın “Sen kötülüğü en güzel olan şekilde sav.” buyruğu ile aslında insana en yakınları ile kurduğu ilişkide güzel geçinmek, sıkıntılara katlanmak ve onların kusurlarını görmemek öğütlenmektedir. (Kurtubî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*,

15/340) Öyle ki kötülüğe iyilikle karşılık vermenin insan nefesine oldukça ağır geldiğini ancak mükâfatının da büyük olacağını Allah, “Kötülükleri iyilikle önlemeyi ancak sabredenler yapabilir. Onlara da hayırdan büyük pay verilir.” (Fussilet, 41/35) diye bildirmiştir. Kastedilen büyük pay ise cennettir. (Kurtubi, 15/343)

Yaradan’ın kötülüğün karşısında iyiliği tavsiye etmesi aslında imtihana tabi kula, dünya sahnesinde en büyük sınavının yine kendisi, nefsi olduğunu gösterirken öte yandan sınavda başarılı olması için nelere çalışması gerektiğini de anlatmaktadır. Bu nedenle kötülüğe karşılık veriş şeklimiz nefsimizin bulunduğu mertebenin bir yansımasıdır. İyiliğe aynıyla mukabele herkes tarafından yapılırken kötülüğe iyilikle karşılık vermek ise seçkin güzel ahlak sahibi kimselerin yapacağı evsafa bir eylemdir. Öyle ki Allah, tavsiye ettiği güzel eylemleri yapanlar için “Güzel iş yapanlar (karşılık olarak) için daha güzeli ve bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir kara bulaşır, ne de bir zillet. İşte onlar cennetliklerdir.” (Yûnus, 10/26) buyurarak insanın bu mukabele ile herhangi bir zillete maruz kalmamanın ötesinde hem dünya hem ahirette kendisine kıymet biçtiğini ifade etmektedir.

İnsanın çevresiyle kurduğu ilişkide hâl dilinde iyiliği baki kılması, nefsinin bulunduğu merteye ile ilintilidir. Nefs-i

emmare kişiyi kötülüğe sürükleyen iyilik ve kötülük bilincinin olmadığı en aşağı mertebedir. Cenab-ı Hak “ve her ne zaman Rabb’i onu imtihan ettiğinde” (Fecr, 89/15) cahil ve zalim olan nefs-i emmarenin cahillik ve dünya sevgisi ile zulüm, kibir ve eğlenceye, mal ve makama meyil, hırs gibi şehvani ve cismani tabiatı ile öğüt ve nasihatten fayda görmeyeceğini bize söylemektedir. (Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 9/205) Artık hatalarının farkına varıp pişman olan nefis bir üst mertebeye çıkar ve nefs-i levvame olur. Öyle ki Allah levvame olan yani kendini kınayan nefse (Kıyâmet, 75/2) nedameti dolayısıyla çok önem vermiş ve yemin etmiştir. Bu seviyede kişi yanlışın farkına varıp pişman olabilme potansiyeline sahipken Allah’ın emirlerine bazen uyar bazen uymaz, işlediği günahlara üzülürken sevaba sevinir. Davranışlarının mana âleminde karşılığının yavaş yavaş farkına varmaya başlayan kul; kim olduğunu, dünyadaki amacını, ne için var edildiğini idrak edip yaşamdaki hatalarına, eksikliklerine, yaptığı iyilik ve güzelliklere vâkıf oldukça Rabb’ine yaklaşır. Derinleşen, derinleştikçe kendini bilen insan, Rabb’ini bilmiş olur. Allah’ı bilen ve anan nefis artık kendini huzura ve sükûnete erdirecek mertebeye doğru ilerlemektedir. Çünkü Yaradan’ın buyurması ile bilir ki kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur. (Ra’d, 13/28) Bu huzur ve sükûnet

ruhta, kalpte yerleşince nefis mutmain olur. Cenab-ı Hakk’ın “Ey nefsu’l-mutmainne” diye hitap ettiği; Allah’ın, kedisine Rab olduğuna kesin olarak inanmış ve bundan dolayı O’na yönelmiş nefis, ihlas sahibidir. Ve nefis yaptıklarının karşılığını göreceğine şüphesiz inanmaktadır. Bu inanç ve Rabb’iyle olan birliktelikle kul, O’ndan geleni huzur ile karşılar. Yaratıcı’sından razıdır. Kendisine takdir edilen her şeyi itaatle kabul eder, sorgulamaz, kıyaslamaz, itiraz etmez. Allah’ın ondan razı olmasından çok önce aslında o Rabb’inden razı bir şekilde huzura çıkmıştır. (Kurtubi, 19/103) Yaratıcı’sının ona takdir ettiği hayattan memnun olmayan kişi şikâyet için bulunduğu sebeplerle söylenirken her türlü eksikliğe, aksiliğe rağmen hoşnutlukla razı olmuş nefis, bir üst mertebeye çıkmış nefs-i radiyye olmuştur. Artık ona kötülük yapan herkes, Rabb’inden razı olduğunu göstermenin bir vesilesidir. Yaradan’a ulaşmadaki büyük resmi gören nefsin, bizzat kötülük yapana değer atfetmeyerek kötülüğe iyilikle muamele etmesi Rabb’iyle ülfetinde kendisine düşen vazifeyi tezahür ettirdiğini anlatır. Böylelikle bütün benliği ile Allah’a teslim olan kuldun Allah razı olur. Bu hâlde olan kullar için Yaradan’ın çağrısı açık ve nettir: “Ey imanın huzuruna kavuşmuş nefis, Sen O’ndan hoşnut (razı), O senden hoşnut (razı) olarak Rabb’ine dön. Böylece has kullarımın arasına sen de katıl, cennetime gir.” (Fecr, 89/27-30)

TEVAZU YÜCELTİR, KİBİR ALÇALTIR

Dr. Bahadır OPUS

Diyarbakır Dinî Yüksek İhtisas Merkezi Müdürü

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ، كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَّضَاعِفٍ
لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَهُ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ
كُلُّ عُنْتٍ جَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ.

“Size cennet ehlini bildireyim mi? Her alçakgönüllü, zayıf kimsedir. Şayet Allah adına yemin etse Allah onu yemininde haklı çıkarır. Size cehennemlikleri de haber vereyim mi? Kaba, bencil ve büyüklük taslayan herkes.”

(Buhari, Edeb, 61)

Hz. Peygamber (s.a.s.) mütevazı ve alçak gönüllü kimseleri cennetle müjdelemiş ve bu hasletleri övmüş, cehennem ehli olan kimselerin de kaba saba, bencil ve kibirli kimseler olduğunu vurgulamıştır. Hadisten anlaşılan, cennet ehlinin çoğunluğunun alçak gönüllü ve zayıf; cehennem halkının ise genellikle kaba saba, bencil ve kibirli kimselerden olacağıdır. Yoksa bütün cennetlik ve cehennemliklerin sadece bu gruplardan ibaret olduğu anlaşılmamalıdır.

Başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.), cennet ve cehennem arasındaki çekişmeyi aktarmaktadır. Cehennem kendisine zorba ve kibirlilerin girdiğini, cennet ise içerisinde zayıf ve yoksulların bulunduğunu söyleyerek birbirlerine karşı üstünlük iddiasında bulunmuşlardır. Bunun üzerine Yüce Allah onların bu çekişmesini şöyle çözüme bağlamıştır: “Ey cennet sen benim rahmetimsin. Seninle dilediğime merhamet ederim. Ey cehennem sen de benim azabımsın seninle dilediğime azap ederim. Ben ikinizi de dolduracağım.” (Buhari, Tevhid, 25; Müslim, Cennet, 35) Burada da zorba ve kibirlilerin cehenneme gidecekleri, zayıf ve yoksulların ise sabredip istikamet üzere olmaları hâlinde cennete girecekleri anlaşılmaktadır.

Bir gün Hz. Peygamber’in (s.a.s.) huzurundan bir adam geçer. Allah Resulü (s.a.s.) yanında oturanlardan birine: “Şu adam hakkında ne dersin?” diye sorar. O da: “Eşraftan birisidir. Kız istese kendisine verilmeye, bir şey hakkında aracı olsa kabul olunmaya layıktır.” cevabını verir. Hz. Peygamber (s.a.s.) bir şey söylemez. Bir süre sonra bir başkası geçer. Hz. Peygamber (s.a.s.) yine: “Ya bunun hakkında ne dersin?” diye sorar. Adam şöyle cevap verir: “Bu, Müslümanların fakirlerindedir. Kız istese reddedilmeye, bir şey hakkında

aracı olsa kabul olunmamaya ve konuştuğunda sözü dinlenmemeye layıktır.” Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur: “Bu kişi, yeryüzü dolusunca öbüründen hayırlıdır.” (Buhari, Rikâk, 16) Nitekim Yüce Allah insanların makamlarına, soylarına, mal ve mülklerine değil, amellerine ve kalplerine bakıp onları değerlendirmektedir. Bir insan dünyada yüksek bir makama sahip olup Allah katında hiçbir değere sahip olmayabilir. Öte yandan dünyada insanların değer vermediği, belki kapılarından kovdukları, yüzüne dahi bakmadıkları nice kullar da Allah katında yüksek mertebelere erişmiş olabilirler.

Hz. Peygamber (s.a.s.), bir hadisinde, cesaret ve kahramanlığı ile meşhur sahabi Berâ b. Mâlik’le ilgili şöyle buyurmuştur: “Saçı başı

dağınık olduğu, eski elbiseler giydiği için kendisine önem verilmeyen öyle kimseler vardır ki ‘Şöyle olsun.’ diye dua etseler Allah isteklerini geri çevirmez. Berâ b. Mâlik de bunlardandır.” (Tirmizi, Menâkıb, 55) Nitekim savaşlarda zor durumda kalan Müslümanlar ona başvurarak Allah Teâlâ’dan zafer niyaz etmesini isterlerdi. Nihayet Tüster muhasarasında onlar için galibiyet, kendisi için de şehitlik niyazında bulunmuş ve netice onun duası doğrultusunda gerçekleşmiştir. (Hâkim, *Müstedrek*, 3/331)

İnsanları dış görünüşlerine, giyim kuşamlarına göre değerlendirmek büyük bir hatadır. Dış görünüşü itibarıyla insanların değer vermediği nice kimseler, Allah katında büyük makam ve mevkiye sahip olabilmektedirler. Erzurümü İbrahim Hakkı’nın da dediği gibi:

Harâbât ehline hor bakma, zâkir Defîneye mâlik vîrâneler var

Hadiste özellikleri anlatılan cehennemliklere gelince onlar, bu alçak gönüllü insanların aksine, kendini beğenmiş, büyüklük taslayan kimselerdir. Katı kalpli ve bencil insanlardır. Ahlakları kötü, mizaçları serttir. Çalımlı yürürler ve haktan yüz çevirirler. Kibirleri hakkı kabul etmelerine engel olur. Allah’ın âyetleri okunduğunda hiç işitmemiş gibi sırtlarını dönüp giderler. (Lokmân, 31/7) Yüce Allah’ın “Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.” (İsrâ, 17/37) emrine aldırış etmeden kibirli bir şekilde

yürürler. Hâlbuki bunların “Allah katında sivrisineğin kanadı kadar değerleri yoktur.” (Buhari, Tefsir, 219) Çünkü “O, büyüklük taslayanları hiç sevmez.” (Nahl 16/ 23)

Hadiste bahsi geçen bir diğer nokta da yemin konusudur. Uhud Savaşı’nda seksenden fazla kılıç darbesi alarak şehit olan Enes b. Nadr ile ilgili şöyle rivayet edilir: Nadr’ın kız kardeşi Rubeyyi, bir kadının dişini kırar. Dişi kırılan kadının yakınları kendilerine teklif edilen diyeti kabul etmeyip kısas isteyince durum Hz. Peygamber’e bildirilir, o da kısas yapılmasını emreder. Bunun üzerine Enes b. Nadr Resul-i Ekrem’e gelerek, “Vallahi Rubeyyi’in dişini kırılmaz ya Resûlallah!” diye itirazda bulunduysa da Hz. Peygamber bunun Allah’ın emri olduğunu ve uygulanması gerektiğini belirtir. Ancak o sırada dişini kırılan kadının yakınları kısastan vazgeçip diyete razı olurlar. Bunun üzerine Resul-i Ekrem, “Allah’ın kullarından öylesi var ki şöyle olacak diye yemin etse muhakkak Allah onun yeminini yerine getirir.” (Buhari, Şulh, 8) diyerek Enes’in Allah katındaki mevkisini dile getirir. (İsmail Hakkı Ünal, “Enes b. Nadr” Mad., *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 11, s. 235-236)

Ezcümle, sonu cennete uzanan bir hayat yaşama idealinde olan mümin, kibir ve bencillik gibi İslam dininde yasaklanan kötü hasletlerden uzak olmalı; kendisini Allah katında yücelten tevazu duygusu ile yaşamaya gayret etmelidir.

İnsanları dış görünüşlerine, giyim kuşamlarına göre değerlendirmek büyük bir hatadır. Dış görünüşü itibarıyla insanların değer vermediği nice kimseler, Allah katında büyük makam ve mevkiye sahip olabilmektedirler.

Bi' BİLGİ

Tarihin İlk Estetik Takıntısı

Kuzeydoğu Kongo'da yaşayan Mangbetu Kabilesi, "uzun kafalı insanlar" olarak biliniyor.

Lipombo adı verilen kafatası uzatma geleneğini uzun yıllar boyunca devam ettirmişler.

Uzun kafalı olmanın onlar için farklı bir anlamı

var: Güç, zekâ, güzellik ve ihtişam.

Peki, kafalarını hangi işlemle uzatıyorlar? Mangbetu Kabilesi, uzun kafalı olmaları için yeni doğan bebeklerin başlarını bir bezle sıkıca sarıyor, böylece bebekler büyüdükçe kafatasları da onlarla beraber büyüyor. Kafası sarılan bebeklerden sargılar birkaç yıl sonra çıkartılıyor.

Bu işlem sonucunda yapılan araştırmalarca kişilerin kafalarında fiziksel olarak değişim gözlemlense de beynin bu işlemde hiç zarar görmediği ortaya çıkmış. Halk bu uygulamayı yeni doğan bebeklerde uyguladığı için kafa içinde yer alan basınç normal şekilde devam ediyor ve bu da bebeklerin gelişiminde herhangi bir sorun teşkil etmiyor.

Bu uygulama, 1960'lara doğru yavaş yavaş son bulmaya başlamış, daha sonrasında ise Kongo'yu yöneten Belçika hükümeti tarafından yasaklanmış.

Bi' KAVRAM

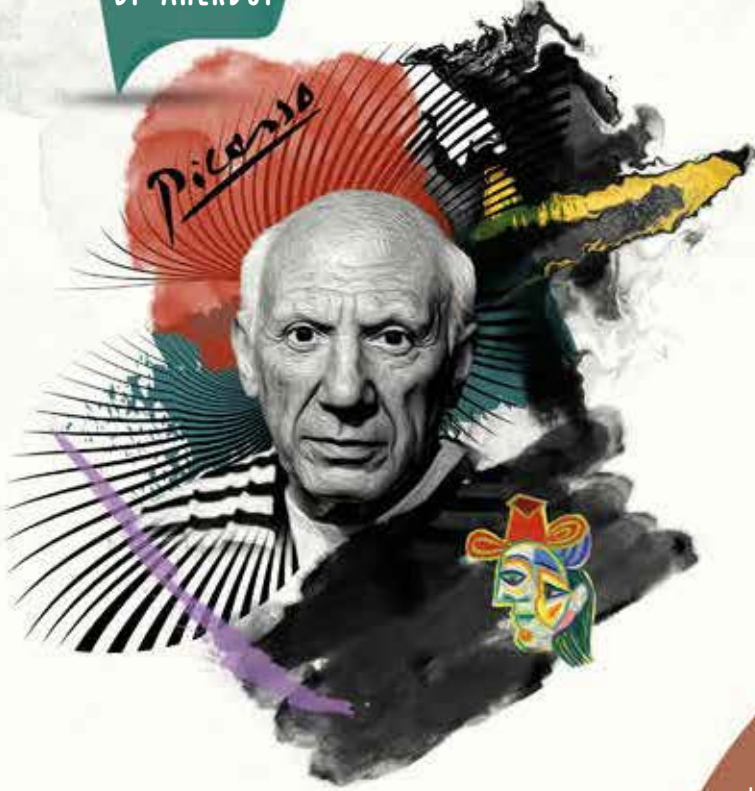
Tahnit

Tahnit, cesedin bozulmasını önlemek için iç organlarının çıkarılarak tütsülenme ve ilaçlanma yapılmasıdır.

Daha çok antik Mısır uygarlığıyla özdeşleşen ve firavunların cesetlerinin mumyalanması suretiyle gerçekleşen benzer bir uygulama ile cesedin uzuvlarının bozulmadan saklandığı bilinmektedir. Eski Türk topluluklarından Hunlarda, Göktürklerde ve Oğuzlarda da tahnit uygulamasına dair örnekler görülmektedir. Geleneğin bir uzantısı olarak ilk Türk-İslam devletleri, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde de tahnit adı verilen bir uygulamadan bahsedilmektedir. Bu devirlerde gerçekleştirilen tahnit uygulaması; cenaze töreninin ileri bir tarihte yapılacak olması, padişahın ölüm haberinin doğuracağı kargaşadan dolayı ölümünün gizlenmesi yahut cesedin bulunduğu yerden devlet merkezine nakli esnasında muhafaza zorunluluğu gibi farklı gerekçelere dayandırılmaktadır. Böylelikle birtakım kimyasal işlemlerden geçen cenazenin sağlam kalması ve belli bir süreliğine muhafazası sağlanırdı. Osman Gazi fetih arifesinde; I. Murad savaş meydanında, I. Bayezid esaret hayatında, I. Mehmet bir av esnasında, II. Murad baş ağrısından ve II. Mehmet ise yeni bir sefer için Üsküdar'a geçtikten sonra vefat etmiş ve cenazelerine zaruretten dolayı tahnit işlemi uygulanmıştır. (Ali Kozan, "Erken Dönem Osmanlı Padişah Cenazelerinde Tahnit Uygulaması", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2022, Cilt: 5, Sayı: 2)

Bİ' ANEKDOT

“Benim Sanatım Tavuklar İçin Değil”

Rivayete göre bir adam Picasso'ya şöyle der: “Renkleri karıştırmaktan ve iç içe geçmiş çizgiler çizmekten başka resim yeteneğinin yok galiba.”

Picasso fırçasını alır, yere bir buğday tanesi çizer. Öyle gerçekçi çizmiştir ki tavuklar toprağı gagalamaya başlamıştır. Şaşkına dönen adam, “Bu kadar mükemmel resim yapabiliyorken neden bu garip resimleri yapmakta ısrar

ediyorsun?” der. Picasso şöyle cevap verir: “Elbette her şeyi olduğu gibi çizebilirim. Yeteneğimden şüphem yok. Ancak benim sanatım tavuklar için değil, başka şeyler arayanlar için.”

Bİ' ALINTI

Kimine az gelen öbürüne çok geliyor. Birine güzel görünen başkasına çirkindir. Birisine uzakta sanılan bir başkasının ta yanında duruyor. Bir insanın sevdiğini öbürü zem ediyor... Bir kalbin merhametle eridiğı nesne başkası için kin kaynağıdır. Bir zümrenin alkışları karşı zümreye matem teraneleri hâlinde aksediyor. Bir varlığa insanlığın bir kısmı kutsal diyerek taparken başka zümreler nefretle ürperiyorlar. Bütün bu anlaşmazlıkların sebebi bütün insanlar için selâmet yollarının başka başka oluşudur. Hedef bir: Selâmet gayesi.

Var Olmak, Nurettin Topçu

ÖMRE BEREKET SILA-İ RAHİM

■ Hilal KOÇ HANCI

Din Hizmetleri Uzmanı

Cuma namazında hutbe irat edildikten sonra “Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl, 16/90) ayet-i kerimesi okunur. Hutbede Kur’an’ı Kerim’den

bir bölüm okunması Hz. Peygamber’in okumasına dayandırılır. Uygulama, Hz. Peygamber’in vefatından sonra farklı sure ve ayetler okunmasıyla devam eder. Emevî halifelerinden Ömer b. Abdülaziz döneminde zikrettiğimiz ayetin tercih edilmesiyle bu ayetin okunması günümüze ulaşan

bir gelenek hâlini alır. Tefsir kaynaklarının tamamına yakınında bu ayet-i kerimenin iyilik ve kötülük konusunda Kur’an-ı Kerim’in en kapsamlı ayeti olduğu ifade edilmiştir. Bazı müfessirler, Kur’an’dan başka bir bölüm bulunmasa bile sadece bu ayetin insanlık için yeterli olabileceği görüşündedirler. Ayetin

muhtevasına baktığımızda insanlığa öğüt olarak üç emrin, üç de nehyin hatırlatıldığı görülür. Emirler “adl, ihsan, îtâ”; nehiyeler ise “fahşâ, münker ve bağy”dir. Günümüze ulaşan en eski tefsirin müellifi Mukâtil b. Süleyman, “adl”i, tevhid; “ihsan”ı, insanları affetme; “îtâ-i zi’l-kurbâ”yı, yakınlık sebebiyle akrabaya

hakkını verme; “fahşâ”yı, büyük günahlar; “münker”i, şirk; “bağy”i de zulüm olarak açıklar. Ebüssuûd Efendi ise bu ayetin tefsirinde tevhid inancının adl ile tevhid sözleşmesine sadık kalınmasının ihsan ile ifade edildiğini söyler. Peygamber Efendimizin ihsanı, Allah’ı görüyormuş gibi davranmak diye tanımladığını

Akrabaları ziyaret etmek, onların hâl ve hatırlarını sormak, ihtiyaçları olup olmadığını öğrenmek, sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak, gerektiği durumda nasihatte bulunmak edep ve öğüt kitaplarında sıla-i rahim kapsamında ele alınır.

düşündüğümüzde ayet-i kerimedeki üçüncü emir daha çok dikkat çeker: Tevhid ve tevhidin hâl ve davranışa yansımalarının akabinde zikredilen “akrabanın hakkı” nedir, nasıl verilir?

İnsan, yaşadığı toplumun bir parçası olarak en yakından uzağa toplumun tamamına karşı çeşitli sorumluluklara sahiptir. Yaşantısını keyfi bir şekilde devam ettirmesi söz konusu olamayacağı gibi uyum ve düzenin sağlanması da birtakım değerlerin ve ahlaki erdemlerin gözetilmesiyle mümkündür. Bu noktada insanın ailesi, akrabaları, yakın ve uzak komşuları ve diğer insanlarla ilişkileri İslam ahlakının temel konuları arasında yer almıştır. Nahl suresindeki ayetin üçüncü emrinin akraba hukukuna dair olması insanın çevresine karşı sorumluluk sahibi, sosyal bir varlık olduğunu hatırlatır.

Kur’an-ı Kerim’de birçok ayet-i kerimede akrabalık ilişkilerine dair hükümler yer alır. Hz. Peygamber’in uygulamaları da genel çerçeveyi oluşturur. Nisa suresinin birinci ayetinde “...Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının...” ifadesi, akraba ile ilişkileri kesmekten insanları men eder. Bu sebeple âlimler, İslam ahlak kitaplarında “sıla-i rahim” tabiriyle yer alan akrabalık hukukuna riayet etmenin hükmünün farz olduğunu ifade etmişlerdir. Fıkıh kitaplarında zekât ve sadakanın ifası konusunda

“Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Hayır olarak ne harcarsanız o; ana baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.’” (Bakara, 2/215) ayetinin mucibince önceliğin yakın akrabaya verilmesi gerektiği tafsilatlı bir şekilde anlatılır. Hatta herhangi bir kırgınlıktan dolayı ihtiyaç sahibi yakınlardan yardımı esirgemenin uygun olmadığı Hz. Ebu Bekir’in akrabası Mistah’a yardım etmemeye yemin etmesi üzerine nazil olan Nûr suresinin 22. ayetinde bildirilir.

İyi ve kötü günde yan yana olma temennisiyle kıyılan nikâh ile kadın ve erkek arasında oluşan bağ ve muhabbet Allah’ın rahmetinin tecellisidir. Akrabalık ilişkileri bu rahmet ve muhabbete atıfla sıla-i rahim ifadesi ile anılır. Toplumsal ilişkilerde rahmet ve muhabbetin en önemli göstergesi, sevgi duyulan kişinin hâlinde ve ihtiyacından haberdar olmaktır. Bu bağlamda akrabaları ziyaret etmek, onların hâl ve hatırlarını sormak, ihtiyaçları olup olmadığını öğrenmek, sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmak, gerektiği durumda nasihatte bulunmak edep ve öğüt kitaplarında sıla-i rahim kapsamında ele alınır.

Akrabalık ilişkilerini muhafaza etmenin Allah’ın emri, Peygamber Efendimizin de hayatının her safhasında dikkat ettiği bir davranış

biçimi olduğunu söylemek teoride kolaydır. Ancak sosyal ilişkilerin gitgide zayıfladığı günümüzde, sıla-i rahimin de bundan nasibini aldığını söylememiz gerekir. Özellikle Sanayi Devrimi’yle başlayan, bütün toplumlarda da peyderpey kendini gösteren sosyal değişim, insanların yaşam biçimlerini ve önceliklerini etkilemiştir. Eskiden hısım akraba herkesin birbirini tanıdığı daha küçük yerleşim yerlerinde akrabalık ilişkileri daha iyiydi. Şimdi büyükşehirlerde okul, ev, iş arasında mekik dokuyan insanlar kapı komşularını

“

Aidiyet duygusu, insanın ruhsal ihtiyaçlarından biri olduğu için kişinin sevdiği, güven duyduğu, koşulsuz iyilikte bulunabileceği, gerektiğinde yardım talep edebileceği bir toplulukla bağ kurmasını zorunlu kılar. Sıla-i rahim bu ortamı oluşturur ve insanı köklerine bağlar.

”

bile tanımadan yaşama durumunda kalıyor. Herkes büyük bir koşurmanın içerisinde. Sürekli bir yerlere yetişmeye çalışan şehir ahalisi, değil akrabalarını ziyaret etmek, ev halkıyla kaliteli vakit geçirmekten bile mahrum. Bunun yanı sıra ailelerin kendine has yapıları da akrabalık ilişkilerini etkiliyor. Kimi ailelerde kurulan çok yakın ilişkiler birtakım sorunları beraberinde getiriyor.

Yaşanan iletişim kazaları ve yanlış anlaşılmalarda zamanında çözüme kavuşturulmadığında kırgınlıklar uzun süreli

küslüklere dönüşebiliyor. İnsanlar için hayatın her alanında çeşitli zorluklar, farklı imtihanlar söz konusudur. Akrabalar arasında yaşanan birtakım sıkıntıları da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Kul hakkının farkında olmadan en çok ihlal edildiği ilişkiler yakın akraba ilişkileridir. Hak ihlallerinin önlenmesi, karşılıklı iyi niyete dayanan sağlıklı bir iletişim ile mümkündür. Sağlıklı iletişimin temeli çocukluk yıllarında atılır. Aile ortamında adaletle hükmedilmesi, çocuklar ve ebeveyn arasında sevgi ve saygının muhafazasını temin

eder. Bir ağacın dalları gibi çekirdek ailede filizlenen sevgi ve saygı, büyükanne ve büyükbaba, hala, amca, dayı, teyze ve onların çocuklarıyla kurulan ilişkilere de yansır. Büyükbabalarından nasihatler dinleyen, aynı avluda ip atlayıp top koşturan, akşam olunca bir sofrada yemek yiyip büyükannelelerinden masal dinleyerek uyuyan çocuklar ilerleyen yaşlarında kendilerine çok iyi gelecek anılar biriktirmiş olurlar. Bunlar bir nevi sosyal bağ sermayesidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) annem diyerek hayırla yâd ettiği hanımlar; dadısı Ümmü Eymen, yengesi Fatıma bint Esed, sütannesi Halime ona çocukken ihtimam gösteren çocukluk hatıralarında güzel izler bırakmış kimselerdi. Hz. Peygamber bulunduğu her fırsatta hissettiği vefa duygusunun gereği onları ziyaret edip onlara ikramlarda bulunurdu.

Birlik ve beraberliğin kıymeti, insanın kendini kalabalıklar arasında yalnız hissettiği zamanlarda anlaşılır. Aidiyet duygusu, insanın ruhsal ihtiyaçlarından biri olduğu için kişinin sevdiği, güven duyduğu, koşulsuz iyilikte bulunabileceği, gerektiğinde yardım talep edebileceği bir toplulukla bağ kurmasını zorunlu kılar. Sila-i rahim bu ortamı oluşturur ve insanı köklerine bağlar. Modern zamanlarda yalnızlaşan, yalnızlaştıkça ister istemez bencilleşen insanların şifası; vefa ve kadirşinaslık ile bezenmiş ilişkiler kurmaktır.

BEBEK SONRASI EVLİLİĞİMİZE NE OLUR?

■ Cihan ULUÇ

Psikolog

Ebeveyn olmak, evliliğin en sıra dışı ve heyecan verici evrelerinden biridir. Dünyaya gelen bebek; erkeği baba, kadını ise anne yaparak onların dünyasında yeni bir rolün doğmasına vesile olur. Bu sevimli yeni üyenin aileye dâhil olmasıyla birlikte hem anne babanın hayatında hem de aralarındaki ilişkide birtakım değişiklikler yaşanır. Çiftin ilgisi doğal olarak bebeğe yönelmiştir. Zaman yönetimi, maddi harcamalar, boş zamanların değerlendirilmesi, çiftin birbirine ayırdığı zamanlar, uyku saatleri ve benzeri durumlar bebek eksenli olmaya başlar. Bu yeni yaşam tarzına uyum sağlayabilmek, önceki yaşam alışkanlıklarını en azından bir süreliğine askıya almak hem anne hem baba için zorlayıcı bir dönem olabilir.

Bir Adım Geriden: Çocuk, Kötü Ciden Evliliği Toparlayabilir mi?

Kötü giden evliliğe sahip çiftler; bu durumu dostlarına ve yakınlarına açtıklarında genelde birkaç klasik öneri ile

karşılaşırlar. Bu önerilerden biri çocuk sahibi olmaları, çocuğun yuvayı şenlendireceği, aradaki gerginliği gidereceği ve böylece evliliklerini kurtaracakları yönündedir. Çocuk sahibi olmanın evlilik ve çift ilişkisi açısından önemli bir yeri, hayatın yeri doldurulamaz tecrübelerinden biri ve çiftin aralarındaki bağı güçlendirme ihtimali olan bir deneyim olduğu aşîkârdır. Fakat bu öneriyi hangi çifte, hangi ilişkiye verdiğiniz çok önemlidir. Bu durumu bir örnekle açıklayalım: Bir arabanız var, tekerlekleri iyi bir biçimde dönmüyor, motorda da bir sorun var, kendini dahi ileriye götürmekte zorlanıyor, birkaç metre ileride durdu duracak. Bu arabaya yeni bir yük eklemek ne kadar mantıklıdır? Evliliğimiz de buradaki araba gibidir. Ona bakım yapmak, yapısal sorunlarını gidermek ve sağlıklı bir biçimde (mükemmel olmak zorunda değil) yola devam edebilmesini sağlamak daha makul olacaktır. Aksi hâlde çözümlenmemiş problemlerin dağ gibi biriktiği, çiftlerin bir arada

tartışmadan duramadıkları bir ortamda doğan bir bebek evliliği daha da kötüleştirebilir. Çocuğun evliliği kurtarması beklentisi çoğunlukla derin bir hayal kırıklığı ve tarafların ilişkileri hakkındaki son umut kalelerinin yıkılmasıyla sonuçlanır. Öte yandan bu durum çocuk için de zorlu bir imtihandır. Gelişiminin henüz tamamlanmadığı, dünyaya uyum sağlamaya çalıştığı, anne babaya en muhtaç olduğu dönemde gelişim süreci gereği dünyada olan bitenden kendini sorumlu hissetmeye meyillidir. Bir şeyleri ayırıştırmasının güç olduğu bu evrede çocuğu böyle bir yükün altında bırakmamak gerekir.

Mükemmel Ebeveynlik Beklentisi, İyi Ebeveynliği Kovar

Mükemmel, iyinin düşmanıdır. İnsan olarak hiçbir zaman mükemmel olamayacağız. Sadece “yeterince iyi” olabiliriz. Ebeveynlik için de bu böyledir. Mükemmel ve hatasız ebeveynlik beklentisi anne babayı gereksiz yere strese sokar. Mükemmel anne babalığı istemek, imkânsızı

Mükemmel anne babalığı istemek, imkânsızı istemektir. Bu sebeple yeterince iyi, çocuğunun ihtiyaçlarına duyarlı, hatalarını fark edebilen ve hata yaptıktan sonra onu telafi edebilen bir ebeveynlik daha gerçekçi ve uygulanabilir bir yaklaşımdır.

istemektir. Bu sebeple yeterince iyi, çocuğunun ihtiyaçlarına duyarlı, hatalarını fark edebilen ve hata yaptıktan sonra onu telafi edebilen bir ebeveynlik daha gerçekçi ve uygulanabilir bir yaklaşımdır. Anne baba olarak çocuk büyütürken bir biçimde yanlışlar yapacağız, bunu kabul edelim.

Diğer bir husus ise özellikle günümüzde sosyal medya anneleri ve babalarının ortaya koyduğu hiç sorun yaşamayan, çocukla sürekli uyumlu, her şeyin üstesinden gelen, kontrolü daima elinde tutan ebeveyn figürüdür. Bu gerçek dışı imgeye bakan ebeveynler zaman zaman “Ben bu işi beceremiyorum, kötü anne baba mıyım, yetersiz miyim, çocuğumu sevmiyorum mu?” gibi vehimlere kapılabilmektedirler. Oysa her anne baba çocuğunu büyütürken az veya çok zorlanabilir, kafası karışabilir, zaman zaman çaresizliğe düşebilir, kendini suçlu ve yetersiz hissedebilir. Sosyal medyada sunulan anne babalık hâllerinin birer prodüksiyon ve kesit olduğunu unutmamak gerekir.

Eşlerin Birbirini Desteklemesi

Bebek ve çocuk bakımı 7/24 esasıyla yapılır. Bu yönüyle zaman zaman yorucu ve tüketici olabilir. Bebek dünyaya geldikten sonra eşlerin birbirini ne ölçüde nasıl destekleyecekleri, birbirlerinin yüklerine nasıl omuz verecekleri konusu gündeme

gelir. Burada babalara önemli görevler düşmektedir. Özellikle annenin lohusalık döneminde duygusal iniş çıkışlar yaşayabileceği, zaman zaman hüznü hissedebileceği, olağan dışı davranışlar ve tepkiler gösterebileceği göz önünde bulundurulmalı, mümkün olduğunca anne desteklenmelidir. Annede kaygı artmış, vesveseler çoğalmış ve korkular gününün önemli bir bölümüne yayılmış şekilde hayatını olumsuz etkilemeye başlamışsa uzman desteği almaktan çekinmemek gerekir. Bu belirtiler zaman zaman lohusa annelerde görülen doğum sonrası depresyonun belirtileri olabilir. Bu süreçte anne gerek medikal olarak gerekse psikoterapi süreçleri ile desteklenmelidir.

Dış Destekler Oluşturmak ve Dış Desteği Kabul Etmek

Bebeğin ilk ayları; anne baba için yoğun bir bakım, aralıksız bir ilgi, bebeği tanıma ve anlama süreci ile geçer. Bu fasilasız bakım sürecinde bazen yarım saatlik bir ara bile özellikle anneye çok iyi gelir. Fakat bazen ebeveynlerin kaygılı ve mükemmeliyetçi tutumundan dolayı çocuğu kendi annesine ya da kayınvalidesine geçici süreliğine olsa da bırakmakta güçlük çeker. Hâlbuki karşıdaki kişi de bir annedir, sizi veya eşinizi büyütüştür. Dış destek almadıkça ve mola veremedikçe bebeğe bakım vermek tüketici bir hâl almaya başlar. Özellikle anne kronik olarak yorgun olduğunda hem çocuğa bakımındaki kalite

düşer hem de eşi ve çevresiyle ilişkisi bozulmaya başlar. İşler bu noktaya gelmeden mümkün olan dış destek imkânlarına açık olmak, dinlenmenin ve tazelenmenin bir yolunu bulmak, küçük molalar vermek bu tablodaki herkesin lehine olacaktır.

Bebek Bakımında Babayı Dışlamayın

“Aman canım yapamaz o, erkekler ne anlar, alt değiştiremez, çocukla kalamaz, uyutmayı beceremez.” gibi birtakım kabullerden dolayı annelerin zaman zaman babaları dışladığı, bebek bakımından uzak tuttuğu görülür. Bir süre sonra baba tamamen elini eteğini çocuk bakımından çektiğinde anne çok yorulduğundan, eşinin

Özellikle annenin lohusalık döneminde duygusal iniş çıkışlar yaşayabileceği, zaman zaman hüznü hissedebileceği, olağan dışı davranışlar ve tepkiler gösterebileceği göz önünde bulundurulmalı, mümkün olduğunca anne desteklenmelidir.

hiç destek olmadığından, eşinin elinden hiçbir şey gelmediğinden ve duruma karşı çaresiz hissettiğinden bahsetmeye başlar. Hâlbuki olayın başında baba, doğumhane sürecinden itibaren dış kapıda bırakılmıştır. Bu durumun baba için diğer bir zor tarafı ise baba çocuk bağlanmasının ileri bir tarihe ertelenmiş olmasıdır. Zaman zaman şahit olduğumuz bir durumdur. “Kızım ancak iki yaşına gelince baba olduğumu anladım.” gibi. Babalar da bebeklerinin alt değiştirme, uyutma, gezdirmeye, oyun oynama gibi süreçlerini pekâlâ yürütebilirler. Bu hem anneye iyi gelecek, onu dinlendirecek, biraz ara verip nefes alıracak bir durumdur hem de babanın baba olduğunu hissetmesine yardım edecektir. Babanın çocuğunu tanımasına, bir bilmece gibi onu çözmesine ve bir daha geri dönüşü mümkün olmayan o gelişim anlarına anbean şahitlik etmesine vesile olacaktır.

İlk Çocuğunuz İlişkinizdir

Karşınızdaki agulayan, etrafa gülücükler atarak sevimli hareketler yapan bu insan yavrusunun dünyaya gelme vesilesi sizin aranızdaki ilişkidir. Çiftlerin zaman zaman doğumdan sonra tüm ilgi ve alakalarını bebeğe verdikleri ve ilişkilerini ikinci plana koydukları sıklıkla görülür. Bunun ilk günlerde normal bir tarafı da vardır. Aile, yeni duruma uyum sağlamaya çalışıyordur. Fakat bunun uzun

sürmesi, çiftler aralarındaki ilişkiye ve yakınlığa zarar vermektedir. Bebekler; algıları açık, farkındalıkları yüksek varlıklardır. Kelime düzeyinde durumu anlayıp ifade edemeyebilirler ve çiftlerin arasında gerilimi ve uzaklığı hissi düzeyde fark ederler. O yüzden ilişkinize yatırım yapmak aynı zamanda bebeğinizin sağlıklı bir aile ortamında büyümesi, sağlıklı bir kişilik gelişimi ve dünya algısına sahip olması açısından çok önemlidir.

Diğer sık görülen durum ise bebekle kurulan ilişki klikleridir. Taraflardan birinin bebek öncesinde çözümlenmemiş ilişki meseleleri ve karşılanmamış yakınlık ihtiyaçlarının bir dışa vurumu gibi nedenlerle tüm ilgisini, alakasını eşinden çekerek tamamen bebeğe yöneltmesi durumudur. Bu durum sürdürüldüğünde çocuk; eşini şikâyet ettiği bir sırdaş, problemlerini paylaştığı bir arkadaş konumuna gelir. Eşlerin arasındaki ilişkiye zarar veren ve bir üyenin dışlanmasına yol açan bu tutum, çocuk için de büyük bir yük teşkil eder. İlişkisel meseleleri olabildiğince muhatabıyla çözmek, ikame çözümlerden kaçınmak daha doğru olacaktır.

Son olarak; ilk çocuğunuzun, aranızda kurduğunuz ilişki olduğunu çift olarak unutmamanız gerekir. Bu ilişkinin de tıpkı yeni doğan bebeğiniz gibi ilgiye, sevgiye ve bakıma ihtiyacı vardır.

OYUN VE FİLMLERDE YAŞ SINIRI

■ Kübra TAŞKIRAN

Psikolog

Çocukları ekran yoluyla maruz kalabilecekleri içeriklerin olası zararlarından koruma çabası, neredeyse bu mecranın doğumu ile bir tarihlenebilmektedir. 28 Aralık 1895'te Paris'te gerçekleşen ilk sinema gösteriminden sadece on yedi yıl sonra 1912'de İngiltere'de sinema filmleri "Genel İzleyici" ve "Yetişkin" şeklinde sınıflandırılmaya başlandı. Bu genel tanımlama, zamanla hem daha ayrıntılı yaş kategorilerine dönüştü hem de dünyanın farklı noktalarında televizyon ekranlarını ve video oyunlarını da kapsayacak şekilde gelişimine devam etti. Ülkemizde ise sinema filmlerinin yaşlara göre sınıflandırılması ve yaş işaretlerinin ilk kullanımı 1986 yılında gerçekleşmiştir. Bunu Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) televizyon yayınları için 2004 yılında uygulamaya aldığı yaş sınıflandırması ve 2006 yılında hayata geçirdiği "Akıllı İşaretler" uygulaması takip etmiştir.

Çocukların hem fiziksel dünyada hem de ekran karşısında gelişim düzeylerine uygun deneyimler

yaşamalarını sağlamaya çalışmak son derece önemlidir. Özünde bu iki çabayı birbirinden farklı şekilde ele almamak gerekir. Örneğin bir dış mekân aktivitesini düşünelim. Gidilecek alanda arazi düz mü, eğimli mi? Deniz, havuz, göl, dere veya akarsu var mı? Sarp kayalıklar, derin uçurumlar var mı? Hava şartları nasıl? Aktivitemiz eksi on derecede bir dağ tırmanışı mı yoksa yirmi derecede piknik mi? Nasıl ki söz konusu aktiviteye çocuklarla katılmak mantıklı mı, mantıklıysa ne gibi hazırlıklar yapmalı, ne gibi risklere karşı hazırlıklı olmalı gibi önemli kararları verebilmek için aktivite öncesinde rehberlere, broşürlere, haritalara, internet sayfalarına başvuruyorsak ekran karşısında çıkacağımız yolculuk çocuğumuza ne derece uygun anlamak için de konunun uzmanlarının rehberliğine ihtiyaç duyarız. Akıllı işaret uygulaması sayesinde uzmanlarca belirlenen yaş uygunluk değerlendirmeleri her içerik başlangıcında âdeta bir yol uyarı işareti gibi doğrudan anne, baba ve çocuğun kendisine iletilerek bu ihtiyaç karşılanmış oluyor.

Çeşitli yaş gruplarında çocukların gelişimsel seviyelerini, duygu ve düşünce dünyalarını ele alarak konuyu biraz daha açalım. Örneğin iki yaş ve öncesinde çocukların son derece kısıtlı bir muhakeme yeteneği vardır. Hayata dair temel bilgileri deney ve gözlemlerine dayanarak basit çıkarımlar yoluyla edinirler. Bu dönemde sağlıklı gelişebilmek için dokunmak, koklamak, atmak, tutmak, en önemlisi de insanlarla bire bir iletişim içinde olmak hayati öneme sahiptir. Ayrıca duyular yoluyla edinilen yeni verilerin bilgiye dönüşmesi için üzerlerinde sakinçe düşünmeye dolayısıyla zamana ihtiyaç vardır. Bir nesnenin görüş alanı dışına çıktığında varlığını sürdürdüğü bilgisi bile bu evrede çok büyük bir aydınlanmadır. Dolayısıyla bu dönemde çocukları hiçbir gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamayan bilakis düşünme süreçlerini bozguna uğratan ve muhtaç oldukları gerçek deneyimlerden mahrum kalmalarına sebep olan ekranlardan tamamen uzak tutmak, çocukların yemek ve uyku ihtiyaçlarını sağlamak kadar değerlidir.

Çocuklar iki altı yaş aralığına geldiklerinde muhakeme yetenekleri her ne kadar görece ilerlemiş olsa da henüz kendilerini tam merkezinde zannettikleri dünyayı sadece somut seviyede algılayabilmektedirler. Ne görüyor, ne duyuyorlarsa elle tutulur, gözle görülür seviyede gerçektir; asla kendisinden uzak veya alakasız değildir. Zihni bu şekilde çalışan biri için ağızdan salyalar saçarak insanlara saldıran bir canavarın, kurşunların havada uçuştuğu bir film sahnesinin veya gerçek savaş görüntülerinin ne demek olduğunu düşünün: O canavar her an karşısına çıkabilir, filmdeki katiller de ölümler de gerçektir ve savaş her an kendisini yaralayabilir. Bu, içinde yaşadığını düşündüğü son derece güvensiz korku dolu dünyanın, çocuğun zihni ve duyguları için ne derece yorucu ve yıpratıcı olduğu aşikârdır.

Dünyanın merkezinden ayrıldığı yedi-on bir yaş aralığında ise çocuk, yeni edindiği mantıksal düşünme becerisi sayesinde, her gördüğünü olduğu gibi alıp âdeta doğa kanunları gibi doğru kabul etmekten büyük ölçüde kurtulmuştur. Ancak henüz somut düşünme sınırlarından çıkamamıştır. Artık hayranı olduğu kahraman uçabildiği için kendisinin de uçabileceğine inanmayacak kadar hayat deneyimi vardır ama maruz kaldığı ahlaki yönden sorunlu davranışları örnek alma noktasında hâlâ risk altındadır. İleride kişiliklerini oluşturacak değer yargıları için gerekli olan nesnel gerçeklik temelini bu dönemde atıldığı

düşünüldüğünde olumsuz örnek teşkil eden davranışlara maruz kalmaktan korunmalarının, doğru ile yanlış ayırt edebilme becerilerinin gelişiminde nasıl bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuklar on bir yaşına geldiklerinde ise soyut ve farazi düşünce becerileri gelişir. Artık canavarlara inanmaz, ölen oyuncuların rol yaptıklarını bilirler. Doğru ile yanlış, iyi ile kötü hakkında temel düzeyde bilgiye de sahiptirler. Ancak muhakeme yetenekleri tam olarak gelişmemiştir. Bunun yanında, duygularıyla hareket etmeye meyilli, dürtü kontrolü noktasında zayıf oldukları bir dönemden geçmektedirler. Bu dönemde, çocukları duygularını manipüle edecek, hazır olmadıkları yaşam deneyimlerine yönlendirecek, kendilerine veya çevrelerine zarar verici davranışlara

teşvik edebilecek her türlü tahrik unsurundan korumak gerekmektedir. Aksi takdirde anlık dürtülerle örülü, tehlikelerle dolu, amaçsız veya kötü amaçla kullanılabilir bir hayat akışına kapılmaları riski söz konusudur.

Çocukların geçtikleri gelişimsel evrelerin özellikleri düşünüldüğünde, onları her türlü olumsuz etkiden korumanın önemi açıkça görülmektedir. Üstlendikleri bilgilendirici ve uyarıcı rolle akıllı işaretler, sonsuz gerçekliğin üretilip sunulabildiği televizyon ekranları karşısında çocuklarımızı koruma açısından hayati bir görevi yerine getirmektedir. Ebeveynler onlar sayesinde çocuklarını gelişim düzeylerine göre hazır olmadıkları içeriklerden koruyabilmekte, çocuklar da küçük yaştan bilinçli tüketici olma şuurunu kazanmaktadır.

YOĞURTLU EKMEK, KAKAOLU KEK

■ Şerife DOĞAN

Sokakları çocukların oyun oynama seslerinin doldurduğu, kapı önlerinde minderde oturan teyzelerin mahalleye göz kulak olduğu, ikindi vakti komşunun demlediği bir demlik çaya mahallelinin eşlik ettiği, komşunun komşudan emin olduğu güzel yıllardı. Birbirine benzeyen fedakâr, merhametli, cömert Anadolu ailelerinden oluşan sınırsız bir mahalleydi benim çocukluğumun geçtiği yer.

Çocukken en yakın arkadaşım, beraber aynı okula gittiğimiz Feray'dı. Onların evi ile bizim ev arasında beş ev vardı. Okuldan dönüş yolunda önce Feray'ın evi geliyordu. Feray'ın annesi Şehriban Teyze her gün okul çıkışında beni de davet ederdi evlerine. Şehriban Teyze çok güzel, çeşit çeşit kurabiyeler yapardı. Elmalı, fındıklı, üzümlü kurabiyeler... Bizim evimizde daha yöresel yemekler yapıldığı için kurabiyenin tadı bana çok farklı gelirdi. Bu nedenle Şehriban Teyze'nin ev davetini seve seve kabul ederdim. Şehriban Teyze de mutluluğumu

fark etmiş olacak ki sık sık yinelerdi davetini. Mis gibi kokan kurabiyelerin tadı hâlâ aklımda. Feray'la dışarıda saatlerce evcilik oynar, zamanın akışının farkına bile varmazdık. Bazen halamın kızı Elvan bazen de arkadaşım Tülay eşlik ederdi bize. Halam fabrikada çalışıyordu. Evin tüm sorumluluğu küçücük yaşında Elvan'a kalmıştı. Her fırsat bulduğunda camdan bakar, biz neredeyse oraya gelirdi. Tülay'ın da çok kardeşi vardı. Onların bakımında annesine yardım ediyordu. Ama Feray ve ben ailelerimizin son çocuklarıydık, evle ilgili pek sorumluluğumuz yoktu. Kışın okuldan gelip dersleri bitirince koşarak birbirimizin kapısına giderdik. Yaz mevsimlerinde daha da rahattık, tüm gün bizimdi. Oyunlarımızı en çok Asiye Abla'nın balkonunun altında oynardık. Mahalleyi rahatça gören ama aynı zamanda kuytuda kalan bir yerd.

Mavi gözlü, beyaz tenli, çalışkan bir Karadeniz kadınıydı Asiye Abla. Hırçın

akan Karadeniz'den almıştı sisli bakışlarını. İki küçük erkek çocuğu vardı. Biz oynarken yanına çocuklarını alıp az ilerimize otururdu. Çocukları oyuncaklarla oynarken Asiye Abla da bizimle sohbet ederdi. Uzun uzun memleketini anlatırdı; bulut denizlerini, çağlayan derelerini, sis dağlarını, sık ağaçlarla örülmüş ormanlarını,

gizli saklı köşelerdeki mağaralarını, yemyeşil yaylalarını... Yaz mevsimi geldi mi yaylaya hayvanları götürme maceralarını, sürüden kuzu kaybetmelerini, koyunlardan gelen çan sesinin dağların sesi ile birleşince ne kadar güzel olduğunu anlatırdı. Öyle hayran hayran dinlerdik ki her defasında tekrar tekrar anlatmasını

isterdik. Kararsız Karadeniz havasının ikliminde yaşadıkları serüvenleri, hele amcasının balık avlama maceraları ne kadar heyecanlı idi. Belki de o günlerde atıldı içime coğrafya sevgisi. Doğayı, iklimleri, yağmuru, rüzgârı, denizi hep çok severim. Yaşamın ritmini mevsimlerin belirlediğini o yıllarda keşfetmişim. Benim memleketim çorak Anadolu

toprağının hâkim olduğu tipik bir İç Anadolu şehriydi. Asiye Abla'nın anlattığı yerler bana masal diyarı gibi gelirdi. Dinlerken gözlerim açılır, hayretler içinde kalırdım. Öyle ya çocukluk hayretlik makamı değil midir zaten.

Asiye Abla biz geleceğiz diye sabahları önce balkonun altını süpürürdü. Evinin işlerini

bitirip yanımıza gelirken mutlaka yiyecek getirirdi bize. Bazen köyden gelen yoğurdu ekmeğimize sürerdi bazen kakaolu kek yapardı. Ekmeğini yemediğimiz gün yoktu neredeyse. Biz akıp giden zamanda tadına doyamadığımız oyunlar oynardık balkon altında.

Asiye Abla'nın eşi Hüseyin Abi de tebessümle karşılardı bizi. İşten gelirken elinde hep bir poşet olurdu, hiç eli boş gelmezdi evine. Gelir gelmez çocuklarını alır, mahallede gezdirirdi. Bizi görünce hemen durur, sohbet ederdi. Küçük yaşımıza rağmen bize birer yetişkin gibi davranırdı. Bu da çok hoşumuza giderdi. Öyle ya çocukken büyümek en büyük hedefti.

Üçüncü sınıftan dörde geçtiğimiz yaz tatilinde Asiye Abla bir bebek bekliyordu. Temmuz ayının sıcağında yine dışarıda oyun oynuyorduk Feray'la. Mavi gözlerinin içindeki sisle bizimle sohbet ediyordu Asiye Abla. Öyle hüzünlü bakışları vardı ki uzaklara doğru dalıp dalıp giden. O yaz babam çalıştığı fabrikadan yıllık iznini alınca annemle beraber köye gitmiştik. Köyde dedemlerin tarla işlerine yardım ediyorduk ama ben sürekli arkadaşlarımı özliyordum. Köyden döner dönmez arkadaşlarla buluşup kaldığımız yerden devam ettik.

Kış mevsiminin soğğunun iyice hissedildiği kasım ayının sonu gibiydi. Annemle halam Asiye Abla'nın doğum için hastaneye gitmesini

konuşuyorlardı. Asiye Abla'nın annesi birkaç gün sonra gelebilecekti. Annem o gün hastanede Asiye Abla'ya refakat edecekti, fabrikada çalışan halam da ertesi gün yani cumartesi refakat edebileceğini söylüyordu. Annem hızlıca hazırlandı, hastanenin yolunu tuttu. Biz o akşam yemeğe halama gitmiştik. Annem evde olmazsa halama giderdik. Annemin eli de her daim halamın çocuklarının üzerindeydi. Akşam olduğunda şiş gözlerinden halamın

ağladığını anladım. Bir şeyler yolunda gitmiyordu. Meğer doğumdan sonra aniden tansiyonu yükselen Asiye Abla'yı yoğun bakıma almışlar. Ertesi sabah Asiye Abla'nın evi mahşer yeri gibi kalabalıktı ve bu durum hiç hayra alamet değildi. Tek başıma gitmeye yüreğim yetmedi, koştum Feray'ı çağırdım. Sıkıca birbirimizin eline yapıştık, korka korka eve doğru yürüdük. Dış kapılar açıktı, içeriden ağıt sesleri geliyordu. Asiye Abla üç çocuğunu bırakıp buğulu mavi gözlerini dünyaya kapatmıştı.

Yüzünü hep tebessümlü gördüğümüz Hüseyin Abi hıçkırma hıçkırma ağlıyordu. Feray'la birlikte bir köşede yer bulduk kendimize. Şimdi Asiye Abla ölmüş müydü? Peki, ama nasıl olur? Ne olacaktı şimdi? Çok gençti daha, ufak çocukları vardı...

Ölümlle ilk karşılaşmam Asiye Abla ile olmuştu. Asiye Abla'nın doğan bebeği yaşıyordu, annesinin Karadeniz şivesindeki ağıtları yıllarca gitmedi kulağımdan da yüreğimden de. Hüseyin Abi üç çocukla hayatta tek başına kalmıştı. Küçük bebeğin yanında birkaç ay kendi annesi kaldı. Sonra da Asiye Abla'nın her daim temiz, düzenli olan evini yavaş yavaş topladılar. Bir sabah Asiye Abla'nın evinin önüne kamyon geldi ve tüm aileyi, eşyaları alıp Karadeniz'e götürdü. Giderken tüm mahalle yine kapıdaydı. Yolluklar hazırlanıp ellerine verildi. Gözyaşları içinde yolcu edildiler.

Biz Feray'la derin bir boşluğa düşmüştük. Artık balkonun altına hiç gitmiyorduk. Kısa süre içerisinde Asiye Abla'nın evine başkaları gelip taşındı. Şimdi anlıyorum ki bizi oraya çeken Asiye Abla'nın sıcaklığıymış. Yıllarca anıldı Asiye Abla mahallede, hiç unutulmadı. Ara ara haberler de geldi memleketinden. Doğan doğmaz yetim kalan kız çocuğu gayet iyiymiş, büyüyormuş. Adını Elif koymuşlar, rahmetli annesi daha karnındayken Elif'im diye severmiş. Diğer çocukları okula başlamış.

Çocukluk ait olduğun toprak gibidir. Gönlünü, aklını, ruhunu hiçbir zaman terk etmez. Çocukluğumun geçtiği mahallede Asiye Abla'nın oturduğu ev hâlâ durur. Her gittiğimde hep bakarım, kimler geldi kimler geçti bu mahalleden diye. Bir demlik çay etrafında sohbet eden mahalleliden eser yok şimdilerde. Çocukluk arkadaşlarımdan kimi çok uzaklarda kimi hâlâ aynı yerde. Feray gurbete gitti gelin olarak, Elvan anneanne oldu, Tülay hâlâ aynı mahallede oturuyor, ben de ailemden uzakta bir yerde yuva kurdum.

Çocuklukta oynadığımız oyunlar hafızamda capcanlı duruyor. Küçük kızım evcilik oynarken dikkat kesilirim, acaba bizim zamanımızdan benzerlikler var mı diye. Arkadaşlarına özel ilgi, alaka gösteririm. Basit ikramlar hazırlarım ki o çocukların hafızasında tatlı bir hatıra bırakayım. Yediğim yoğurtlu ekmeğin, tepside yapılan kekin tadını bir daha hiç yakalayamadım. Bir çocuğun hayatına dokunmak işte tam olarak böyle bir şeydi. Sohbet etmek, ona alan açmak, bir çocuğun hayatını nasıl etkiler Asiye Abla'da gördüm.

Karadeniz deyince dilime "Oyy Asiye" türküsü, gönlüme hüznün gelir. Asiye Abla'nın anlattığı çocukluk anılarını düşünürüm. Günler ayları, aylar yılları kovalarken hayat denen bu koşuşturmacaya devam ediyoruz. İşte hayat aslında bu kadar kısa idi, ölümün zamanı, yaşı yoktu. Yaşamın kendisi

bir emanetti ve o emaneti ne zaman teslim edeceğimizi bilmiyorduk. Çocukluk, yüreğinde taşıdığın bir sızı, seni sen yapan yer. Hayatımda kimsenin fark edemediği kırılma anı olmuştu Asiye Abla'nın ölümü. Ölümün soğuk yüzü ile erken karşılaşmam dünyadaki her şeyin fâniliğini çok iyi göstermişti. Geride iyi şeyler bırakmak lazım, güzel şeyler... Bir çocuğun kalbinde sevgi, bir komşunun hatırasında hoşluk... Asiye Abla zamana dokunmuştu ve zamanın dokunduğu hiçbir şey hafızadan gitmezdi. Uzun bir şimdiki yaşadığım bugünlerde çocukluk hatıralarıma sınımsız sarılıyorum ki yolumu kaybetmeden menzile varayım. Yaşamın ritmine mevsimlerin etkisini izliyorum. Hayat, bir ağacın yapraklarının dönüşümü gibi değişerek ilerliyor ve ömrümüzün hazanı giderek yaklaşıyor. Hayatımıza yön veren çocukluk bahçemizin, yaş aldıkça kıymeti artıyor. Geçmişimizle geleceğimiz kucaklaşılabiliyorsa mutluluğu yakalıyoruz. Zamanı unuttuğumuz anlar çocukken sokakta oynadığımız yıllardı. Öyle derinden mutlu olurduk ki her şeyi unuttuk. İnsan yaşam boyunca doğduğu büyüdüğü yerden kopsa da aklı daima o filizlendiği, boy verdiği topraklarda oluyor. Yaş alıp hayatın koşturması azalınca geçmişi daha sıkça hatırlıyorsunuz. Her çocuğun kalbi kendinden daha büyüktür. Mutlu bir geleceğe ulaşmak için geçmişimize bakmamız yeterlidir.

YALIN GELDİM YALIN GİDECEĞİM

■ Gülşen ÜNÜVAR

Dinle özü yalın!
Nice zamanların
üzerinden nice
vakitler, nice sular,
nice rüzgârlar geçti. Nice
kelebekler bilmem kaç kanat
çırdı yetişebilmek için ânâ.
Kaç karınca önündeki bilmem
kaç kışı düşünerek koşturdu
durdu, yük taşıdı yuvasına.
Kaç kuş göç etti, göçten döndü
bilmem kaç kere. Bulutlar
gitti gitti geldi; gökyüzü
bir aydınladı, bir karardı,
şu yorgun göz kapaklarım
kim bilir kaç kez açıldı açıldı
kapandı. Belki bin, belki
bir soluğa sığıdı geçti gitti
şu anlattıklarım. İşte şimdi
yine vazifemin başındayım;
kalem ile kâğıt önümde, satır
satır dökülecek kelimeleri
derlerim zihnimde. Olduğu
gibi dökmek isterim aslında
sana içimi ama ne kadar
çok söylesem o kadar azalır
etkisi. Korkarım sıkılmaktan,
yormaktan, bıktırmaktan.
Öyle ya okuyanın, dinleyenin
de bir tahammülü olur. Ne
yapar eder tahammülümü
artırırım dediğini duyar
gibiyim evlat. Deme! **Sözün
yararı olmaz çok söylemekle. Ya
da söze şaşırıp çok dinlemekle.***
Her şey kıvamında, kararında
ve hatta zamanında güzel.
Kararını iyi tutturmak lazım
zerdenin.

Sana hâl hatır bile sormadan
mektuba başladım ya gel
şimdi de bir tatlı tarifi
vereyim tam olsun. Zordur
zerde tatlısının kıvamını
tutturmak. Allah muhafaza,
fazla kaçırırverirsen nişastayı,

taş gibi kalır. Cimrilik edip az tutarsan pirincini, cıllık cıllık oluverir. Ne yapana faydası olur o vakit ne de yiyene. Ayıp olmasın diye kendini zorlar da son kaşıktaki tat alma umudu ile tahammülüne yaslanırsa hem zerdenin zerdeliğine, hem de özünün özüne kıymetsizlik yüklemiş olursun. Tatlının tadı kaçtığı gibi yiyenin de yapanın da tadı kaçtı biz laflarken. Ekşidi yüzler, buruldu ağızlar, kıvrıldı burunlar; niyetler bozuldu. Kıvamını kaçırınca ne keyif kaldı ne tat, ne tahammül kaldı ne şad! Söz de böyledir evlat, kararında değil ise keyifler kaçır, sıkıntı başlar. Ne demiş bilenler; **Dilim kendini tutamadı, çok söyledi. Sözüm eksilmedi, değeri eksildi.*** Bırakalım değeri ile kalsın söz. Bırakalım herkes zerdesini ağız tadı ile yesin, tatlı söylesin, tatlı dinlesin.

Mektubuma ha başladım ha başlayacağım, evladın hatırını ha sordum ha soracağım derken sabahı ettim. Dışarıda gün doğmak üzere. **Doğudan güneş başını kaldırdı. Dünyanın her tarafı kuğu rengine döndü. Melek yüzü gibi parladı dünya. Gökyüzü kâfur saçılmış gibi oldu.*** Güneş miydi gözümün aydıdığı yerleri bu kadar muhteşem kılan, yoksa sana yazıyor olmak mı bilemedim evlat. Buralarda böyle güzel böyle şahane bir sabah başladı. Dilerim senin gönlün de iklimin de sabahın da böyle, bu kadar aydınlıktır. Dilerim doğan her günü bir nimet, aldığı her nefesi bir servet, gördüğün her güzelliği bir

dövlət bilesin. Yaşam denen yolu ve yolculuğu ancak bu şekilde değerli kılabiliriz çünkü. Ahlanıp vahlanmakla ömrümüzü heba edeceğimize, bize bahşedilmiş nefesi hayırla harcayalım derim ben. Bazen de tam tersi olur insanda; nimeti daim, serveti kaim, dövləti salim beller. Ne yaparsa yapsın tükenmeyecek gibi gelir etrafındaki varyetler. Bağlanır dünya malına, şatafata, gösterişe... Bak bakalım sonra çıkabiliyor mu işin içinden? Ölümü aklına getiren insan böyle bu kadar bel bağlar mı dünyalığa? Bağlamaz elbet, kaptırmaz kendini akan suyun coşkusuna. Güzellikleri fark edebilme meziyeti ile onları daim kendisinin zannetme hissi... İşte bu iki durum arasındaki mesafenin ayırıcına vardığın vakit, dünyadan nasıl gelip geçilmesi gerektiğinin idrakine ulaşmışsın demektir. Sana da naçizane budur öğüdüm; gör ama hep de göreceğim zannına kapılma. İstemem ki kimse şu cümleyi kurmasın, yolun sonuna gelip de eyvahın ele geçmeyeceği vakitlerde uyanıp; **Yalın gelmiştim, yalın gideceğim yere. Neden kendimi dünyaya bunca ısıttım.***

Isıtma evlat! Kendini, gönlünü, özünü ısıtma bu dünyaya. Geçici olan bu âleme ısıtma, ısınma. Bak geldi geçiyor ömrüm, ilk günkü gibi yalın mı bilinmez gönlüm. Gösterişsiz kalmak için harcadım ben bunca vaktimi ama bilmem eriştim mutlu sona bilmem erişmedim. Sadelik belledim

dünyadaki cismimin mekânını. Sade yedim, sade giydim, sade gezdim. Sade dedim diyeceğimi, lafı dolandırmadan dağ tepe, lafazanlık etmeden anlatmaya çalıştım meramımı. Kısa ve öz tuttum nasihatlerimi. Gösterişten uzaktı hayata baktığım mütevazı pencерem. Ne gördüysem onu anlattım mesela, ne eksik ne fazla. Ama bakış var bakış var; sen dersin dağ, ben derim ulu bir yükselti, üstünde yeşilin her tonundan ağaçlar, onların arasında gizlenen yaşamın süsü hayvanlar, renkten renge boyanmış, rüzgârla dans eden otlar, taşlar, kuşlar... Sen dersin esvabımdaki ipekler nasıl da parlar, nakış nakış oyalar, tokalar, kınalar. Ben derim bir metre kumaş ile bir çift çarık, yetti de arttı bana dünyalık.

Daima sadelikten yana ol evlat! Kandıramasın seni dünyanın şatafatı. Sade geldiğin yere sade döneceğini aklının bir köşesinde sak tut. Sevmelerin, düşüncelerin, yorumların, yiyip içtiklerin, giyip gezdiklerin, kendine dost yaren bellediklerin, bakışın, gülüşün ve hatta gidişin bile yalın olsun. Bak o zaman nasıl hafifleyeceksin. Zihninde güzelliklere daha fazla yer açılınca nasıl da nimet belleyeceksin tek bir nefesi.

Çok söyledim, çok dinledim evlat. Gel daha fazla incitmeyelim tahammülün izzetini. Yalınca kal, hoşça kal. Selametle...

*Kutadgu Bilig

ET-TEKRÂRU AHSEN

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

*“Allah katında amellerin en sevimsisi az da olsa devamlı olanıdır.”
(Müslim, Müsâfirîn, 216.)*

Eylül genellikle dinamik bir aydır ve bir çok insan için yeni başlangıçların habercisidir. Sonbaharla birlikte gelen mevsim değişikliği, yeni iş başlangıçları, hobi ve spor sezonu ve tabii ki okulların açılışı. Dolayısıyla iyi bir başlangıç yapmak hepimizin temel amacı. Ne de olsa başlamak bitirmenin yarısı. O hâlde başarı yollarındaki bazı köşe taşlarını, güzel sonuçların ipuçlarını bulalım isterseniz bu ayki yazımızda.

Bir gün Efendimiz'e (s.a.s.) “Allah katında amellerin en sevimsisi hangisidir?” diye soruldu. Cevap aslında çok basit ve bir o kadar da derindi: “Az da olsa devamlı olanıdır.”

Devamlı yani tekrar tekrar yapılan. Mütemediyen gerçekleştirilen. Şimdi gelin davranışlarda tekrarın faydalarına bakalım hep birlikte. Başarıya giden yolda tekrarın önemine değinelim sizlerle.

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Geleneğimizin pek çok mühim özlü sözlerinden biridir “Et-tekrâru ahsen, velev kâne yüz seksen.” Şimdi düşünün bir işi 180 kez tekrar ettiğinizi. Becerileriniz nasıl da gelişir, iş sizin için ne kadar da kolaylaşır değil mi?
- Köşemizin takipçileri hatırlayacaktır. Geçtiğimiz aylarda “Kas Hafızası” başlıklı bir yazıyı misafir etmiştik köşemizde. Şimdi o yazıdan bir cümleyi burada tekrar zikrelelim: “Bir piyanistin parmaklarına dikkat ettiniz mi hiç? Akışkan olur âdetâ klavyenin üstünde. Ya da bir aşçı, soğan doğrarken görünmez olur bıçağı, vuruşların hızı sayesinde. Yıllarca ama yıllarca aynı hareketi tekrarladıktan sonra ezberlemiştir parmaklar, bilekler, ayaklar, bacaklar o hareketlerin tamamını. Ve kendiliğinen çalışır gibi görünür âdetâ, izleyenlerin karşısında.”
- Tekrar, yeni öğrenilen bir bilgiyi kalıcı hâle getirmenin en ucuz ve en kolay yolu. Yapılacak şey basit. Yeni öğrenilen bilgiler tekrar edilecek.
- Okul bitip akşam eve döndüğünde o gün ne işlendiğinin üzerinde durmakla başlıyor kalıcı öğrenme. Basit bir tekrarla başlıyor başarıya giden süreç.

BAŞARI TEKRARDA GİZLİ

- Unutmayın. İlk denemede gelen şey başarı değil şanstır. Başarı defalarca ama defalarca tekrar edildikten sonra meleke hâline gelen davranışlar bütünüdür. Girdiği her sınavdan 90+ not alanlar, hayranlıkla izlediğiniz sporcular, beğenerek okuduğunuz yazarlar, dinlemekten büyük bir haz duyduğunuz kâriyerler, hanendeler, şarkıcılar... Hepsi ama hepsi tek bir sırâya sahip.
- Tekrar, tekrar ve tabii ki yine tekrar. Başarıya uzanan yoldaki en mühim araç: tekrar.
- Yeni eğitim öğretim yılının hepinize hayırlar ve üstün başarılar getirmesi ümidi ile...

TEKRAR SÜREÇLERİ VE BAŞARI İLİŞKİSİ

- Gelelim tekrarın nasıl yapılacağına. Adım adım başarıya götüren o yolun dizili taşlarına... Biz burada ders tekrarı konusu üzerinden metnimizi inşa edeceğiz. Ancak siz bu yöntemleri hemen her becerinizi geliştirmek için kullanabilirsiniz.
- Öncelik tabii ki başlanan işin konsantrasyonunda. Dikkat dağıtacak tüm unsurları olabildiğince bertaraf etmek, öğrenmenin kalıcılığının ilk adımı. Sessiz bir ortam sağlamak, televizyonu kapatmak ve elbette telefonu bir süre hiç dokunmadan kenara bırakmakla başlıyoruz.
- Daha sonra kapasite ve alışkanlığımıza göre belli aralarla çalışıyoruz. Hadiste de belirtildiği gibi az ama sürekli olması işin püf noktası. İlk gün bir dakika mı sürdü bu odaklanma hâli? Olsun. Hiç mühim değil. Zamanla elbet artacaktır. Yeter ki üstüne gitmeye devam edin. Ve yorgunluk hissettiğiniz anda makul bir süre mola vermeyi ihmal etmeyin. Dinlenmek mühim...
- Tekrar sürecindeki en önemli noktalardan biri not almak/not çıkartmak. Kimi bir deftere alır notlarını kimi küçük kâğıt parçalarına kimi ise kitabın hemen sayfa kenarına. Size hangisi kolay ve kullanışlı geliyorsa onu tercih edin. Unutmayın, “Yazı kalır.”
- Bir seferde tek bir derse hatta tek bir konuya eğilmek de bir diğer püf noktası. Okulda kimi günler 5-6 farklı derse girip bir o kadar çeşit konu işliyorsunuz. Sofradaki tüm yemekleri aynı anda yutamaz, tatları birbirine karışacağı için tiksinti duyarsınız. Dolayısıyla o günkü tüm dersleri tek oturuşta tekrar etmek yarardan çok zarar verir size.
- Son olarak tekrarları kendi içinde tasnif ediyoruz. Günlük tekrar, haftalık tekrar, aylık tekrar gibi... Haftanın belli bir günü bir ders ile ilgili aldığımız notları sentezliyor ve en önemlilerini seçiyoruz. Ayda bir de bu seçkinin üzerinden bir kez daha geçiyoruz.

EVLİLİKLERDE SABIR

■ **Gülşah AKÇAY CİVRİZ**
Uzman Klinik Psikolog

Sabır, dürtü ve isteklerimiz karşısında daha sağlıklı, işlevsel, doğru veya gerekli olanı diğeri veya diğerlerine tercih etmekte etkili olan bir içsel kaynaktır. Sabır, yapılacak başka birşey kalmadığı için başvurulmuş pasif bir maruz kalma hâli değil -süreklilik ve adanmışlık içeren- aktif bir eylemdir. Evlilik gibi farklı iki geçmişe sahip insanın ortak bir gelecek beklentisi ile bir araya geldiği ancak türlü türlü sorun ve güçlüklerle karşı karşıya kalınan birlikteliklerde sabır âdeta bir binanın kolonu gibi işlev görür. Aile sisteminde eşlerin sabır kaynakları ne kadar güçlüyse o aile depremlere karşı o kadar dayanıklıdır denilebilir.

Sabır kimisinde doğuştan gelen bir mizaç unsuru olarak kendisini erken yaşlardan

itibaren gösterir. Kimi zaman ise bir karakter olarak yaşam deneyimlerinin sonucunda gelişip serpilir ya da tam tersine haz odaklı bir yaşam tarzı ile kişinin sabır çiçeği kurur ve kişi dürtüsel, haz odaklı, düşük otokontrollü hâle gelir. Diğer bir ifade ile sabır, sabit bir nitelik değildir; mizaçtan ya da sonradan edinmiş olduğumuz sabır olumlu ya da olumsuz yönde değişime açıktır.

Mizacın doğasından gelen sabır doğru şekilde işlendiğinde kişi, titizlik ve odaklanma gerektiren zorlayıcı görevlerde daha kolay başarıya ulaşır. Böylesi durumlarda işin kendisini öğrenme ve onun inceliklerinde ustalaşmaya daha fazla enerji ayırmak mümkündür. Örneğin tıp fakültesi veya hukuk fakültesi gibi uzun saatler masa başı çalışmanın gerektiği alanlarda sabır açısından zayıf, hızlı sonuç almak isteyen bir öğrenci başarılı olmakta zorlanabilir ama bu öğrenci tercih etmiş olduğu alanda başarılı olmayı çok istiyorsa fakülte eğitimi onun için bir sabır okuluna dönüşür ve mezun olduğunda sabretme katsayısı da yükselmiş olur.

Psikoloji alanında sabırla bağlantılı sonuçlar açısından “marshmallow” deneyi önemli bir çalışmadır. 1960’lı yıllarda Stanford Üniversitesine bağlı bir anaokulunda çocuklara iki seçenek sunulur. İçinde kurabiye, şekerleme, kraker vb. içeren bir kavanozdan ya

hemen bir tane ya da 20 dakika bekleyip iki tane alma olasılığı karşısında çocukların yaptığı seçimler, seçimi yapmak için ne kadar süre beklediği ve sonuçta hangi seçeneği tercih ettiği kaydedilir. Sonuçları kaydedilen öğrenciler 1982 yılından itibaren takibe alınır ve çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine anketler iletilir. Bu anketlerde çocukların muhakeme becerileri, akademik başarıları, sorun çözme becerilerine ilişkin sorular vardır. Deneyin

Sabır, kum tanesini inciye çevirme sanatıdır. Marifet, sabrı gerektiren durumu sağlıklı, hem kendimiz hem de karşımızdaki için ortak çözümü içeren ve belli ölçüde konfor alanımızdan yani hazdan fedakârlık yapmayı gerektiren seçenekleri nezaketle ve güzellikle ifade etmektir.

yıllarca konuşulması işte bu takip sorularına alınan cevaplarda gizlidir.

Deney grubundaki çocuklardan ikinci elde etmek için sabredenlerin gelecekteki akademik başarılarının daha yüksek ve bu çocukların otuzlu yaşlara geldiğinde beden-kitle endekslerinin daha düşük ve öz güvenlerinin daha yüksek olduğu, takip çalışmalarının sonucunda ortaya çıkarıldı. Şekerleme deneyi, sabrın bileşenleri olarak iradenin yani belli bir hedef için hazzı erteleme becerisinin çocuklukta işaretlerini anlayabilmemizi ve bu işaretlerin gelecekte hangi alanlarda çıktılar verebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Evlilik hayatında da şekerleme deneyine benzer durumlar, çiftlerin önüne sıklıkla gelir. Kişisel konfor alanını korumaya hatta genişletmeye yönelik tercihlerle evlilik ilişkisinin hayrına ancak konfor alanını daraltan durumlar evliliğin özellikle de çocuklu aile olma noktasından sonra sık sık imtihan olduğu noktalar. İşte burada hazzı erteleme ve güçlkle etkili baş etme anlamında sabrın işleyişini ele almak gerekiyor.

Şekerleme deneyinde öğrencilerin beklerken neler yaptığını ve düşündüğüne ilişkin araştırmalar aslında arka planda ciddi bir içsel işçilik olduğunu gösteriyor. Kimi öğrenci gözünü şekerlemeden hiç ayırmayıp onu koklamaya

kalkarken bir anda yiyiveriyor. Kimisi de ellerini gözleriyle kapatıp bir şarkı mırıldanmaya çalışıyor bekleme süresini kolaylaştırmak için ve sonucunda iki şekerlemeyi elde ediyor. Dolayısıyla sabır gökten zembille inmiyor, arka planda işleyen içsel süreçler var.

Sabrın işleyişini bir istiridyenin içine kaçan kum tanesinin inciye dönüşmesine benzetebiliriz. Bu metaforu evlilikler açısından ele alacak olursak evlilik sorunları, içerideki kum tanesidir. Yabancı, istenmeyen, rahatsızlık veren o kum tanesini içerden dışarı atmak her zaman mümkün olmayabilir. Örneğin sağlıksız ve kalıplaşmış inançlar ya da

alışkanlıklar da içeri girdikten sonra kolayca bırakılamazlar. Bu duruma yeni evli çiftlerde aile sisteminin enerjisinin yeniden düzenlenmesi gerektiğinde sık rastlarız. Örneğin evlenmeden önce haftada 3-4 akşam arkadaşlarıyla buluşan eş, evlendikten sonra alıştığı bu yaşam tarzını değiştirmek konusunda isteksiz olabilir. Böyle bir durumda evliliğin ilk aylarının eşler arasındaki “biz” yani çekirdek aile olmanın gereği olan sınırları oluşturmak yerine “ben” sınırlarını muhafaza etmeye adanması ciddi gerginlikleri, tartışmaları hatta uzun yıllar gündeme gelecek kalp kırıklıklarını beraberinde getirebilir. Peki burada sabır bu kum tanesini inciye nasıl dönüştürebilir ?

Bir istiridye, kendisini yabancı madde olan kum tanesinden korumak için onu sedef mineraliyle sarıp sarmalar. Sedef; parlak, sert, dayanıklı bir malzemedir ve kum tanesinin etrafını katman katman sarıp orada katılaşmış kalınca kum tanesinden geriye bir şey kalmaz, ortaya çıkan şey bir incidir artık. Bu işlem esnasında istiridye kendi bünyesinden salgıladığı kıymetli ve dayanıklı bir salgı olan sedef ile kum tanesini kendine zarar verme potansiyelinden uzaklaştırır. Sedef bir sabır öz suyudur, inci ise sabrın simyasıdır, kumun mücevhere dönüşmesidir.

Sedefle neyi, nasıl sarmalayacağını doğru seçmek

Evlilik gibi farklı iki geçmişe sahip insanın ortak bir gelecek beklentisi ile bir araya geldiği ancak türlü türlü sorun ve güçlüklerle karşı karşıya kalınan birlikteliklerde sabır âdeta bir binanın kolonu gibi işlev görür.

inci oluşumu için kritiktir. Kişinin evliliğinde karşılaştığı yanlış tutumlardan kendini koruması için neye karşı nasıl davranarak sabredebileceğini doğru tespit etmesi elzemdir. Bu konuyu bir örnekle ele alacak olursak yeni evli bir çiftin evde birlikte geçirecekleri zaman sınırları konusundaki anlaşmazlığı ele alabiliriz. Bütün gün evde ya da işte geçirilen zamandan sonra aile olmanın doğal sonucu olarak birlikte vakit geçirmek kimi zaman evlilik öncesi yaşam tarzı farklılığı nedeniyle gerekli görülmemeyebilir. Kök aile ile veya arkadaşlarla birlikte geçirmeye zaman ayırmamak diğer eş için kısa zamanda evliliğin anlamını ve ailedeki yerini, rolünü sorgulama ile sonuçlanabilir. İşte bu tabloda evdeki huzurun bozulmaması için haftada 3-4 gün eve geç saatlerde gelen eşe karşı kırgın olsa da tepki vermemek sabırla alakalı değildir. Sabır ancak anlamlı ve kişinin fitratına ve söz konusu ilişkinin tabiatına uygun, sağlıklı ve kabul edilebilir ölçüler içerisinde hazzı, keyfi, konforu erteleyip olası sıkıntı veya güçlüğü aşmak için atılan adımlardır. Karşımızdakinin sağlıksız davranışını pekiştiren, onaylayan veya ona sınırsız bir etki alanı tanıyan edilgen bir tutum sabır olarak adlandırılmaz.

Doğu toplumlarında sabrın pasif boyun eğme, çaresizlik veya kurban bilincini maskeleyen adına kullanılmasına pek

sık rastlanılır. Yukarıda ele aldığımız örnekte, kişinin eşi arkadaşlarıyla buluşacağını söylediğinde onunla tartışmak, ortalığı birbirine katmak değil elbette doğru olan. Ancak kişinin bu alışkanlığını hoş görmek, onun bu eski alışkanlıklarını zamanla bıkağını hayal etmek, eve gelince de hiçbir şey olmamış gibi davranmak da sabrın tecellisi değil.

Sağlıklı iletişimde beklentileri ifade etmek yerine susarak sabretmek ve değişmesi için sadece dua ederek beklemek sabır değil, "kurban bilinci" adı verilen sağlıksız bir başa çıkma tekniğidir. Kurban bilinci, sorunun, karşısındakinin suçundan kaynaklandığını düşünüp değişimin de ancak onun elinde olduğuna inanarak kendisinin elinde yapacak birşey olmadığına inanmaktır. Böylesi bir bakış açısında kişiye düşen, acı çekmek fakat bunu da sabır zannetmektir. Kurban bilinci ile üzerine düşen netlik ve ihtiyaçlarını talep etme sorumluluğunu almayı sorunu muğlak ifadelerle yansıtan kişi, kavga çıkarmamak için sabretmiş olmaz; sorunu sağlıksız bir zemine taşımış olur. Dolayısıyla sabır, üzerimize düşen sorumluluğu aktif olarak doğru eylemlerle yerine getirmek ve bu esnada kolayımıza geleni değil sağlıklı yolu izlemektir. Kişinin etki alanında iradesi ile yapabilecekleri konusunda eyleme geçmeden acı çekmesi susuzken bardağa su koyup içmek yerine ilahi irade ile

susuzluğunun giderilmesini beklemesi gibidir ki bu durum sünnetullah'a da aykırıdır.

Evliliklerde sabrı pasif bir kabullenme veya olumsuz uygulamaları içine gömerek polyannacılık oynama şeklinde icra etmenin hem kişiye hem de aileye büyük zararları vardır. Eşlerin birbirini tanıyamamaları, birbirinin sağlıklı sınırlarını oluşturmaya engel olarak sağlıklı sınırları olan evlatlar yetiştirmeyi riske atmaları bu zararların başında gelir. Bunun dışında, evlilik sorunlarına yanlış sabretmek(!) duyguları bedene gömmeyi veya zihinde evirip çevirmeyi beraberinde getirdiği için psikosomatik hastalıklara kapı açar. Tiroit hastalıklarından cilt hastalıklarına, kanserden yeme bozukluklarına ve mide hastalıklarına, migrene, uyku bozukluklarına kadar birçok psikosomatik hastalık içinde ömrünü geçiren pek çok kadın ve erkek var malesef.

Hasılıkelam sabır, kum tanesini inciye çevirme sanatıdır. Marifet, içerdeki kum tanesini yani sabrı gerektiren durumu sedfle kaplarken sağlıklı, hem kendimiz hem de karşımızdaki için ortak çözümü içeren ve belli ölçüde konfor alanımızdan yani hazdan fedakârlık yapmayı gerektiren seçenekleri nezaketle ve güzellikle ifade etmektir. Sedefin güzelliği ve sağlamlığı, kum tanesini, olmaması gereken yerde olsa bile kıymetli bir hazineye dönüştürecektir.

PROF. DR. CELAL TÜNER İLE ETİK VE AHLAK KAVRAMLARI ÜZERİNE...

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

“Bir kavram ne zaman tehlikeli olur? İçeriği bulanık olduğu hâlde, herkes bu kavramı bildiğini sanınca. Korkarım, ‘ahlak ve etik’ tehlikeli kavramlar olmuştur bile. Felsefe onu yeniden ele almalı, içeriklerini didiklemelidir.” der Kuçuradi. Günlük yaşamda en sık kullanılan kelimelerden biri artık “etik”. “Örgütsel etik”, “yönetmelik etik”, “toplumsal etik” derken kapsamı giderek genişliyor. Peki, bu kavramların doğru kullanımı nasıldır? Ahlak ve etik arasındaki farklar nelerdir?

Kavramları doğru anlamak, öncelikle köken ve anlamlarına bakmayı gerektirir. “Ahlak” kelimesinin köken ve anlamına baktığımızda bir gerçeklikle karşılaşırız. Bu gerçeklik, insan bilincine kendisini dayatan ve ahlak kavramının her zaman bizimle konuşabilme ve anlamlı olabilme özelliğini yansıtan göstergeleri temsil eder.

Modern dönemde Descartes ile bilginin varlığı öncelendiğinde “ahlak”, “ethos” ve “moral” kavramları hem etimolojik hem de kullanım açısından birbirinden ayrılmıştır. Modern dönemin zihniyetine uygun olarak ahlak, öznenin bilinçli etkinliğine evrilmiş ve gönderimlerimiz çoğunlukla etik ile karşılanmıştır. Bu durum, Yunanca “ethos” ile Latince “moral” teriminin birbirinden ayrılmasına da sebep olmuştur. Artık etik, ahlaki kavramların gerçekte ne oldukları ve ne anlam ifade ettikleri ile neyin “iyi” neyin “kötü” olduğunu araştırmaya;

moral kavramı ise zorlama/ kısıtlama etkisiyle karakterize edilen normlara işaretle kullanılmıştır. Daha açık bir ifadeyle ahlak, elde hazır kurallara itaat sorunundan çok “pratik ahlaki aklı çalıştırarak doğru olanı görebilme” sorununa evrilmiştir.

Kuçuradi'nin bu sözleri gerçekten düşündürücü. Günümüzde ahlak ve etik terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılıyor, fakat aslında önemli farkları var. Ahlak, bireylerin veya toplumların iyi ve kötü, doğru ve yanlış hakkındaki inançlarını ve değerlerini ifade eder. Bu değerler, genellikle kültürden, dinden ve geleneklerden beslenir. Örneğin, bir toplumda ahlak kuralları, o toplumun tarihsel ve kültürel birikimlerinden etkilenir ve bireylerin günlük yaşamlarında neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirler.

Etik ise daha çok felsefi bir disiplindir ve belirli durumlarda nasıl davranılması gerektiğini sorgular. Etik, evrensel prensipler ve soyut ilkeler üzerine kuruludur. Mesela tıp etiği, doktorların hastalarına karşı nasıl davranması gerektiğini belirlerken iş etiği, iş dünyasında dürüstlük ve adalet prensiplerini ortaya koyar. Etik, ahlaktan farklı olarak belirli bir toplumun dışında genel geçer kuralları ve ilkeleri ele alır.

Bu iki terimin doğru kullanımı da önemlidir. Ahlak genellikle kişisel ve toplumsal değerlerle ilgilidir ve bireylerin günlük yaşamında uyulması gereken normları kapsar. Etik ise

daha evrensel ve mesleki bağlamlarda kullanılır ve belirli mesleklerde doğru davranış kurallarını tanımlar. Bu ayrımı yaparak, ahlaki ve etik kavramlarını daha doğru ve yerinde kullanabiliriz.

Etik ve ahlak, insan davranışlarını yönlendiren temel prensiplerdir. Ancak bu prensipleri belirleyen ne olmalıdır?

Etik ve ahlak, insan davranışlarını yönlendiren temel prensiplerdir; bu prensiplerin belirlenmesi karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Bu sürecin merkezinde insanın doğası, toplumun kabulleri, kültürel normlar ve zamanın getirdiği değişimler yer alır.

İnsan doğası, etik ve ahlaki prensiplerin belirlenmesinde önemli bir rol oynar. İnsanların temel ihtiyaçları, duyguları, akıl yürütme yetenekleri ve empati gibi doğal eğilimleri, ahlaki ve etik kuralların oluşumunu etkiler. Toplum, bireylerin ahlaki ve etik davranışlarını büyük ölçüde şekillendirir. Toplumsal normlar, gelenekler ve yasalar, bireylerin neyin doğru veya yanlış olduğu konusundaki algılarını belirler. Bunun dışında din, felsefi düşünceler, ekonomik koşullar ve politik yapılar da etik ve ahlaki prensiplerin belirlenmesinde etkili olur.

Bu prensipler evrensel midir yoksa kültüre ve zamana göre değişir mi?

Bazı etik ve ahlaki prensiplerin evrensel olduğu kabul edilir. Örneğin, haksız yere cana

kıymanın yanlış olduğu, dürüstlüğün ve adaletin değerli olduğu gibi prensipler, çoğu kültürde ve zamanda kabul görmüştür.

Etik ve ahlaki prensipler, kültürel ve tarihsel bağlamlara göre de değişiklik gösterebilir. Örneğin, bir toplumda kabul edilen bir davranış, başka bir toplumda kabul görmeyebilir. Benzer şekilde, tarihsel süreçte değişen ekonomik, sosyal ve politik koşullar, ahlaki normların ve etik anlayışların değişmesine yol açabilir.

Günümüzde, yasal düzenlemelerin insanları sadece cezai sonuçlardan korkarak değil, gerçek ahlaki değerlerden kaynaklanan sorumluluk duygusuyla da hareket etmeye teşvik etmesi gerektiği düşüncesindeyim. Sizce hukukun ötesindeki ahlaki sorumluluk duygusunu güçlendirmek için insanların ve dolayısıyla toplumların gerçek ahlaki değerlere daha fazla önem vermesini sağlamak için neler yapılabilir?

Bu dünyada en temel sorunun insan olmak ve insan olmanın da şahsiyet sahibi olmak ya da kişilik oluşturmak anlamına geldiğini fark edersek insan olmanın esasen şahsiyet inşasına dönüştüğünü görebiliriz. İslam düşüncesinde şahsiyetin inşası ne doğuştan gelen değişmez bir güçtür ne de toplumun bir hediyesidir. Onu meydana çıkaran belli ruhi dönüşümler vardır. Bu dönüşümler şu şekilde ifade edilebilir: “Bilme”, “eyleme”, “süjeler arası ilişkide bulunma, yani yaşama” ve “sorumluluk

sahibi olma ya da yayma süreçleri”. Elbette bu sıralama bir tercihi gösterir ve felsefi ekollere ya da filozoflara göre değişebilir.

Şahsiyetin bilgisel inşası, olguları manalarıyla idrak etmeyi ve bunlar hakkında hüküm verecek bir zihniyetin oluşmasını işaret eder. Kişi, zihniyet sayesinde varoluşu idrak edebilmek için bir perspektif, bir çerçeve inşa etmek zorundadır. Çünkü sınırsız sayıdaki olgu ve olayları sınırlı imkânlarla kuşatmak ya da kavramak ancak onları bir çerçeve, bir perspektif içinden idrak etmekle mümkündür. Bu şekilde olgu ve olaylar şahsiyette bütünlüklü ve anlamlı hâle gelirler. Kişi, hazır bulduğu ya da oluşturduğu zihniyet ile yöneldiği olgu ve olayları anlamlandırır; onlara karşı davranışlarını ve tepkilerini oluşturur. Bununla beraber zihniyet, birtakım inançların, kavramların ve temsillerin benimsenmesi ya da takip edilmesi olarak anlaşılmalıdır. O, her dem yenilenen bir süreç olmalıdır. Bu, düşüncenin eskiyi koruması ile yeniyi üretmesi arasındaki diyalektiği gündeme getirir. Eğer fikrî yeteneğimiz kavramları yeni durumlara göre anlamlandırıp üretebiliyorsa, bu durumda zihniyet geçmişini gelecek ile irtibatlandırabilir ve yeni manalar üretebilir. Şahsiyetin bilgisel inşası, duygu, zihin ve iradenin birlik ve bütünlük arz eden bir yapı hâline gelmesidir.

Şahsiyetin eylemsel inşası, değerlerin yaşama pratiğinde tezahür etmesidir. Eylem

sadece insanda vardır. Bilgi sorununun olduğu gibi eylem probleminde de süje-obje ikiliği kendini gösterir. Bu ikilik hem zıt hem de tamamlayıcıdır. Onlar zıttır çünkü süje olan şey obje, obje olan ise süje olmaz. Aynı zamanda tamamlayıcıdır çünkü süje olmazsa obje, obje olmazsa süje olmaz. Bu çift özelliğinden dolayı onların aynı zamanda kavranması imkânsızdır. Her eylemde hem arzu hem arzu edilen, hem ihtiyaç hem ihtiyaç duyulan, hem hüküm hem hükmolunan şey vardır. Her eylemde bu çift karakter ve onların aynı zamanda kavranma imkânsızlığı dikkatimizi onlardan ya biri ya öteki üzerine çevirerek onu meydana çıkarmaya bizi zorlar. Eylemle değeri şimdi ve varolana dönüştürürüz. Bunun anlamı, insani ruhun yaratıcı etkisinin zamanda gösterilmesidir. Bu etki, şimdide geçmiş ile geleceğin birleştirilmesidir.

Şahsiyetin ilişkisel inşası yaşamlarımızda tezahür eder. Yaşamak, değerler ve inançlarımızı başka benlerle girdiğimiz ilişkilerde gerçekleştirmek demektir. Değerler elbette süjeler arasındaki ilişkilerde ortaya çıkar. Zira değer, yalnızca iradi mücadele içinde ötekinin tanınmasıyla başlamaz; aynı zamanda ahlaki bir özne olarak konumuyla uyumlu bir şekilde onun düşünceleri, planları ve amaçları olduğu gerçeğini tanıma veya tasdik ve buna saygı duymayla başlar. Değerlere sahip bireyler arasındaki ilişkiler olmaksızın ahlaki fail

olmak mümkün değildir. Zira şahsiyetin asıl anlamı, kendisini zaman içerisinde, geçmiş ve geleceğe doğru, bireysel değil, toplumsal olarak yayabilmesindedir. Yalıtılmış benlik anlamsızdır, çünkü toplumsal bağlamı dışındaki bir ben'in hiçbir anlamı yoktur. Birey olarak özerk olsak da benlerimiz, parçası olduğumuz topluluklarca şekillendirilir. Birey, "kim" ve "ne" olduğunu, ancak ilişkiler ağında ortaya koyabilir. Bu nedenle şahsiyetimiz ya da kim olduğumuz, eylem ve niyetlerimizde ortaya çıkan ve başka benlerle ilişkide olduğumuzda gerçekleşen ahlaki bir ilkedir. Şahsiyet yaşam boyunca başka benlerle girdiğimiz ilişkilerde oluşan bir yapıdır. Bu, sabit ve tamamlanmış değil; aksine daima oluşum sürecinde olan bir yapıdır. Bu yapı değerlendirmelerimiz sonucu gerçekleştiği için tüm değerlendirmelerimiz, değerlendirdiğimiz şeylerden çok kendimizin ne olduğunu ortaya koyar. Bu yüzden umursadığımız ya da değer verdiğimiz şey, ne tür bir insan olduğumuzu gösterir; tüm seçimlerimiz ve değerlendirmelerimiz de bizi biz yapan şey olur.

Şahsiyetin sorumluluk aşaması; sorumlu olma, sorumluluk alabilme kapasitesiyle alakalıdır. Sorumluluk, esasen yaşamın anlamı ile derinden alakalı; tüm bilgi ve inanç düzenlerinden önce gelen bir zemini seslendirir. Bu yüzden ahlaki fail olmanın en genel

ve en kesin şartı sorumluluk fikridir. Ahlaki fail olabilmenin süreçleri olan bilme, eylem ve yaşama ancak sorumluluk fikriyle tamamlanır. Zira bir amacın gerçekleştirilmesi ya da olumsuzluğun giderilmesi sorumlulukla gerçekleşir. Sorumluluk, tam anlamıyla özgür seçmeye dayanan bir istem olarak tarif edilir. Bu istem, elbette bir bilinç işidir. Bilinci sayesinde sorumlu kişi yükümlülüğünü yük olarak taşımaz. Onu bir gereklilik, bir itme kuvveti olarak görür. İnsanın içinden gelen bir itme kuvveti, harekete geçirici kuvvet ve sonsuzluğa atılmak isteyen aktif bir irade olarak düşünmeyi doğurur ve insan düşündükçe yapacağı eylemler karşısında kendisini daha fazla sorumlu hissetmeye başlar. Bu çerçevede tam bir sorumluluk kişinin hem kendisine hem de başkalarına karşı eylemlerindeki sorumluluğunu kapsar ve tek kişilik bir zeminde gerçekleşse de bütün insanlığa açılır. Ahlaki fail olmanın en temel şartı olarak sorumluluk, bir bilinç işi olduğu kadar aynı zamanda bir gönül işidir. Her sorumlu sorumluluğunu sevinç içinde gerçekleştirir. Zira hiçbir sorumluluk kaba bir akılcılıkla sonuna kadar götürülemez. Her sorumluluk, geleceğe açılan bir yönelim olmakla bir umudun ışığında heyecanlarla kendini gerçekleştirir. Sorumlu olmak gündelik bir eğilim değil; aksine yaşam boyu süren birbirleriyle örgütlenmiş amaçlarında gerçekleşen; amaçlar değişse de yükümlülüğün sürdüğü bir etkinliktir.

ÖZ GEÇMİŞ

Prof. Dr. Celal Türer 1963'te İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini İstanbul'da tamamladı. 1987'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1987-1993 yılları arasında Elazığ ve Sivas'ta öğretmenlik yaptı. 1993 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalında araştırma görevlisi oldu. 1997'de "William James'in Ahlak Anlayışı" çalışmasıyla doktor ünvanını aldı. 1998'de Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalına yardımcı doçent olarak atandı. Oklahoma State Üniversitesi Felsefe Bölümünde "Pragmatizm" ile ilgili araştırmalarda bulundu. Mayıs 2004'te doçent oldu. Kaliforniya Üniversitesinde "Dinî Çoğulculuk" ve Southern Illinois Üniversitesinde "John Dewey" ile ilgili araştırmalarda bulundu. 2010 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Ana Bilim Dalına profesör olarak atanan Türer'in çalışma alanı, "pragmatizm, ahlak ve İslam düşüncesi"dir.

HAZINE ARAR GİBİ DOSTLUK ARAMAK

■ Sümeyra YAMAN

Cam kenarında oturmuş kahvemi yudumlarken küçük kızım üzgün bir hâlde yanıma geldi. Birkaç gündür durgunluğunu fark ediyordum. Sorduğum sorularda beni geçiştirince çok da üzerine gitmedim. Onu üzen şey her neyse gelip anlatacak bir şekilde, dedim kendi kendime. Ertesi gün konuşmak istediğini söyledi ve anlatmaya başladı. “Ben bu aralar arkadaşlarımla hiç anlaşamıyorum. Birisi ile biraz fazla ilgilensem diğeri bana kızıyor ve küsüyor. İki sevdiğim arkadaşım da diğerine ondan daha fazla ilgi gösterdiğimi söyleyerek beni suçluyorlar. Benim onları sevdiğimi ve mutlu etmek için elimden geleni yaptığımı görmelerini istiyorum” dedi. Derin bir iç çektim. Ne kadar erken yaşta karşılaşıyoruz bu tür yıpratıcı

ve bencilce beklentilerle, diye düşündüm. Kızım kendisinin onları mutlu etme çabasını görmelerini umuyordu; samimi ve sevgi dolu davranışlarıyla yetinmelerini istemekte ne kadar da haklıydı aslında. Bir süre susunca daha da meraklandı. Onu rahatlatmak ve arkadaşlarını suçlamadan, aynı zamanda kendini de yıpratmadan dostlukların nasıl devam ettirilebileceği hakkında bir şeyler söylemeliydim. Henüz on yaşında bir çocuk olduğunu göz ardı etmeden konuşmalıyım onunla. “İnsanların arkadaşlıklarında türlü türlü beklentileri olabilir. Bizim bu beklentilerin bir kısmını karşılayabilmemiz mümkün değildir. Sen elinden gelen ilgi ve sevgiyi gösterirsin. Zor zamanlarında yanında olduğunu hissettirirsin.

»»

Etrafımızda iyi niyetli olmayan insanlar hep var olacak. Bazen onların yanında çok saf kalacağız. Bizim için tüm arkadaş kavramlarının içinin boşaldığı olaylar da yaşayabiliriz. Arada bir aldatılabiliriz ama güvenmeye ve inanmaya devam edelim.

««

Mutluluklarını paylaşırsın. Bu, arkadaşlık için önemlidir. Sorunlarınızı konuşarak çözüme ulaştırmak arkadaşlığın sıhhat ve selameti için önemli bir noktadır. Yine de olmuyorsa uzak durmak en iyisidir.” dedim.

Söylediğim bu birkaç söz kızıma yetmişti. Rahatlamış olarak odasına çekildi. Kendi kendime konuşurken kahvemini soğuduğunun çok sonra farkına vardım. Hakikaten de neydi arkadaşlık, kendini ve karşındakini yıpratmadan nasıl sürdürülürdü?

Kendimi bu mevzu üzerine düşünürken buldum. Zihnim diyar diyar dolaştı. Farklı gün ve zamanlarda yaşadığım olayları anımsadı. Dostluklarla ilgili yaşadığımız problemler, sırtımıza yüklenip bize gitmemiz için yeni yerler gösteriyor. Gidersen yeni şeyler ve insanlar hayatına ekliyorsun. Sağlam bir idrakin rahatlıkla farkına varabileceği ve dolayısıyla tedbir alabileceği problemleri bertaraf edebileceğimizi görmüş oluyoruz. Kalırsan sorunların içinde debelenip duruyorsun. Aynı insanlar ve aynı sorunlar devam edip duruyor.

Düşüncelere dalıp gitmişken geçmişe uğramamak da olmazdı. Hani soba üzerinde kestane pişirip ıhlamur kaynattığımız, komşular arasında sık sık gün sofralarının kurulduğu, ramazanda teravihlerin bir araya gelinerek kılındığı günlere... Büyük

bir apartmanda otururduk. Bulduğumuz mahallede, yaşıtı çok çocuk vardı. Her gün saatlerce yorgun düşene kadar apartmanın bahçesinde oynar, akşam yemek yedikten sonra genellikle bizim evde toplanır, oyunlar oynardık. Oyundan sıkılınca sohbet ederdik. Arkadaşlarımla çok şey paylaştığımızı hatırlıyorum. Birbirimizden çok şey öğrenirdik. Birbirimizle anlaşamadığımız da olurdu. Ama bunu uzatmazdık. Altı

çocuk sahibi Elif Teyze'yi hatırlıyorum. Bir gün oyunda epey anlaşmazlığa düşmüştük. Oyunun tadı tuzu kalmamıştı artık. Elif Teyze elinde rengârenk ipler ve etamin kumaş parçaları ile yanımıza geldi. Her birimizin eline tutuşturdu etaminleri. Tüm gün bizimle ilgilendi. Ben etamin yapmayı altı çocuklu Elif Teyze'den öğrendim. Aslında ben o günlerden insanları umursamayı, değer vermeyi, kaybetmemek için elinden geleni yapmayı ve başkalarının çocuklarıyla da yakından ilgilenmenin önemini öğrendim. Seneler boyunca çocukluk arkadaşlıklarım ile iletişime hep devam ettim. Ancak büyüdüğümüzde her birimiz bir tarafa dağıldık. Yetişkin yaşlarda kurduğum arkadaşlıklarım da hep bu yakınlığı aradım ve samimi olmaya çalıştım. Yaş aldıkça içimdeki çocuk tarafım varlığını daima devam ettirdi; zaman zaman da zorluklar karşısında ona sığınır oldum.

Yine çocukluk günlerimden annemin en yakın arkadaşı Nazel Teyze'mi hatırlıyorum. Annemle birbirlerine “ahretlik” diye hitap ederlerdi. Annem öyle herkesle dostluk kuran biri değildi. Evde yoksa bil ki Nazel Teyze'ye gitmişti. Onlar aklıma gelince dostlukları ne kadar da tatlıydı derim hep. Bizim memlekette taşınmamızla birlikte yirmi yıl birbirlerinden ayrı kaldılar. Sonra anneler tekrar memlekete dönünce onunla aynı sitede oturmak

“Arkadaşlığa biçilmiş bir ömürlük hitap” cümlesi en güzel şekilde tarif eder ahretlik kelimesini. Ahrette de dost ve komşu olma isteklerini belirtmek için kullanılır. Bir ömür süren arkadaşlık olağanüstü bir şey. Samimiyetin, iyi niyetin ve birbirini anlamanın neticesinde kurulan ve gelişen ömürlük arkadaşlıklar için kullanılmış dopdolu bir kelime ahretlik.

nasip oldu. İki ahretlik ihtiyarlıklarında yine komşu olmuşlardı. Annem evde yoksa biliriz ki yine Nazel Teyze'ye gitmiştir. Peki neden bizim kültürde iyi dostlar birbirlerine ahretliğim der ki? "Arkadaşlığa biçilmiş bir ömürlük hitap" cümlesi en güzel şekilde tarif eder *ahretlik* kelimesini. Ahirette de dost ve komşu olma isteklerini belirtmek için kullanılır. Bir ömür süren arkadaşlık olağanüstü bir şey. Samimiyetin, iyi niyetin ve birbirini anlamının neticesinde kurulan ve gelişen ömürlük arkadaşlıklar için kullanılmış dopdolu bir kelime ahretlik.

Yetişkinlik yaşlarımda insanların farklı fitratlar üzere yaratılmış olduklarını yakinen anladım. Bu durumu bir kumaş gibi de düşünebiliriz. Kimisi renk renk çiçekli yazlık bir kumaş kimisi kalın düz renk kışlık bir kumaş kimisi de çizgili sınırları net olan bir kumaş sanki. Farkında olsak da olmasak da kurduğumuz arkadaşlıklarla bir etkileşime gireriz. Bir süre sonra bakmışız ki kırkyamalı bir kumaşa bürünmüşüz. Her kumaş kendince çok güzeldir. Yan yana gelip başka bir renk cümbüşüne dönüştüğümüzde esas olan harikuladeliğe ortaya çıkmış demektir. Farklı insanlarla kurduğumuz dostluklarımız, hayatın ışıltılı renkleri, heyecan verici sürprizleri, kendilerini ayrıntılara gizleyen incelikler gibidir. Her bir kumaş türü bize hayatın bir başka yönünü

gösterir. Aynı yere bakıp farklı şeyler görmek, o zenginliğin bir parçasıdır.

Ya da bu durumu meyve ağaçları temsiliyle dile getirebiliriz. Bazı meyve ağaçları vardır ki yanına farklı bir meyve ağacı dikildiğinde aralarındaki tozlaşmadan dolayı verimi daha da çok artar. Domates fidesinin yanına kuşburnu dikerseniz onun çalılarını domatese zarar verecek olan yabancı otları engeller ve fide rahatça büyüme alanı bulur. Domatesin yanına fesleğen ekerseniz lezzetinin güzel olmasını sağlayacaktır. Bu da iyi arkadaşın hâli gibidir. Varlığı ile bizi rahatlatan, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı kalkan olan arkadaşlarımız olsun. Hayatımızdaki eksik parçalar zaman zaman kalbimize nasil da ağırlık verir. Bu his bir taraftan derin bir arayış, diğer taraftan da eksikliklerimizi görüp tamamlanma ihtiyacını beraberinde getirir. Aslında arayışımız ve ihtiyacımız samimi bir dostluktur.

Dostluklar beraberinde zorluklar da getirebilir ve toksik durumlara dönüşebilir. Bazen samimi ve içten zannettiğimiz dostluklarımızın bize ne kadar zarar verdiğini çok sonraları anlarız. Hayatımıza zamanında bir şekilde girmiş arkadaşlarımız vardır. Yıllar içinde bizi nasıl tükettiklerinin farkına bile varmayız. Sonra bir kriz çıkar aramızda bir de bakarız ki bize karşı bir yabancıya dönüşmüşür.

Yıllarca ona verdiğimiz özveri ve sevgi hiç olmuştur. Üstüne üstlük dostluk adına onu idare etmişiz, o ise bizi hep yaralayıp durmuştur. Ayağımızın altındaki halı güvensizlik ve hayal kırıklıklarıyla bezenmiştir. Ama biz bu durumu görmezden gelmeye meyilliyizdir.

Karşımızdakini görmek istediğimiz gibi görürüz. Fakat onun gerçekteki hâli başkaysa büyük bir hayal kırıklığı bırakır bizde. Karşımızdakiyle yaşadığımız küçük bir sorun tüm maskesini düşürür. Ruhumuzda derin yaralar açılır. İçimizde fırtınalar kopar. Ansızın doluya tutulan insanın şaşkınlığını yaşarız. Temkinli olmakta fayda vardır.

Değerli bir ablam şöyle demişti "Şu hayatta dost biriktirin, para değil. İnsan yaş alınca bunun ne kadar kıymetli bir şey olduğunu daha iyi anlıyor." Etrafımızda iyi niyetli olmayan insanlar hep var olacak. Bazen onların yanında çok saf kalacağız. Bizim için tüm arkadaş kavramlarının içinin boşaldığı olaylar da yaşayabiliriz. Arada bir aldatılabiliriz ama güvenmeye ve inanmaya devam edelim. Rızkımızın peşine düşer gibi dost aramanın peşine düşelim. Dostu ancak bu şekilde bulabiliriz. Gönlümüze yankı olacak, ayna olacak dostları aramak zorundayız. Mevlana der ki "Aradığın da seni arar." Buluştuktan sonra bu değerli dostluğa sahip çıkmalı ve kıymetini bilmeliyiz.

TOKMAĞINA DOKUNDUĞUMUZ KAPI KONYA

■ Nisanur Mukaddes UYANIK

Gezmenin bitmeyeceği, görmenin yetmeyeceği bir yer söyle deseniz belki ilk şehirlerdendir Konya. Bunu düşünen sadece ben değilim. Zira Evliya Çelebi'den Ahmet Hamdi'ye kadar pek çok kişinin yazılarında yer alması bir vakiadır.

Kahverengi tonlarının göz alırcasına kaplandığı, ucu bucağı görünmeyen bu şehir, başkentlik tacını ihtişamla surlara takabilmiştir. Konya Kalesi'nin çok az parçası günümüze gelse de bilindiği hâliyle surların sınırları, Bizans döneminde yapılmış, Selçuklular da onarım ve bakım ile burayı "sur içi" bir şehir hüviyetine büründürmüştür.

Kaleyi gezerken rotamız dış kale olarak nitelenen bölgede iz bırakan yerler olacak. Dış surlardan dışarıya açılan kapıların adları ve yerleri kesin olarak bilinmemekle beraber elimize ulaşan bilgiler ışığında şehri tanımaya çalışacağız. Bu bağlamda ilk durağımız kalenin güney çıkışı Larende Kapısı.

Larende Kapısı

Bu kapının temelleri son yıllarda bir inşaat esnasında ortaya çıkmıştır. Alaeddin Keykubat tarafından yapıldığı düşünülen kapıdan kuzeye doğru ilerlediğimizde bizi Sahip Ata Camii karşılıyor. Mescit, türbe, hankah ve hamamdan meydana gelen yapı, Selçuklu mimarisini yansıtıyor, hâlen kullanılan bölümleri ile hem estetik hem de fonksiyonellik açısından dikkat çekiyor.

Meram Kapısı

Sahibiata Caddesi ile Sait Paşa Sokak'ın kesiştiği surun güney kapılarından biri de Meram Kapısı. Meram yolu üzerinde bulunduğu için böyle isimlendirilmiş.

Meram, yeşile ve suya nazır hâliyle Konya'nın nadide yerlerinden biridir. Meram Çayı gedavet rüzgârıyla şenlenir. Çelebi konakları o unutulmaz günlerin son şahitleri olarak hâlâ ayakta. Yıldız Köşkü bunlar arasında en meşhuru. Mevlevilik tarihinde unutulmaz hatıralara konu ve sahne olmuş. Konya'ya gelen beyler, şehzadeler, sultanlar burada ağırlandırmış. Öyle ki Sultan IV. Murad, bir gelişinde Meram Bağlarında dinlenmiş.

Meram'a gelmişken Mevlana Dergâhı'nın aşçı velisi, Ateşbazı Veli'yi ve Meram Çayı'na hâkim bir tepe üzerinde bulunan Tavus Baba Türbesi'ni de ziyaret etmeden geçmeyin.

Atpazarı Kapısı

Larende Kapısı'nın doğusunda, kalenin güneyinde yer alan diğer kapı Atpazarı Kapısı'dır. Burası Selçuklu'dan beri yakın zamana kadar at ticareti ile uğraşan esnaf ve nalbantların dükkânları ile dolu olduğundan dolayı bu isimle anılagelmiş. Hatta anlatıldığına göre at tacirleri, Tefkiye Caddesi ile Hükümet Binası arasındaki caddede atlarla sürat denemesi yaparlarmış. Biz de dümenimizi bir diğer kapı olan "Telli Kapı" ya kıralım.

Telli Kapı

Bu kapının bulunduğu kabul edilen yer ise "her Konyalı'nın

hafızasında yer etmiş, üç beş hatıra biriktirmiş olduğu Kapu Camii'nin ölü"dür. Burası; esnaf ve halk için yorgunluk ve namaz molasının verildiği mekân... Kapu Camii 1658 yılında Mevlâna'nın torunlarından Konya Mevlevi Dergâhı Postnişini Pir Hüseyin Çelebi tarafından yaptırıldığından beri hep bu görevi üstlenmiş. Yıkılan Telli Kapı'nın varlığını yeniden inşa ettiği zaman dilimi 1867 Konya Çarşısı yangınına tekabül eder. Dönemin getirdiği zorluklar sebebiyle kaleden sökülen taşlar, Kapu Camii'nin bağrında yer bulabilmiş. Bu hazin hikâye ise camiyi ismiyle müsemma yapmış.

Kapu Camii'nden dört bir yanda taze çekilmiş kahve ve baharat kokuları eşliğinde aşağıya doğru indiğimizde bizi Aziziye Camii karşılıyor. Bezirgânlar Hanı

Konya huzurlu havası, tarihî yapıları, hareketli çarşıları ve yöresel lezzetleriyle Mevlana'nın "Gel" çağrısı eşliğinde sizi çağırarakta.

İplikçi Camii

Arsası diye bilinen tarihî çarşı içinde yer alan yapı, pencereleri kapısından daha büyük olma özelliği ile Konya'daki büyük ölçekli son Osmanlı mimarisidir. 1867 yılında, Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Valide Sultan adına dönemin zevkine uygun, borok tarzında inşa edilmiş. Geçen süre içerisinde çeşitli nedenlerle üç kez harap olup yeniden yapılmış ve pek çok onarım geçirmiş.

Şems-i Tebrizi Cami ve Türbesi

Mevlana'nın düşünce hayatına ve gönül dünyasına büyük etkisi olmuş Şems-i Tebrizi Türbesi geniş bir park içinde bulunuyor. Türbe, klasik Selçuklu kümbetleri tipinde. Üstü sonradan örtülen kurşun bir çatı ile kaplı. Kubbenin altındaki sandukada Şems-i Tebrizi'nin naaşının olduğu kabul ediliyor.

İplikçi Camii

Rivayete göre Vezir Şemsettin Altınaba, tüm sevabı elde etmek için kimseden yardım almadan camiyi inşa ettirmek istemiş. Geçimini iplik bükerek sağlayan bir kadın ise ısrarla katkı sunmak istese de talebi reddedilmiş. Ama kadın vazgeçmemiş, gece büküğü

iplikleri duvarının örüldüğü harca karıştırmış.

Çeşitli onarımlarla günümüze ulaşan cami, İplikçi Necibüddin Ayaz'ın Altunaba Medresesinin mütevellisi olmasından ve caminin İplikçiler Çarşısı'nın yakınında bulunmasından dolayı bu isimle anılmıştır. Alaeddin Tepesi'nin doğusu Kürkcü mahallesindeki bu caminin ilginç bir özelliğini de paylaşalım: Caminin şadırvanının ses yansımaları özelliği es geçilemez. Sekiz sütunu bulunan şadırvanın birbirine karşıt aynı hizadaki sütunlar arası konuşmalarda oluşan akustik nedeniyle ses sanki yukarıdan aşağıya doğru çok yakından geliyormuş gibi bir his uyandırıyor.

Aksaray Kapısı ve Mevlana Kültür Merkezi

Kalenin doğusunda bugünkü Babür Aksaray Mahallesi'nde yer alan kapı üzerindeki Aslan heykellerinin Aslanlı Kışla'ya kaldırıldığı biliniyor. Aslanlı Kışla ise yıkılmış, yerine bugünkü Mevlana Kültür Merkezi yapılmış. Mevlana Türbesi'nin bulunduğu ve Selçuklu Sarayı'nın gül bahçesi

olan müzenin avlusuna Dervişan Kapısı'ndan girilir. Derviş hücreleri ile dolu olan avlunun güneyinde matbah ve Hürrem Paşa Türbesi yer alır. Müze, Üçler Mezarlığı'na açılan Hamuşan (Susmuşlar) Kapısı ile son bulur. Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı üzeri kapalı şadırvan ile Şeb-i Arus Havuzu ve avlunun kuzey yönünde yer alan selsebil çeşmesi, müzeye ayrı bir renk katmaktadır. Müzenin yanındaki Sultan Selim Camii, Mimar Sinan'ın eseri olup banisi Sultan Süleyman'dır. II. Selim'in inşa ettirdiği imareten dolayı II. Selim'e mal edilmiştir. Caminin batısında sonradan eklenen nadide yazma eserlerin bulunduğu Yusuf Ağa Kütüphanesini de ziyaret etmeyi unutmamak gerek.

Alaeddin Camii

Alaeddin Tepesi ile Mevlana Türbesi'ni birbirine bağlayan Mevlana Caddesi boyunca devam edince Alaeddin Camii'nin sizi selamladığını göreceksiniz. İç kaleye yaptırılan ve saltanatı da temsil eden caminin en dikkat çeken özelliği güney cephesindeki kırılmadır. Kırılma, kible yönünün belirlenmesiyle alakalıdır. Konya'da kible yönünün 24° doğu olması gerekmesine rağmen mihrabın istikametinin 14° doğu olduğu fark edilince sonradan düzeltilmiştir. Keykubat'ın mimarı Şamlı Muhammed Usta da estetiği bozma pahasına da olsa düzeltmeyi yapmıştır.

Ertaş Kapısı

Kalenin kuzeydoğusunda ise Ertaş Kapısı bulunmaktadır. Batıya ilerledikçe Zindankale ile Taç Veziri Türbesi'nin arasında göreceğimiz bir diğer mühim yer Sille Kapısı'dır. Bu arada Alaeddin Keykubad zamanında dış surlara ilave edilen hapishaneye binaen Zindankale ismiyle meşhur olmuştur. Civardaki darülhadis olarak kullanılan İnce Minareli Medrese ve Karatay Medresesi asırlık ilim yuvaları olarak dikkat çekmektedir.

Sille denilince bol pınarlı Selçuklunun yaylalarını anmadan geçmek olmaz. Bölgedeki yerleşimin tarihi, arkeolojik verilere göre Neolitik Çağ'a kadar uzanmaktadır. Rivayete göre Eski Kapı, Çeşme Kapısı, Halkabegüş Kapısı gibi kapılar da surun dünyaya açılan diğer kapılardır...

Yöresel Lezzetler

Etli ekmek denilince Konya, Konya denilince etli ekmek akla gelse de daha nice lezzetleri mevcut bu şehrin. Mevlana böreği, tirit, kuru bamya çorbası, etli topalak çorbası, furun kebabı, yağ somunu, su böreği bunlardan sadece birkaçı. Bu mükellef yemeklerin arkasına tatlı olarak da Konya sacarasını sipariş etmeyi ihmal etmeyin.

Gerek Selçuklu gerek Karamanoğulları gerekse Osmanlı elleriyle dokunan şehir, huzurlu havası, tarihî yapıları, hareketli çarşıları ve yöresel lezzetleriyle göz kırpmakta; Mevlana'nın "Gel" çağrısı eşliğinde siz seyyahları çağırılmaktadır.

Meram Çayı

Etli Ekmek, Bamya Çorbası

FATMA BACI

Baciyân-ı Rum Teşkilatının Kurucusu

■ **Meryem DALĞIÇ**

Türk İslam Sanatları Daire Başkanı V.

Ademoğlu, var olduğu andan itibaren yeryüzünün en vahşi, en acımasız işgal ve istilasına şahitlik ediyordu dünya. 13. yüzyılda başlayan Moğol istilasının, İslam dünyasını kasıp kavurduğu yıllardır. Bu saldırılardan en çok da Maverünnehir, İran, Irak ve Anadolu şehirleri etkilenir. Baycu Noyan komutasındaki Moğol ordusu geçtiği her beldeyi yakıp yıkar, İslam ülkelerini harabeye çevirir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Köseadağ'da Moğollara yenilmesinin ardından hızla ilerleyen acımasız düşman, Tokat ve Sivas'ı ele geçirerek Türkmenlerin yurt edindiği Kayseri'yi kuşatır. Ancak beldenin ahalisi şehri teslim etmemekte direnir. Müthiş bir cesaret ve dirayet örneği göstererek on beş gün boyunca şehri müdafaa ederler. Bu direniş karşısında Moğollar, mancınıklarla surları yıkarlar, tüm şehri yağmalarlar, evleri ateşe

verirler. Birçok insanı öldürürler, genç erkek ve kadınları esir alıp götürürler. Esirler arasında Kayseri'yi kahramanca savunan Baciyân-ı Rum teşkilatının kurucusu olan Fatma Bacı da vardır.

Kadın Ana, Kadıncık Ana olarak da bilinen Fatma Bacı, ünlü mutasavvıf Evhadüddin Kirmani'nin iki kızından biridir. Kayseri'de dünyaya gelen Fatma Bacı, babasından iyi bir eğitim alır, Ahilik teşkilatının kurucusu olan Nasîrüddin Mahmut, bilinen adıyla Ahi Evran ile evlenir. Selçuklular devrinde yetişmiş, ilim, fikir ve gönül erlerinden olan Ahi Evran, bilhassa I. Alaeddin Keykubad'ın büyük destek ve yardımıyla, Ahiliğin Anadolu'da kurulup gelişmesini sağlar.

İslami-tasavvufi düşünce ve fütüvvet ilkeleri çerçevesinde yeşeren Ahilik, tekke ve zaviyelerde insanların manevi hayatını şekillendirmenin yanı sıra iş yerlerinde de usta, kalfa ve çırak münasebetlerini

yani iktisadi hayatı düzenleyen bir teşkilattır. İbn Haldun, sanatı ve sanat kollarını medeniyetin gereği olarak görmüşse Ahi Evran de benzer şekilde tüm sanat kollarının yaşatılması ve himaye edilmesi gerektiğini savunur. Sanat erbabının belli bir çatı altında toplanmalarını yani kooperatifleşmelerini önerir. Bu minvalde dericilerin piri ve otuz iki çeşit esnaf ve sanatkâr zümresinin lideri olan Ahi Evran, Kayseri'de Dericiler (Debbağlar) ve Dokumacılar (Külahduzlar) Çarşısı'nı kurar. Böylece o, 700 yıl önce şehirlerde sanayileşme sisteminin temelini atar.

Ahiler tarafından kurulan sanayi sitesinde kadınlara mahsus çalışma yerleri vardır. Fatma Bacı da kadınları örgütleyerek dünyanın ilk kadın örgütü olarak bilinen Baciyân-ı Rum teşkilatını kurar. Baciyân-ı Rum teşkilatına mensup hanımlar bu sanayi sitesinde el sanatlarını ve mesleklerini icra ederler. Kadınlar daha

çok çadırcılık, keçecilik, nakışçılık, örgücülük, kilim ve halı dokumacılığı, ipek ve pamuk ipliği üretimi yaparlar. Atölyelerde üretilen kilimler, halılar nice memleketlerdeki saraylara ulaşırken çoraplar, börkeler ve elbiselerle de askerler kuşandırılır. Kuşkusuz ekonomik hayata katkıyla sınırlı değildir Bacıyan-ı Rum'un faaliyetleri. Mesleki eğitimin yanı sıra dinî, ahlaki ve askerî eğitimler de verilir kadınlara. Gerektiğinde kılıç kuşanır, düşmanlara karşı vatan savunmasında eşlerinin yanında yer alırlar. Nitekim Moğol istilasında Kayseri'yi yiğitçe savunur Anadolu Bacıları. Sosyal hayatta ise yardımseverliğin, misafirperverliğin, merhametin en güzel örneklerini sergilerler. Yetim ve kimsesiz genç kızları himaye ederek onların eğitimlerinden, ev bark sahibi olmalarından, evlenmelerinden sorumludurlar. Kimsesiz ihtiyar kadınlara da el uzatırlar, bakımlarını yaparlar.

Dünyanın ilk kadın örgütü olarak bilinen Bacıyan-ı Rum teşkilatı, Anadolu kadınlarını, birçok alanda eğiterek kadınların toplumsal hayatın her safhasında yer almasını hatta öncü bir rol üstlenmesini sağlar. Ancak Moğolların işgal ve istilasında büyük zarar görür bu teşkilat. İş yerleri, atölyeler yıkılır, yakılır; genç kızlar, kadınlar esir alınır ve yeniden eski

günlerine dönemez Bacıyan-ı Rum mensupları.

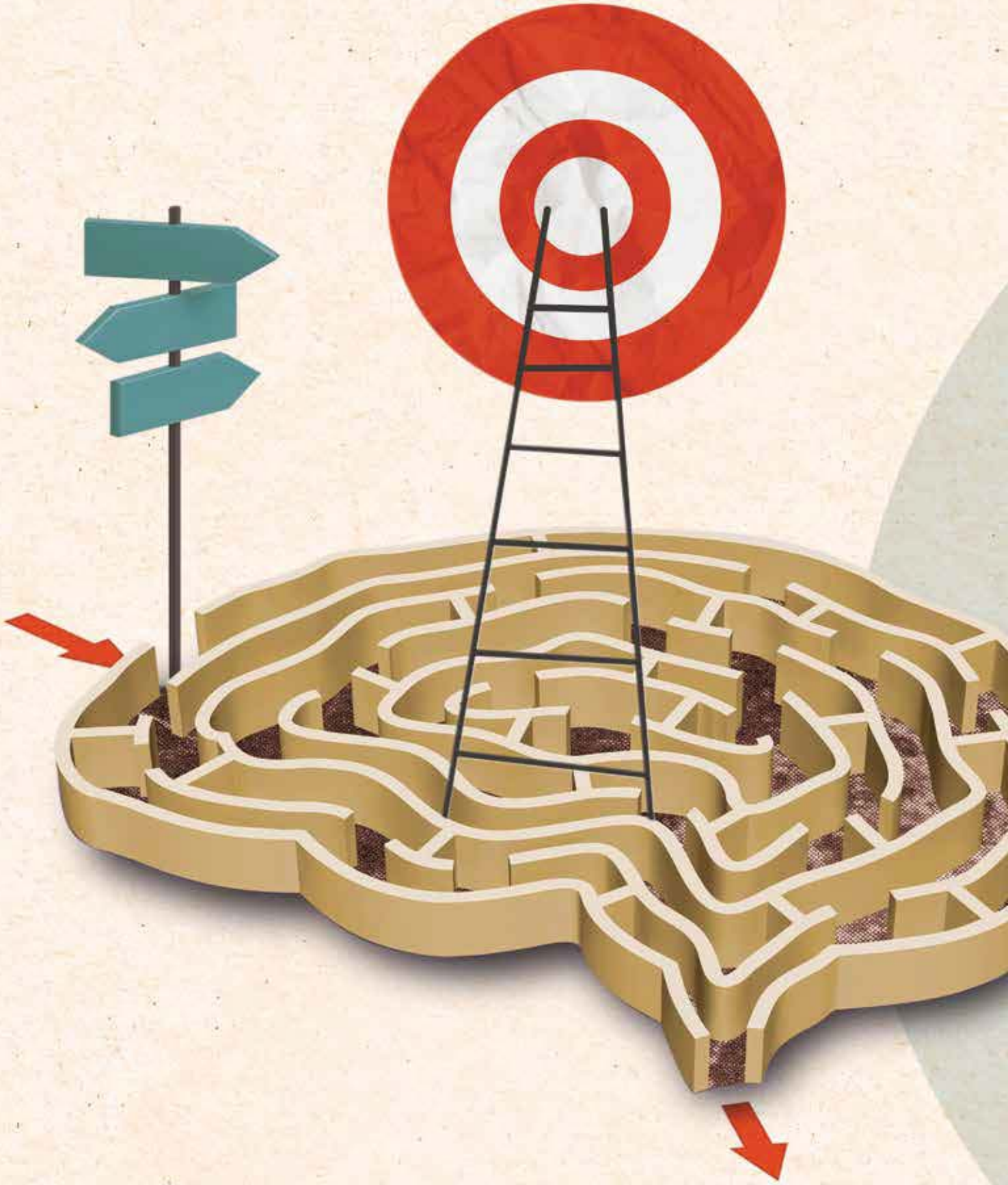
13. yüzyılda kurduğu teşkilatla yapılan hizmetlerle tarihte derin iz bırakan Fatma Bacı, Moğollara karşı Kayseri'yi savunurken esir düşer, uzun yıllar esaret hayatı yaşar. Babasının şöhreti ve ona duyulan saygıdan dolayı esaret günlerinde zarar vermez Moğollar kendisine. Esareten kurtarılan Fatma Bacı Kırşehir'e döner ancak Anadolu'da isyanların, kargaşanın yaşandığı yıllardır. Ahi Evran ve beraberindekilerin kılıçtan geçirilmesinin ardından Fatma Bacı, Sulucakaraöyük'e gelerek Hacı Bektaş'ın himayesine girer. Velayet-nâme'de Kadın Ana, Kadıncık ismiyle bahsedilen Fatma Bacı, hakkında pek çok menkıbeler anlatılır. Halk tarafından büyük hürmet gösterilen, iyiliksever, gönül ehli olan Fatma Bacı, ömrünün sonuna kadar burada yaşar.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda emeği olan Ertuğrul Gazi'nin annesi Hayma Hatun ile Fatma Bacı'nın

kardeş olduğu rivayet edilir. Şöyle ki Evhadüddin Kirmani'nin iki kızından diğerinin adı Emine'dir. Türkmenlerin Emine Ana diye hitap ettiği bu isim zamanla halk arasında değişime uğrayarak Haymana şekline dönüşmüştür.

Her iki kız kardeş de yaşadığı çağda kadınların örgütlenmesini sağlayarak Anadolu'nun imarında ve ihyasında büyük emek çaba sarf etmiştir. Ardından bıraktıkları güzel örneklikle bugünün kadınlarına rehberlik etmişlerdir. (Mikail Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum Anadolu Bacılar Teşkilatı*, Çizgi Kitabevi, Haziran 2016, s.23-84)

KENDİNDEN KAÇIP KENDİNE VARMAK

■ Sema BAYAR

● İnsan neyden, kimden kaçır? Kötülükten mi, ötekenden mi, kaderinden yahut kederinden mi? Gittiğin yere götürdüğün şey yine kendinse ve düşüncelerin her dem seninleyse varılan yerin ehemmiyeti nedir? Kaçmak bir yüzleşme imkânı sunduğunda, kendine dışarıdan bakabilme yetisini geliştirdiğinde değerlidir. İşte o zaman insan kendinden kaçır ve yine kendine varır. Ruh, düşünceleri hâlden hâle girer, olgunlaşır. Mevlana der ki:

“Kardeşim, sen düşünmeden ibaretsin.

Geriye kalan, et ve kemiksin.

Gül düşünür, gülistan olursun.

Diken düşünür, dikenlik olursun.”

Bizi biz yapan şey düşüncelerimizdir. O düşünceler ki fikre dönüşür, davranışa dökülür, karakterimiz olur. O hâlde değişim düşüncede

başlar. İnsanoğlu sadece yaşadıklarının değil, yaşadıklarına yüklediği anlamın da toplamıdır. İnsanın fikrî mülahazalarına yön veren şey ise sahip olduğu değerler silsilesidir. İçinde yaşadığı topluma, geçmişine, onu var eden millî ve manevî değerlere yabancılaşan insan sağlıklı bir düşünce sistemi geliştiremez. O vakit içine düştüğü ikilem onu boğmaya, ruhunu sıkıştırmaya başlar. Sahici olanı sahte ilgilerle yatıştırmaya çalışsa da boşunadır. Bu durumda kaçır kaçınılmazdır.

Kaçmak tefekkür imkânı sunar. Düşünceyi berraklaştırır. Onu yapay gündemlerin elinden kurtararak saflaştırır. Dolayısıyla kaçır düşüncede başlar. Değişim de öyle. Ardından eylemlerde kendini gösterir. Mevlana'nın da dediği gibi, gül düşünen gülistan olur, kötülük düşünen ise önce kendi etini kanatır.

Kendinden kaçır çoğu zaman tebdilimekân ile güçlendirilir. Eskiler tebdilimekânı ferahlık kapısı olarak görürler. Masivayı terkte hikmet vardır, derler. Ataullah İskenderi “Bir gece yarısı uyandığında yatağından kalk, şöyle yıldızlara bir bak. Düşün! Mademki içinde bulunduğun yer, konuştuğun kimse sana feyz vermiyor; terke mâni olan ne?” diye sorar insanoğluna. Öyle ya insana lazım olan şey ya tahammül ya seferdir.

İnsanın anlam arayışına mercek tutan, onun kalbini masaya yatıran, hâlden hale geçişlerini satırlara taşıyan edebiyat, kaçır öyküleriyle doludur. Kaçır öykülerinin merkezinde kendinden ve yaşadığı muhitten hoşnutsuzluk vardır. Refik Halit Karay'dan Peyami Safa'ya, Onat Kutlar'dan Yakup Kadri'ye Türk edebiyatının değerli kalemleri insanın kendine yabancılaşmasını, kaçır ve yüzleşme konularını işlemiştir. Onat Kutlar'da bu kaçır bazen bir dost evine bazen bir harabeye bazen de bir ağaç dibinedir. Refik Halit Karay için Anadolu'yadır. Peyami Safa, öykü ve romanlarında yabancılaşan insanın izini sürerken Fatih ile Pera'yı karşı karşıya getirir. Kahramanları mekânı kuşanmıştır. Şinasi, Fatih'in çocuğudur. Nişanlı Neriman ise Beyoğlu'nun yaşantısına özenir. Beyoğlu;

ışılı balolar, şık kıyafetler demektir. Beyoğlu en çok da Macit'tir. Neriman adım adım kendine yabancılaşır, onu var eden değerlere neşter vurur. Şinasi'yi alaturka bularak Macit'e yaklaşır. Fakat en nihayetinde öykündüğü yaşam içine sinmez, sinemez. Dönüştüğü kişilik onu korkutur. Pera'nın çirkin yüzünü bırakıp Fatih'e, başladığı yere döner. Kendinden kaçır ve aslını bulur.

Safa'nın bir aile özelinde ele aldığı yozlaşma Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomora*'sinde bütün bir cemiyeti kuşatır. Hikâyenin merkezinde yer alan Leyla, Avrupalı bir eğitim almış, Anadolu'nun değerlerinden uzak yetiştirilmiştir. Yaşadığı ortam onu anbean bir bataklığa çeker. Öyle ki en sonunda sinirleri bozulur ve doktorun tavsiyesiyle tebdilimekân eyler. Kendine ve İstanbul'a dışarıdan bakabilme yetisini sağlık sorunları sebebiyle gittiği Avrupa'da kazanır. Sürdüğü yaşamın tuhafliklarını ancak o yaşamdan uzaklaşınca fark eder. İstanbul'a döndüğünde o eski Leyla değildir, olgunlaşmış, kendini bulmuştur.

Mustafa Kutlu ise "Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları"nda, yaşadığı hayata, muhitinde gördüğü yozlaşmaya tahammülü kalmayan İlhan'ın öyküsünü anlatır. İlhan, huzursuz

İnsanın anlam arayışına mercek tutan, onun kalbini masaya yatıran, hâlden hale geçişlerini satırlara taşıyan edebiyat, kaçış öyküleriyle doludur. Kaçış öykülerinin merkezinde kendinden ve yaşadığı muhitten hoşnutsuzluk vardır.

gönlünü neyle ve nasıl teskin edeceğini bilemez. Bulunduğu ortam onu boğmaya, bir cendere gibi sıkıp ruhunu ızdırap içinde bırakmaya başlar. Yaz gelmiş, başta ailesi olmak üzere içinde yaşadığı muhit işret âlemlerine kendini kaptırmıştır. İlhan, her türlü ahlaki zafiyetin alkışlandığı o âlemlerden uzaklaşır. İnsanın baktıkça bakası geldiği o engin deniz bile içindeki fırtınaları dindiremez. "Bütün bir yaz bir kez olsun plaja inmemiş, denize girmemişti(r)." Sadece geceleri el ayak çekilince kıyıya inip içindeki karanlığı o uçsuz bucaksız denizin karanlığıyla yarıştırır.

Cemiyetten uzaklaşmış, evin arkasındaki tahta kulübesine kapanmıştır. Seferi uzak diyarlara değildir ama muhitiyle arasına tahta perdeler çeker. Kulübesine sığınır. O kulübede güvercinler uçar. Burgaçlara sıkışan

ruhunu kanatlandırır uçan her güvencinde. Göge saldırdığı her kuş onu sınımsız saran zincirlerden bir parça koparıp maviliğe karıştır. Seferi kendine, kendi iç dünyasına, en çok da geçmişinedir. Aradığı huzur, görülen geçmiş zamanın içinde saklıdır. Babaannesinin hatırasında, onun beyaz başörtüsünde, dualı ağzında...

Birbirinden zahirde kopuk, batında sıkı sıkıya bağlı sahneler geçmişten huruç eder. İlk hatıradada babaannesi vardır. İlhan, babaannesine birlikte caminin kadınlara ayrılmış bölümüne girer. Etrafı saran hoş kokuyu anımsar. "Sesin kelimelere, kelimelerin özgü manalara dökülmesi bir ramazan boyu sürer gider.." Caminin o hoş kokusunu bir kez daha duyumsar.

Bir başka hatırasında Hasan saklıdır. Ak tülbendi ile sarılı başında yalnız gözleri görünen gelin, babaannesine yoğurt bırakmaya gelmiştir. Yanında Hasan vardır. Babaannesi onu eve buyur eder. Hasan, çocukluk arkadaşı, al yüzünden sağlık ve saflık fıskıran çocuk. İlhan onunla oyunlar oynardı. Hasan'ın babası faytoncuymuş. Bazen birlikte faytona biner, ahırlara gider, samanların arasında eğlenirlerdi. Yine ramazan düşer İlhan'ın aklına. Babaannesine gittikleri teravih namazından onları Hasan'ın babası alırdı. İlhan

babaannesinin çarşafına sarınır, yarı uykulu yarı uyanık eve dönerdi. Şimdi ne köy eski köydür ne de İlhan o eski İlhan. Yollar asfalt, otomobiller gelip geçiyor. Etrafta gazinolar, boylu boyunca uzanan plaj, bakımlı lüks evler... İlhan artık camiden uzak, ruhsuz ve neşesiz...

Yıllar önce çocukluğunda yaşadığı yaz ramazanlarını düşünür İlhan. Ramazan bütün bir yılı gezip dolaşmış, yine yaz aylarına misafir olmuştur. Ramazan yine ramazandır, mevsim yine yaz ama eksik bir şey vardır. İlhan büyümüş, geçen zaman içerisinde çocukluğun masumiyetinden, o saf düşüncelerden uzaklaşmıştır. Yasak olan, günah olan ne varsa onunla tanışmış, düşünceleri eylemlerini belirlemiş, kendini bir bataklıkta içerisinde boğulurken bulmuştur. İlhan, ramazanı eski neşesine kavuşturacak, hayır ramazanı değil, kendini o eski gönül huzuruna erdirecek şeyi arar. Bir dal, uzanacak bir ip... O eksiğin izini çocukluğunda sürer. Yine camidedir. "Bazen caminin tavanından sarkan lambalara, lambaların ışığında garip gölgelerle bezenen tavan tahtalarına, bunların oymalarına, sonra duvarlara, duvarlardaki yazılara, mihrabın tam ortasındaki mermer çerçeveye takılır" gözü. Bükülen boynunu, uykunun aşağı çektiği kirpiklerini babaannesinin dizinin dibinde sükûnete erdirir.

Sahi babaanesi ne zaman ölmüştü? Evin arkasındaki meyv bahçeleri ne vakit

kuruyup o yemyeşil fundalık çalılarla kaplı bir harabeye dönmüştü. Ruhu da böyle miydi? Babaanesi onun hayatından çekilince gönlünü coşturan o pınar kurumuş, yüreği bakımsız bir bahçe gibi çoraklaşmıştı.

Babaannesinin hatırasını bir başka hatıra takip eder. Babaanesi dünya mihnetini tamamlamış, bu dünyadan göçüp gitmiştir. İlhan artık genç bir delikanlıdır. Bütün yaz bisikletiyle köyü dolaşır. Hafızası onu bir kez daha camiye götürür. Bu defa üç kişi belirir hatırasında. Caminin yıkılmış bahçesini tamir eden üç âdemoğlu. İlhan aralarına katılır. Kerpiç taşır, duvar örer; sofralarına oturur sohbetlerine dâhil olur.

İlhan'ın zihninden sökün eden bu hatıra da neyin nesidir? Babaanesi yoktur bu hatıradan ama cami vardır, cami duvarını tamir eden Allah'ın adamları vardır. Semaverde çay vardır. Onarılan cami duvarı vardır. Sanki taş taş ördüğü o cami duvarı değildir de yıkılan gönül evidir İlhan'ın. Gönül evi mamur edildi mi, mekân da zaman da gerçek anlamına erişir. Ramazan yine ramazan olur. İlhan çocukluğundaki o saflıkla yeniden buluşur.

Mustafa Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer* kitabının "Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları" öyküsü hem kaçışın hem de kavuşmanın hikâyesini anlatır. Kendinden kaçan insan nihayetinde kendine varır. Onun kaçış başka diyarlara değil çocukluk

ülkesindedir. Babaannesinin attığı tohumların yeşerme zamanı gelmiştir. Yıllar içinde kaybettiği benliğini yeniden bulma, özüne dönme, gönül ülkesini mamur etme vakti gelmiştir. Debelendiği bataklığa uzanan dal geçmişinde saklıdır. O dala tutunur İlhan. Öyle bir tutunur ki geçmişine yaptığı seferden muzaffer olarak döner. Bütün o hatıraların harcını babaanesi karmıştır. Mevsimlerden ramazandır. Mekân ise camidir.

Kutlu, kaleme aldığı İlhan karakteri üzerinden kendine yabancılaşan, kökleriyle bağını koparan insanın ızdırabını anlatır. Kendi değerleriyle arasına duvarlar ören ve başkası olma arzusuna kapılmış insana spot ışıklarını çevirir. Üzerine bir türlü oturmayan yabancı hikâyeleri kuşanan insanın düştüğü yapmacık ve gülünç duruma işaret eder. Sadece İlhan değil, diğer öykü karakterleri de benzer bir açmazın içindedirler. Fakat henüz içinde buldukları çürümeyi tam olarak idrak edememiş kendilerini oyuna kaptırmışlardır.

Kaçış öykülerinin karakter özelinde okura teklif ettiği şey yüzleşmedir. Görmek için gerekli mesafeyi bu kaçış sağlar. Zira bir şeyi tanımlamak ondan belli bir miktar uzaklaşmayı hatta çemberin içinden çıkmayı gerekli kılar. Murat edilen ise farkındalıktır. Kendini bilmek, hayatı anlamak ve istikameti tayin etmek. Kendinden kaçıp yine kendine varmak...

ÖTEKİNİN UMUDU

Umudun Akubeti

Bu Dünyada / In This World Filmi

■ İshak KOÇ

“**B**u dünyada...”
tümleciyle başlayan
cümleler genel
olarak birtakım
şeylerin varlığını, birtakım
şeylerin de yokluğunu
bildirmekle sonuçlanır. Bu
dünyada hayat vardır ya da
bu dünyada adalet yoktur
gibi... Bu dünyada mukim
olanlar vardır. Yerleştikleri yeri
benimseyen, sahiplenen, oraya
kök salan; buldukları yeri
bir başkasının istifadesinden
çıkararak ve gayrısını görmeyen
bir yapıyı diri tutarlar. Bu
durum yerlilikten sayılmaz.
Aksine yerliler; yine bu
dünyada toprağından
koparılır, yurtlarından çıkarılır,
sürgünlere yollanır. Toprağı

ve yurdun benimseniş, korunuşu, mülke dönüşü onlara yâr olmaz. Savunulan toprağı sulayan, üstüne edebiyat yapılan kan, yine yerlilere, ölenlere, canını feda edip özgürleşenlere aittir. Mülk sahipleri ya da daha doğru ifadeyle başkasının hakkını gözetmeksizin mülke malik olanlar can verip özgürleşemeyenlerin buldukları topraklarda tutunamayışını, dolayısıyla çekip gitmesini, yaşayabileceğı bir yer aramasını sağlamakla kaimdir! Ne alakası var diye sorulursa derhâl bu dünyada olup bitene, olup bitmeyene, olan ve bir türlü sona ermeyen haksızlıklara, adaletsizliklere dikkat kesilip başkalarının hayatına ya da başka diye nitelenen her şeyin yaşam serüvenine bakabilir. Zamanla zaten o gözlerden muhabbet yerine hayret, sevgi yerine keder, uyanıklık yerine yorgunluk dökülür.

Yine bir yol hikâyesi... Bu kez insanlığın kalbine, inananların Kâbe'sine, Hicaz cihetine doğru değil, artık standart hâle gelmiş hatta klasikleşmiş bir yönelişle dünyanın doğu cenahından batısına doğru... Çünkü bu âlemde insanların akışı ve bu alanda (sosyolojik olarak) anlaşılır kabul edilen yer değiştirmeler doğudan batıya, güneyden kuzeye, güneydoğudan kuzeybatıya, Orta Doğu'dan kenar batıya doğru cereyan eder. Bu sirkülasyon tarih boyunca devam ettiği gibi bir şekilde bugün de gerçekleşir. Arif Nihat Asya'nın “Naat”ında

geçen “Mekke'de bunalırsan Medine'ye göçerdin.” ifadesi gibi değil ama insanlar yaşayabilme ihtimali kalmadığına kanaat ettikleri yeri terk edip daha müreffeh bir hayat umuduyla başka memleketlere doğru yönelirler. Zaten hicret de bir şiire konu olduğu kadar kolay değildir. Bir başka memlekete doğru yöneliş, yaşayabilme ihtimali kadar sancılıdır. Hiçbir göçmen, sınır kapısında törenlerle, derin muhabbet ve çiçeklerle karşılanmaz. Yeri geldiğinde tıpkı vatan savunmasında olduğu gibi canı gözden çıkarmayı gerektirir. Doğrusu Allah'ın arzında kişinin bir yerden bir yere geçmesi, bir başka kara parçasında yaşamak istemesi, kısaca yer değiştirmesi bu denli sıkıntılı, zor, imkânsız olmamalıdır.

Welcome to Sarajevo, Wonderland, 24 Hours, Party People gibi birçok ünlü filmiyle bilinen İngiliz yönetmen Michael Winterbottom, 2002 yapımı *Bu Dünyada/In This World* adlı filmle dramatik bir hicreti hikâye eder. Pakistan'daki Afgan mülteci kampından (Şamşatu Mülteci Kampı, Şubat 2002, Pakistan) bir şekilde ayrılıp Londra'ya gitmek üzere yola çıkan iki gencin macerasını anlatır. Söz konusu kampta tarih verilen dönemde 53 bin kadar Afgan mülteci kalmaktadır. İlk gelenler 1979'daki Sovyet istilasından, son gelenlerse 7 Ekim 2001'de ABD'nin başlattığı bombardımandan kaçanlardır. Kampın şimdiki akıbeti hakkında bir malumata

rastlanmaz lakin 2001'den bugüne bir türlü durulmayan coğrafyanın makûs talihinden Peşaver yakınındaki mezkûr kamp da nasibini almış olmalıdır. Peşaver'de bulunan kamplardan birini gezen bir muhabir, "Şamşatu'da yaşayan ailelerin büyük bir çoğunluğu, Pakistan'a, Afganistan'da son yıllarda yaşanan kuraklık yüzünden göçmüş. En eskisi sadece altı aydır burada. Ufak çocuklar bir süre önce yaşadıkları açlığın anılarıyla bir tane mercimeği bile kaybetmemek için ellerine aldıkları ufak plastik torbalara yerlere dökülen tozla karışmış taneleri topluyorlar. Bir kap mercimek sadece bir ay için. Her evde en azından dört kişinin bulunduğu düşünüldüğünde oldukça dramatik bir miktar." der.. (Bikem Ekberzade, NTVMsNBC, 9 Mayıs 2012) Zaten Bu Dünyada isimli film de tam olarak bu çetin ortamdan yola çıkıp batıya, başka türlü imkânsızlıklara doğru yol alır.

Cemal (Jamal Udin Torabi) ve İnayetullah (Nabil Elouahabi) Pakistan Peşaver'deki Afgan mülteci kampından Londra'ya gitmek üzere yola çıkarlar. Bu yola çıkış da öyle söylendiği gibi pek kolay görünmez. Önce para bulmaları, kendilerini emanet ettikleri insan kaçakçılara daha yolculuğun en başında ödeme yapmaları, geçecekleri her ülkenin sınırını aşınca bağlantılı insan kaçakçılarını önceden ayarlamaları gerekir. Nitekim

en ufak hatada ele geçmek, hapsedilmek, en kötüsü gerisin geri gönderilmek işten değildir. Cemal çat pat İngilizce konuşabilmektedir. İnayet ise Cemal'in bakmakla yükümlü olduğu ve onun kadar yol yordam bilmeyen bir mültecidir. İki genç, Pakistan, İran, Türkiye ve Batı Avrupa hattında, Tarlabası'nın ara sokaklarında her an ölebilecekleri tehlikeli bir yolculuğu hemen hemen belgesel formatında oynarlar. Cemal ve İnayetullah özelinde aşılacak her bir ülkenin göçmenlere, daha doğru ifadeyle hâlihazırda göçmekte olanlara bakışı sosyolojik bağlamda ele alınır. Yasaklık, kaçaklık ve kaçakçılık dışında

pek bir sorun da görünmez. Lakin Türkiye topraklarından ayrılıp açık denizlere doğru yol alındığında, İnayet de dâhil pek çok mülteci, havalandırması olmayan bir konteyner içinde havasızlıktan boğularak ölür. Cemal ise hasbelkader hayatta kalmayı başarır, İtalya'ya ulaşır ve bir süre burada yaşar. Bir gün, bir kadının çantasını çalarak Paris'e gidecek bilet almayı başarır. Paris'te bir mülteci kampında tanıştığı arkadaş sayesinde Manş Denizi'ni de bir kamyonun arkasında geçer. Nihayet Londra'ya ulaştığında ankesörlü telefonla amcasını arayıp buraya kadar gelmeyi başardığını, umduğunun aksine kederle anlatır. Film, Peşaver mültecilerinin resimleriyle sona erer.

Godardvari, sırasında yedi sekiz saniye bile sürmeyen kesmeler, kaos bildiren belli belirsiz planlar, netameli ortamlar, bir omuz kamerasıyla farklı açılardan hızlı ve net görüntü alışlar vs. gerçeklik izlenimini niteliksel anlamda belgesele dönüştürür. Gerçi senaryo, her ne kadar Tony Grisoni eliyle düzenlenmiş olsa da adı geçen ikilinin yaşadığı yolculuktan alınır. Yaşamın ve ölümün gerçekliği kadar Cemal-İnayetullah ikilisinin yaşadığı macera da bu dünyaya dairdir. Hani bir yerde Yunusça tarif edilen; "Bu dünyada bir nesneye / Yanar içim göynür özüm / Yiğit iken ölenlere / Gök ekini biçmiş gibi..." dizelerinde dile dökülen insanoglunun kadim yolculuğu... Ömürler

Bir başka memlekete doğru yöneliş, yaşayabilme ihtimali kadar sancılıdır. Hiçbir göçmen, sınır kapısında törenlerle, derin muhabbet ve çiçeklerle karşılanmaz. Yeri geldiğinde tıpkı vatan savunmasında olduğu gibi canı gözden çıkarmayı gerektirir.

kısadır, sekanslar kısadır, film dahi bir insanın hayat içindeki serüveni kadar kısadır. Yahut da bir filmin içine acısı, neşesi, hikâyesiyle hayatlar sığdırılır. Orada ibadet de vardır inanç sorgusu da... Ama en önemlisi, gencecik insanların belirsiz bir umuda sarılıp yaşayabilme ihtimalinin daha yüksek olduğunu zannettiği köşelere doğru gitmek zorunda kalışıdır. Öylesine bir "gitmek" de değil, kaçarak ve kaçak olarak; sığınmak üzere, iltica etmek niyetiyle, mülteci olarak... İnsan üstüne tahakküm kurma cüretini kendinde bulanlar; ötekiler, dışlanmışlar, tutunamayanlar için yaşamı zorlaştırır, kısıtlar, imkânsız hale getirir çünkü. Meselenin makul tarafına göçmek ya da hicret denip geçilir. Abes olan zulümdür. Bölümlenmiş yeryüzü parçalarında gözünü açan her nesil kendini çoktan tanımlanmış bir savaşın, anlamlandırmak zorunda kaldığı bir yaşam mücadelesinin, karşıtları çoktan tescillenmiş bir kavganın ortasında bulur. Sonra orada yeşeren, dallanıp budaklanan her şey gibi nesiller de yontulur, törpülenir, budanır. "Sürgünlerini budayan çınar" metaforuyla anlatır kimileri bunu. (Bkz. Mehmet Efe, Sürgünlerini Budayan Çınar, İnsanlara (Şiir) Y., İstanbul 2020) Kimileri de önüne konanla iktifa edip güya kendisine ait zannettiği, kendini ait hissettiği ya da boyun eğdiği bir hayat yaşar.

Bu dünyada, özellikle post-kolonyal dönemde yerinden yurdundan edilmeleri sorgulayan bulunmaz. Tıpkı işgal edilen Filistin toprakları gibi Afganistan'da, topyekûn doğuda ve güneyde, Asya ve de Afrika kıtasında, doğduğu topraklarda yaşamak, barınmak, bulunmak insanlar için sorun hâline gelir. Zamanla bu insanların eylemleri hepten boşa çıkarılır; varlıkları sorun olur. Açlık, yokluk, yoksunluk içinde yaşama ya da doğrudan ölüme ikna olmayanlar, menzili belirsiz yollara vurur. Yolları kazasız belasız aşmak gayrimümkünse de bir şekilde o belirsiz menzile ulaşan, içinde yaşayabilmek umulan bu dünyaya uyanır. Yahut sadece "bu dünyada" bulunmak, belki mekân tutmadan, yer kaplamadan, belirtisiz ve sessizce çekilip gitmeyi gerektirir.

Filmin sonunda "Bu dünyada!" ifadesinin aslında neye tekabül ettiği anlaşılır. Kan donduran bir zorlu yolculuktan sonra nihayet İngiltere'ye ulaşabilmiş, semt lokantasında bulaşık yıkama işini kapmış Cemal'in, onları memleketten bin bir imkânsızlıkla yolculayan amcasıyla telefon konuşması, postunu dünyaya sermiş insanlar için pek anlaşılırdır:

- İnyetullah nasıl?
- Burada değil.
- Nerede, çağırırsana...
- Bu dünyada değil!

Cemal bu dünyadadır. Milyonlarca Afgan, Arap, Türk, Kürt, Berberi, Germen, Anglosakson ve benzeri muhtelif ırktan, dinden, renkten, meşrepten insan bu dünyadadır. Milyarlarca yerli, milyonlarca mülteci bu dünyada...

Orijinal İsmi

In This World

Vizyon Tarihi:

17 Kasım 2002

Süre

1 saat 28 dakika

Tür

Dram

Yönetmen

Michael Winterbottom

Senarist

Tony Grisoni

Yapımı

2002 - Birleşik Krallık

DİJİTAL DÜNYANIN KARABASANI

ELEKTRONİK ATIKLAR

■ Şule TÜZÜN

Çevre, canlıların gelişmesini sağlayan ve onları sürekli olarak etkileri altında bulunduran fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal faktörlerin bütünüdür. Temiz bir çevre, insan sağlığı ve refahı için temel niteliktedir. Çevre sağlığı, insanı ve diğer canlıları canlılıklarını sağlıklı sürdürme yönünde etkileyecek çevre koşullarını sağlama çalışmalarını içerir. Çevre kirliliği ise insanı ve diğer canlıları olumsuz yönde etkileyecek hatta yok edecek çevre koşullarıdır. Çevre sağlığını etkileyecek konulardan biri de atıklardır.

Elektrikli ve elektronik cihazlar, gelişen teknoloji ile beraber insan hayatının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmişlerdir. Ancak bu cihazların kullanım ömürleri hızlıca dolmakta ve insanlık bugün elektronik atık (e-atık) adı verilen yeni bir çöp türü ile karşı karşıya

kalmaktadır. Kullanılmayan ve atık durumundaki elektrikli ve elektronik cihazlar dikkatli bir şekilde bertaraf edilmediklerinde insan sağlığı ve çevre için büyük tehlike oluşturmaktadır.

Modern dünyanın nabzını tutan elektronik cihazlar, âdeta birer Troya Atı gibi gizli tehlikeler barındırmaktadır. Bu teknoloji harikalarının ardında yatan gerçeği göz ardı etmemeliyiz. Her bir cihaz, kullanımdan düştüğünde doğaya dökülen bir hikâye gibidir. Eflatun'un dediği gibi, "Doğa bir dantel işler gibi sabırla çalışır, insan ise bu danteli bozmaktan kaçınmalıdır." Elektronik atıkların geri dönüşümü, işte bu sabırla örülmüş doğa danteline saygı göstermektir. Cihazlarımızın içindeki değerli madenler ve nadir elementler, tekrar hayata döndürülmeyi bekleyen birer cevherdir. Bu döngü, sadece doğanın dengesini korumakla kalmaz,

aynı zamanda insanın doğayla olan ahengini de yeniden inşa eder. Elektronik atıkların geri dönüşümü, geleceğimizin sürdürülebilir bir temel üzerine kurulmasının anahtarıdır; bu anahtarı kullanmak, gelecek nesillere karşı sorumluluğumuzdur.

Elektrik ve elektronik cihaz atıkları, yıllık yaklaşık %5 büyüme göstermektedir. Birleşmiş Milletler Üniversitesi tarafından yazılan 2014 Global E-Atık İzleme Raporu'na göre, 2018 yılında toplam e-atık miktarının 49,8 metrik ton ve kişi başına 6,7 kg olacağı tahmin edilmektedir. Türkiye, 503 bin ton e-atıkla dünya genelinde 17'nci sırada yer almakta olup, kişi başına düşen e-atık miktarı 6,5 kilogram olarak belirlenmiştir. (Çiğdem Yılmaz Aydın, Elektronik Atıklar ve Çevre Sağlığı, *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Y.2017, C.1, S.1, s. 39-52.)

E-atık yönetiminde, tüketicilerin de önemli bir rolü vardır. Elektronik cihazların geri dönüşüm merkezlerine teslim edilmesi, doğaya zarar vermeden bertaraf edilmelerini sağlar. Ayrıca, cihazların tamir edilerek yeniden kullanılması veya ikinci el olarak satılması, atık miktarını azaltır. Bu şekilde, doğal kaynakların korunmasına ve çevre kirliliğinin önlenmesine katkıda bulunulabilir.

Gerekli güvenlik önlemleri alınmadan yapılan bertaraf etme ve geri dönüşüm işlemleri, birinci derecede atığı işleyen kimselere, işleme ortamındaki toprak ve yer altı sularına ve atıkların yakılması sonrası yayılan halojenli klorid ve bromidler ile atmosfere tehlikeli yan etkilere yol açmaktadır. Gelişmiş bazı ülkelerde biriken e-atıkların %50-80'i uluslararası ticarete uygun olmayan şekilde gelişmekte olan ülkelere ihraç edilmekte olup bu ülkelerde e-atıkların geri dönüşümü yasal olmayan işletmeler tarafından yapılmakta ve kullanılan yöntemler işçilere ve çevreye zarar vermektedir. Gelişmiş ülkelerde ise e-atık geri dönüşümü minimum insan gücü içeren otomatik sistemler kullanılarak yüksek oranda değerli metal kazanımı ile ülke ekonomilerine önemli katma değer sağlanarak yapılmaktadır. Özellikle Ag, Au, Pd vb. içerikleri ile cep telefonları, hesap makineleri ve baskı devre kartları değerlendirilmesi gereken atıkların başında

gelmektedir. Örneğin bir ton bilgisayar atığındaki altın miktarının, yaklaşık 15 ton altın cevherinden elde edilecek olandan daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, teknolojinin büyüdü dünyasında yol alırken unutmamalıyız ki her cihazın sonu, yeni bir başlangıcın tohumudur. Geri dönüşüm, sadece maddi bir eylem değil, doğayla kurduğumuz derin bir diyalogdur. Lao Tzu'nun dediği gibi, "Doğa acele etmez, ama her şeyi başarır." Bizler de doğanın bu kadim sabrını benimsemeli ve teknolojik atıklarımızı tabiata geri kazandırmalıyız. Bu süreç, sadece çevremizi korumakla kalmaz, aynı zamanda insanlık onurunu ve doğayla olan uyumumuzu da yükseltir. Elektronik

atıkların geri dönüşümü, gezegenimize karşı taşıdığımız ahlaki bir sorumluluktur. Her birimizin bu döngüye katkıda bulunması, geleceğe bırakacağımız en değerli mirastır. Teknolojiyle donanmış zihinlerimizin, doğayla iç içe geçmiş bir dünya yaratma gücüne inanmalı ve bu sorumluluğu üstlenmeliyiz. İşte o zaman, yalnızca modern dünyanın değil, insanlığın da en büyük başarılarından birine imza atmış olacağız.

Elektrikli ve elektronik atıkların yönetimi, hem çevre sağlığı hem de sürdürülebilir bir gelecek için büyük önem taşır. Bireysel ulusal ve uluslararası düzeyde alınacak önlemlerle, e-atıkların çevreye verdiği zararlar minimize edilebilir ve gelecek nesillere daha temiz bir dünya bırakılabilir.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BEYAZIT YANGIN KULESİ

■ Eyüp DEMİR

B elgelerde “kasrı harîk”, “harîk kulesi”, “yangın köşkü”, “yangın kulesi” gibi isimlerle anılan Beyazıt Yangın Kulesi, İstanbul’un tarihî semtlerinden Beyazıt’ta bulunmaktadır. Şehirde çıkan yangınları kontrol altına almak amacıyla inşa edilmiş, dönemin mimari üslubunu yansıtan önemli bir yapıdır. Hem tarihî hem de mimari olarak oldukça önemli sayılan Beyazıt Yangın Kulesi, geçmişte İstanbul’da ortaya çıkan yangın felaketlerine karşı alınan tedbirlerin bir sonucu olarak günümüzde İstanbul Üniversitesinin Beyazıt Kampüsü içerisinde dimdik

ayaktadır. Eskiden Seraskerlik Binası olarak kullanılan bu yapının geniş avlusu içinde II. Mahmud döneminde yapılan yangın kulesi daha önce ahşap olarak inşa edilmiştir. 1774 yılında çıkan Cibali yangını ile yıkılan bu bina, daha sonra tekrar inşa edilmişse de yeniçeri isyanları ile tekrar yıkılmıştır. İstanbul, ahşap yapılı evlerden oluşan bir şehir olduğu için hem fetihten önce hem de fetihten sonra yangınlardan büyük zarar görmüştür. İstanbul’a zarar veren bu yangınların yanında

deprem ve sel gibi afetler de şehri yerle bir etmiştir. Bu yüzden İstanbul'a kâgir yapı bir yangın kulesi yapımı zorunlu hâle gelmiştir.

Günümüzdeki Beyazıt Yangın Kulesi'nin inşa tarihi 1828 olarak kabul edilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme hareketlerinin etkili olduğu, şehir planlamasında ve yangın söndürme tekniklerinde de gelişmeler yaşandığı gözlenmektedir. İstanbul'da evlerin çoğu ahşap olduğu ve şehir artık iyice büyüdüğü için yangınlara karşı özel önlem almak gereksinimi duyulmaktadır. Bundan dolayı İstanbul'un çeşitli yerlerine yangın kulesi yapılması gerekli görülmüştür. Bunlardan birisi Beyazıt Yangın Kulesi olurken diğerleri Cenevizliler tarafından yapılan Galata Kulesi ve Üsküdar'daki İcadiye Kulesi'dir. Kulenin tasarımı XIX. yüzyılda Osmanlı mimari faaliyetlerinde isimleri mimar, kalfa ve müteahhit olarak geçen Ermeni ailesi Balyanlardan Senekerim Balyan'dır (1768-1833). Osmanlı'nın son döneminde pek çok önemli yapıda emeği olan Balyan ailesinin üyelerinden biri olan Senekerim Balyan, Beyazıt Yangın Kulesi'ni tasarlarken estetik ve işlevselliğe oldukça önem vermiştir. Kuleyi inşa ederken malzeme olarak genellikle kesme taş kullanmış ve tasarladığı bu kule dönemin mimari tarzını yansıtan özelliklere sahip olmuştur. Beyazıt Yangın Kulesi'nin inşaatında kullanılan bu

taşlar, XIX. yüzyıl Osmanlı mimarisinin karakteristik özelliklerini de taşımaktadır.

Kule ilk yapıldığında kesik piramit bir taban üstüne çan çiçeği şeklinde yükselen, sütunlarla içbükey dekoratif oluklu bir gövdeye sahiptir ve en üstte gözetim alanı, onu kapatan ve tepe noktasını oluşturan bir külah mevcuttur. Bu şekilde yerden yüksekliği 85 metredir, gözetleme kısmı ise 50. metrede yer almaktadır. (Deniz Vatansever, "Bâyezid Yangın Kulesi", *Tarih ve Uygarlık-İstanbul Dergisi*, S.10, s.147) 1849 yılında Beyazıt Yangın Kulesi'nin sivri külahlı ahşap çatısı değiştirilerek yerine dört adet yuvarlak pencerele birer odadan meydana gelen üç kâgir kat yerleştirilmiştir. Kenarlarına demir parmaklıklar yapılmış ve 1889'da kulenin üzerine bir bayrak gönderi eklenmiştir. Bütün ana duvarları taştan oluşan bu yapının merdivenleri ise ahşaptır. Kule alttan yukarı doğru nöbet, işaret, sepet ve sancak katı olarak adlandırılan kısımlardan meydana gelmektedir. Nöbetçi katına minare merdiveni gibi spiral olarak yükselen, 180 basamaklı ahşap bir merdivenle çıkılır. Nöbetçi katından yukarıya doğru 76 basamak olmak üzere toplam 256 ahşap basamak bulunmaktadır. Kesik piramit şeklindeki ana yapının üzerindeki çelik bir çerçeveden sonra soğan biçiminde bir ayak kısmı vardır. Gövde kısmından gözetim kısmına ters soğan şeklinde bir alandan sonra ulaşılır. Seyir terasına benzeyen bu bölümün üst

tarafında sekizgen yapı esast gözetleme bölümü vardır. Bu alanda estetik unsurlar bulunur. (Özkan Ertuğrul, "Beyazıt Yangın Kulesi", *DİA*, c.6, s.54-55) Yangın kulesinin gövdesi çok daha geniş bir gözetleme katını omuzlar. Daire biçimli gözlem katına girdiğiniz zaman çevreyi 360 derece dolanan pencerelerden tarihî yarımadayı, Üsküdar ve Galata bölgelerinin yanı sıra adaları da seyredebilirsiniz. Burada izlediğiniz efsane manzaranın en ilginç yönlerinden biri, duvarlarıyla tavanın birleştiği dairesel alanda kesintisiz bir tablodur. Kalem işi tekniğiyle siyah, beyaz ve gri tonlarıyla yapılan resim, 1997 yılında yapılan restorasyon çalışması sırasında sıvaların altından çıkarılmıştır. Resim kuşağındaki doğa manzarası içinde köşkler, kasırlar, köprüler, çeşmeler vardır. Bu manzara şeridinde ilginç olan bir nokta da yangın kulesinin bizzat kendisi de resmedilmiştir. Kulenin spiral merdivenlerinden bu kata çıktığınızda resim kuşağına bakarsanız göreceğiniz ilk resim tepesinde kulenin gönderine kırmızı sancak çekilmiş kendi resmidir.

Yangın Kulesi'nin doğu tarafında Keçecizade İzzet Molla'nın manzum olarak tarih düştüğü ve Hattat Yesarizade Mustafa Efendi tarafından talik hatla yazılan bir kitabe de vardır. Kitabenin üst tarafında Sultan II. Mahmut Han'a ait tuğra bulunmaktadır. Yangın kulesinin gökyüzüne doğru çevrilmiş bir Osmanlı topundan esinlenerek inşa edildiği ve eğer

toplar gökyüzüne çevrilmişse bunun barışı simgelediği söylenirmiş. Moltke, kuleyi bir mızrağa benzetmiş ve Türkiye Mektupları'nda "Yüksek, garip şekilli, fakat cüretli bir kule, Osmanlı ordusu kumandanının oturduğu yeri işaret eder ve uzaktan, yere saplanmış muazzam bir mızrağa benzer." demiştir. (Abdurrahman Kılıç, "Beyazıt Yangın Kulesinde Gözlem ve Yaşam", *Yangın ve Güvenlik Dergisi*, S.178, s.8)

Kulenin yapılmasının temel sebebi Beyazıt Kulesi'nin hâkim olduğu bir alanda çıkabilecek herhangi bir yangını hemen tulumbacılar bildirmekti. Kule görevlileri, İstanbul'un sokaklarını karış karış bilen, "mıntıkacı" adı verilen kişilerdi. Mıntıkacıların itfaiye teşkilatında ayrı bir yeri vardı. İzinli oldukları günlerde sokak sokak dolaşarak şehri iyice öğrenirlerdi. Mıntıkacılarındaki bir sokak onlara sorulduğunda sokağın nerede olduğunu, sokağa nasıl gidileceğini, hangi sokakların çıkmaz olduğunu, hangi sokakta nerelerden su bulunabileceğini söylerlerdi. Bazen sokaktaki ahşap binaların yerlerini, hangi binaların tehlikeli olduğunu, hangi sokakta ne gibi iş yerlerinin olduğunu bilirlerdi. Sokakları iyi bildikleri için kulede görev yapanlar kolay kolay değiştirilmezdi. Kulede görev yapan gözcüler, Pendik'ten Yeşilköy'e kadar olan alanda gündüzleri çıkan dumanı, geceleri ise alevi değerlendirir, yangın olup olmadığına karar verirlerdi. Kulede görevli sayısı altıydı ve vardiyalı

sistemine göre sürekli iki kişi bulunurdu. En kıdemli olan itfaiyeciye "baş memur" denirdi. İtfaiyecilerden biri sürekli gözetleme vazifesindeydi. Bu kişiler üretim yerlerini, fırınları ve buna benzer duman çıkması muhtemel yerleri çok iyi bilirlerdi. Geceleri doğal olarak yangınları görmek çok daha kolay olurdu, ufak bir alevin kıvılcımı yeterdi. Yangın görüldükten sonra yangının çıktığı sokak baş memur tarafından belirlenir, derhâl işaretler tulumbacılar bildirilirdi. Cumhuriyet Dönemi'nde ise bu eylem telefon ya da telsizle yapılırdı. Böylece yangına

hemen müdahale edilirdi. (Abdurrahman Kılıç, *a.g.e.*, s.9)

Kulede çalışan görevliler yangını duyurmak amacıyla kulenin kenarlarına gece ayrı, gündüz ayrı işaretler koyardı. Gündüz işareti büyük sepetler, gece işaretleri ise kırmızı, yeşil ve beyaz yanan büyük fenerlerdi. Bunlar kulenin iki yanında, gövdeden yere doğru olarak uzatılan, gemi mahmuzuna benzer direklerle asılırdı. Yangın birden fazla bölgede çıkarsa doğal olarak sepetlerin sayısı, rengi ve yönü de ona göre değişirdi. Beyazıt Kulesi, Galata Kulesi ve Üsküdar yakasındaki İcadiye Kulesi yangın anında bu sistemi

kullanarak koordinasyon içinde çalışırdı. Örnek olarak Beyazıt Kulesi'nden uzanan sepet ya da fenerleri karşı kıyıda gören İcadiye Kulesi görevlileri beş kez top atışı yaparak Boğaziçi'ndeki yangın kulesine haber verirdi. Böylece bu yangından diğer yakadaki insanlar da haberdar olurdu. Yangın Kulesi'nde yaşayan gözcüler "köşklü" olarak isimlendirilirdi. Bunların sayısı yirmiydi. Köşklülerin yeri en tepedeki odalardı, orası evleri gibiydi, orada yatar kalkarlardı. Bu kişilerin görevi 1923 yılına kadar devam etmiştir. Yangının başlar başlamaz asılan sepet ve fenerler yangın söndürülünce kaldırılırdı. Yangın Kulesi Cumhuriyet Dönemi'nde de aktif olarak kullanıldığından sepet ve fenerler 1934 yılına kadar yangınlarda hâlâ sarkıtılıyordu.

Beyazıt Yangın Kulesi, zaman içerisinde yangınların kontrol altına alınmasında kritik bir rol oynamıştır. Özellikle 19. yüzyıl boyunca İstanbul'da çıkan yangınlar, şehrin önemli bir sorundu ve Beyazıt Yangın Kulesi'nin varlığı bu soruna etkili bir çözüm olarak görülmüştür. Ancak, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yangın söndürme teknikleri ve sistemleri de değişmiş, yangın kulelerinin yerini modern itfaiye teşkilatları almıştır. Bugün Beyazıt Yangın Kulesi günlük meteorolojik haberler de vermektedir. Geceleri kule üzerindeki aydınlatmalara bakarak yarının havasının nasıl olacağına dair bilgi edinebilirsiniz. Örneğin; kule mavi ise yarın havanın

açık, yeşil ise yağmurlu, sarı ise sisli, kırmızı ise karlı olacağını anlayabilirsiniz. Bu ışıklar gözetleme katında yer alan işaret, sepet, sancak katında bulunmaktadır. Kulenin bir başka işlevi de bir dönem ramazan aylarında verilen iftar yemekleridir. Bu iftar yemekleri ramazan ayının yirmisinden sonra düzenlenirdi. Yirmisinden sonra olmasının sebebi ise yıldızlar ve kandillerin seyrinin ayın karanlık olduğu bir zamana denk getirilebilmesiydi. Karar verilen gün o zamanın devlet adamlarına haber verilirdi, bu kişiler kendileri yemeğe gelmezse bile kendilerine hazırlanan yemeklerden gönderirdi. Beyazıt Camii'nde namaz kılındıktan sonra kuleye yavaş yavaş çıkılır, adı "ayvaz" olan konaklarda çalışan genç erkekler bu etkinlikte yemek kaplarını taşırdı. (Deniz Vatansever, "Bâyezid Yangın Kulesi", *Tarih ve Uygarlık-İstanbul Dergisi*, S.10, s.151)

Günümüzde Beyazıt Yangın Kulesi, tarihî bir yapı olarak korunmaya devam etmektedir. İstanbul'un önemli simgelerinden biri hâline gelen kule, turistlerin ve yerli halkın ilgisini çeken bir bölgededir. Çevresindeki tarihî yapılarla birlikte, İstanbul'un zengin kültürel mirasını oluşturan unsurlardan biri olmaya devam etmektedir. Beyazıt Yangın Kulesi'ni, salt tarihî bir yapı olarak görmemek gerekir; kule, aynı zamanda İstanbul'un geçmişine ve o dönemdeki şehir planlamasına dair önemli ipuçları da sunar. Yangınların kontrol altına alınması için alınan önlemler, o dönemin şehir yaşamının ve yönetiminin nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu sebeple Beyazıt Yangın Kulesi bir yapıdan çok daha fazlasını temsil eder; İstanbul'un tarihî, kültürel ve sosyal dokusunun bir parçasıdır.

Tarihte bu ay neler oldu?

II. Dünya Savaşı başladı.

(1 Eylül 1939)

İmam Birgivi vefat etti.

(3 Eylül 1573)

Prof. Dr. Şerif Mardin vefat etti.

(6 Eylül 2017)

Büyük İstanbul depremi meydana geldi.

(10 Eylül 1509)

Türkiye'de telgraf haberleşmesi başladı.

(10 Eylül 1855)

TEMA kuruldu.

(11 Eylül 1992)

İslam İşbirliği Teşkilatı kuruldu.

(25 Eylül 1969)

Geçmişin İzinde Okul Yılları

■ Seher MERİÇ

Şimdiki çocuklar pek sevmese de benim en sevdiğim yerdi okul. Hele benim gibi öğrenmeye doymayan bir çocuk için okul, bir bilgi şelalesiydi. Okumaya olan merakımı, heyecanımı belki de babamın okuma sevdasından aldım, bilemiyorum. Babam sadece ilkokulu okuyabilmiş. O zamanın kısıtlı imkânları hayallerine veda ettirmiş onu. Dozer operatörü olarak adını sanını bilmediğimiz üçra köylerin yollarını yapmış. Ama her zaman en çok sevdiği şey kitaplar olmuş. Şimdi bile evde kocaman bir kütüphanesi var. Yazıyor, çiziyor ve okuyor.

Okul çok özel ve kıymetliydi benim için. Canım annem her sabah erkenden kalkar, kahvaltımızı hazırlardı. Sonra belimize kadar uzanan saçlarımızı örerti.

Üç kız kardeşlik ve bu iş epey zahmetliydi. Kurdelelerimizi takar, bizi okula uğurlardı.

Her sabah ortanca ablamlarla beraber okula giderdik. Servise filan binmez, yaz kış yürürdük. Kış oldu, kar yağdı diye hiçbir okul kapanmazdı. Bir elimizde okul çantamız, diğer elimizde beslenme çantamız olurdu. Annem hepimizin beslenme çantalarını özenle hazırlardı. Benim beslenme çantamı da annem dikmişti. Hiç unutmam; ağız kısmı, renkli bir iple toplanırdı. Aslında minik bir çuval gibi düşünebilirsiniz. Bir de su mataralarımız olurdu. Eğer mataramızı evde unutursak musluk suyu içerdik. Öyle pet şişede su filan almazdık

Sınıfım 1/D idi. Öğretmenimin adı Türkan Tuncer'di. Orta yaşlarda, genellikle döpiyes

giyen, gözlük takan, uzun boylu bir hanımdı. Bu yaşımda bile güzellikle hatırlıyorum onu.

O zamanlar kocaman gelse de küçücükmiş sınıflarımız. Sınıflar bizim dünyamızdı; okul ise galaksimizdi. Sınıfın duvarındaki mevsimler tablosu geldi aklıma. Kapıdan girince hemen sağdaki duvarı kaplayan, dört mevsimi gösteren bu tabloya uzun uzun bakmayı severdim. Diğer duvarda paltolarımızı astığımız askımız vardı. Fazla çanta ve eşyalarımızı kimsenin hakkına girmeden asardık. Çünkü öyle öğretilmişti bize.

Sınıfa girince ders başlamadan defter-kitaplarımızı çıkarır, kalemlerimizi sıranın üzerinde kalem koymak için oyulmuş yuvalara koyardık. Kalemlerle ilgili ilk aklıma gelen hatıram

Annem hepimizin beslenme çantalarını özenle hazırlardı. Benim beslenme çantamı da annem dikmişti. Hiç unutmam; ağız kısmı, renkli bir iple toplanırdı. Aslında minik bir çuval gibi düşünebilirsiniz. Bir de su mataralarımız olurdu.

kitap ve defterlerimizi kapladıktan sonra kapağın sağ alt köşesine etiket yapıştırdık. Etiket, adımız, soyadımız, sınıfımız ve dersin adı yazılırdı.

Çocukluğumda hiçbir şey israf edilmez, dönüştürülür ve tekrar kullanılabilir hâle getirilirdi. Mesela annem, babamın gömleğinin yakasını ters yüz ederdi. Bizler de bir önceki ders yılından artakalan defterlerin boş sayfalarını toplar, beyaz zamkla yapıştırıp yepyeni bir defter yapardık. Bildiğiniz minik cilt ustaları olmuştuk. Diş macunu kutularını renkli kâğıtla kaplayarak kalem kutusu yapardık.

Resim derslerimizi bazen bahçede yapardık. Ah, ne büyük keyifti. Sınıftan başka bir yerde, hem de bahçede ders yapmak. Belki de o yüzdendir, ben de şimdi öğrencilerimle uygulama derslerini dışarıda yapıyorum.

Müsamereleri de anlatmadan olmaz. Herhâlde o zaman da çok konuşkan bir çocukmuşum ki öğretmenim beni hep sunucu yapardı. Çocukken sahip olduğum nadir fotoğraflardan biridir: Elimde mikrofon, kısa saçlarım, beyaz üzerine kırmızı puantiyeli elbisem ve uzun beyaz çoraplarımla sahnedeyim.

kırmızı kalemlerdir. Şimdi öyle hem dört çocuk okut hem de onlarca kalem al gibi bir bütçemiz yoktu. Annem sene başında hepimize birer adet kırmızı kalem alırdı. Onu bütün sene kullanırdık. Kalemtraş ile açtıkça küçülse de arkasına bir çubuk bağlayarak yine o kalemi kullanırdık. Silgiler de bir adet alınır, dörde bölünür ve kaybolmaması için içinden ip geçirilerek boynumuza asılırdı.

Kitaplarımızı ve defterlerimizi satın aldıktan sonra muhakkak kaplardık. Hemen hemen her evde olan, iki A4 kâğıdı büyüklüğünde, ön sayfalarında çok güzel doğa manzaraları olan takvimler olurdu. Kuşe kâğıttan mamul bu takvimlerin arka yüzleri bembeyazdı. Bu kâğıtlarla

ÇOCUKLARDA SAĞLIKLI BESLENME

■ Merve Bilge ATALAY

Diyetisyen

Eylül ayı, hepimiz için farklı anlamlar taşır; yeniden düzen kurma, yeni başlangıçlar, yaz rahatlığını üzerimizden atma veya yaz vedaının hüznü gibi. Ancak bunların yanı sıra, okula ve sağlıklı beslenmeye dönüşün de resmî ayı olarak bilinir. Bu yazımızda özellikle çocuklarımızın daha sağlıklı ve dengeli beslenmesi için neler yapabileceğimizi anlatacağım. Sağlıklı beslenme; çocukların büyümesi, gelişmesi ve genel sağlığı için son derece önemlidir. Doğru besinleri tüketmek, çocukların enerji seviyelerini, zihinsel

yeteneklerini ve bağışıklık sistemlerini güçlendirir. Beslenme, hepimiz için çok önemlidir ama çocuklar için bir tık daha fazlasıdır. Tüm hayatlarını şekillendirdikleri yıllarda sağlıklı ve dengeli beslenme onlar için hayati önem taşır.

Sağlıklı Beslenmenin Önemi

Çocukların vücutları ve beyinleri hızla büyür, gelişir. Bu süreçte doğru besinleri almak, onların fiziksel ve zihinsel sağlığını doğrudan etkiler. Sağlıklı beslenmenin bazı önemli faydaları şunlardır:

Büyüme ve Gelişme: Yeterli ve dengeli beslenme, çocukların kemik, kas ve organ gelişimini destekler.

Bağışıklık Sistemi: Sağlıklı beslenme, çocukların hastalıklara karşı dirençli olmasını sağlar.

Enerji: Doğru besinler, çocukların gün boyunca enerjik ve aktif kalmasına yardımcı olur.

Zihinsel Gelişim: Bazı besinler, çocukların konsantrasyonunu ve öğrenme yeteneklerini artırır.

Sağlıklı Beslenme İçin Temel Besin Grupları

Çocukların sağlıklı beslenmesi de tıpkı yetişkinlerinki

gibi dengeli, çeşitli ve yeterli olmalıdır. Burada önemli olan nokta; protein, yağ, karbonhidrat, vitamin ve mineralleri yeterli şekilde almaktır. Kalori, yani enerji, tek bir besinden sağlanabilir fakat dengeli beslenme sağlanmadığından vitamin ve mineraller karşılanamaz.

Proteinler: Vücudumuzun temel yapı taşı proteinlerdir. Büyüme, gelişme ve hastalıklardan korunma gibi pek çok işlevin başında proteinler gelir. Proteinler, bitkisel ve hayvansal proteinler olarak iki gruba ayrılır. Kırmızı et, tavuk, balık, yumurta, yoğurt, süt ve peynirler hayvansal; kuru baklagiller, fındık, fıstık ve badem gibi kuru yemişler de bitkisel protein kaynaklarıdır.

Karbonhidratlar: Vücudun temel enerji kaynağı karbonhidratlardır. Vücutta karbonhidratların olması büyüme ve gelişme için çok önemlidir. Çünkü karbonhidratlar yoksa vücut, proteinleri enerji için kullanabilir, bu da büyüme ve gelişmeyi durdurur. Buğday, arpa, çavdar, yulaf ve bunlardan yapılan her yiyecek temel karbonhidrat kaynağıdır. Yine sebzeler, meyveler ve baklagiller de karbonhidrat kaynaklarıdır.

Yağlar: Hem enerji verirler hem de vücuttaki pek çok hormonun, hücrenin parçasıdır. Pek çok vitaminin emilimi için önemlidirler. Organ çevrelerinde organları

korurlar ve vücudun ısı dengesini sağlarlar. Zeytin ve yağı, kuruyemişler ve yağları, avokado, balıklar ve etler temel yağ kaynaklarıdır.

Vitaminler ve Mineraller: Büyüme ve gelişmenin normal seyrinde gidebilmesi için tüm vitamin ve minerallere yeterli seviyede ihtiyaç vardır. Renkli her çeşit besinden yeterli ve dengeli yiyerek vitamin ve mineralleri doğal yollarla alabiliriz.

Su: Vücut fonksiyonları ve hidrasyon için hayati öneme sahiptir. Hayatın devamlılığı için olmazsa olmazdır. Su, süt, sebzeler ve meyveler su kaynaklarıdır.

Sağlıklı Beslenme Alışkanlıkları Nasıl Oluşturulur?

Çocuklar için sağlıklı ve dengeli beslenmek çok önemlidir. Ancak pek çok çocuk çoğu sağlıklı gıdayı yemez veya

zorla yer. Bu durum çocukların gelişimini olumsuz etkiler. Böyle durumları çözmek için birkaç önerim olacak: İlk olarak, çocuklar ebeveynlerini örnek alırlar. Eğer ebeveynler çok yemek seçiyorsa çocuk bu durumu örnek alacaktır. Çocuğa örnek olunmalı fakat çocuk yeme noktasında zorlanmamalıdır. Ebeveynlerin çeşitli yemekleri yediği çocuğa fark ettirilmelidir. Yemekler ödül-ceza gibi gösterilmemeli, örneğin "İspanak yersen çikolata veririm." denilmemelidir. Çocuk burada otomatik olarak çikolatayı ödül, ıspanağı ceza olarak görür.

Bu şekilde çocukların beslenme alışkanlıklarını olumlu yönde etkileyebilir ve onların sağlıklı bir şekilde büyümesini destekleyebilirsiniz. Unutmayın, sağlıklı beslenme alışkanlıkları erken yaşta başlar ve ömür boyu devam eder.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Rebiülevvel ayının 12. gecesi	Bir ihtiram ifadesi	Kuzu sesi	Bir sure adı	Neşriyat	Kulağın duyabildiği titreşim, avaz	Kalp veya nabız vuruşu
Süslü aydınlatma aracı	Neredeyse	Çok iri ve büyük olan	Uzaklık ünlemi	Baston		
	Geri verme					
			Sağlık			
			Dede			
Kurtçuk			Pahası az	Sıcaklık		
Düşünce				Utanma		
Tane		Ülküsel Türk ülkesi			Çağırma, seslenme	
		Turşu salatalığı			Olgun, mükemmel	Sakarya'nın bir ilçesi
		Sözleşme				
Dış katman	Baryum simgesi	Uçuş eylemi	Öğütülmüş tahıl	Fiil çekimi		
				Eski bir devlet		
			Bir sure adı	Ses		
Değersiz				Bası işi		
İsim				Eksiksiz olan		
	Maden Tetkik Arama kısaltması			Caka, gösteriş		Bir sure adı
Yerine getirme			Kuş bakışı plan çizimi	Antalya'nın bir ilçesi		
				Geveze		
Batarya	Litre sembolü	Boş, değersiz		Bir bağlaç	Numara kısaltması	
		Hale			Şikâr	
		Mitoloji				
Deva, ilaç	Ezgi, nağme				Fakat, lakin	
	Bir nota					
		Kent devlet				
		Nazik, kırılğan				
Ayak direme				Mana ile ilgili, ruhani		
Yürürlükte olan	Tayin					
	Sinirli					
				Yetersiz		
				Ölüm		
Tiz, uyarıcı ses					Süslü kemer	
Lahza		Dede				
Su, ma		Sodyum simgesi				
		Klasik Türk müziğinde bir makam				
Eğik yazı						

4	2	7	1				6	8
		5			6	3		
6		3				1		
2				1		4		
3	4			6	7		5	1
8		1		5			2	
	9					7	3	
7		4	3			2		9
	3	2		9	4	6		

SUDOKU

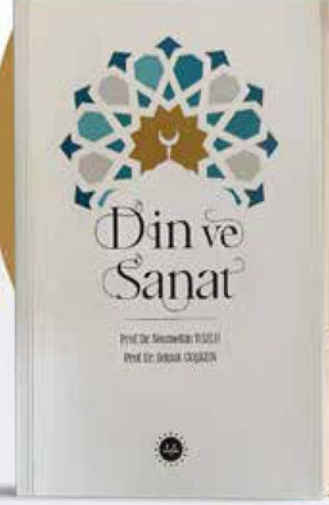
KELİME OYUNU

						i			A	T	A	
						N						A
						Ş						M
						i						i
						R						N
						A						
						H						
A	B	E	S	E								

~~ABESE~~	KARGA
AKADEMİ	KARMA
ALİMRAN	KAŞIF
~~AMİN~~	KEDİ
~~ATA~~	KÜNYE
ATİ	LALE
ÇAY	NAHL
EZİK	NİL
HİKÂYE	ÖTE
İDARE	PERDE
İFA	SALA
İFADE	SARI
İKMAL	ÜZÜM
İLİM	YAZAR
~~İNŞİRAH~~	YENİ

DİN VE SANAT

■ Süreyya MERİÇ

Sanat bir milleti millet yapan amillerden biridir. Bir milletin tarihi, sahip olduğu kültürel birikim ürettiği sanat eserlerinden pekâlâ okunabilir. Dünya algısı, inandığı değerler silsilesi de ortaya koyduğu sanatta kendini gösterir. Dolayısıyla sanat eseri çift yönlü bir okuma imkânı sunar. Sanat eseri bir yandan ait olduğu toplumun paradigmasını yansıtır, diğer yandan varlığıyla o paradigmayı koruyucu bir güce dönüşür. Bu yüzden sanat damarlarına neşter vurulan; sanatçıları, içinde yaşadığı topluma yabancılaşan milletler, çürümeye ve yozlaşmaya mahkûmdur. Zira sanat, felsefeden hukuka, estetikten bilime o milletin tüm tefekkür ve üretim kanallarının bir yansımasıdır.

Aziz milletimizin tarihiyle arasına çekilen perdelerden biri de sanat alanında olmuş, Türk-İslam sanatları maalesef bir dönem hor görülerek sanat dünyasından dışlanmıştı. Batılılaşma adı altında Anadolu topraklarının ruhuna nüfuz edemeyen sanat anlayışları ve düşünce sistemleri dayatılmış, bu durum da toplum ve sanat arasına mesafe koymuştur. Türk-İslam sanatının harcı olan din de sanatın dışına itilmiş âdeta sanal bir din-sanat çatışması gündeme getirilmiştir.

Prof. Dr. Necmettin Tozlu ve Prof. Dr. Selçuk Coşkun'un kaleminden çıkan ve DİB Yayınları arasında yerini alan *Din ve Sanat*, İslam sanatlarının temelinde yer alan felsefe ve dünya görüşüne mercek tutarak modern dünyanın dayatması olan yapay sanat anlayışlarının

karşısında durur. Sanatın ve sanatkârın görevi nedir, sorularına cevap arar. Sanatımızda cereyan eden mevcut yabancılaşmanın nedenleri üzerinde yoğunlaşır.

Sanat, hem sanatkâr hem de muhatap için bir tefekkür kaynağıdır. Geçmişte her ne kadar çeşitli yalpalanmalar yaşansa ve sanat anlayışımız zedelense de Türk milletinin din ile harmanlanan sanat yaşantısında, Türk-İslam sanatı ve düşüncesini gelecek nesle taşıyan neferler de olmuştur. Kimi şair kimi yazar kimi düşünür olan bu sanatkârlar, el birliğiyle geçmiş ve gelecek arasında köprüler kurar.

Tozlu ve Coşkun bu bağlamda Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve Nurettin Topçu örneğinden hareketle sanata kaynağından nazar eder. "Necip Fazıl: Büyük Doğu ve Büyük Doğu İkliminde Sanat", "Sezai Karakoç: Bir dünya Görüşü Olarak Diriliş ve Sanat", "Bir Düşünür Olarak Nurettin Topçu'nun Dünya görüşü ve Sanat Anlayışı" yazıları, bize sanat ve sanatkârın hem toplum hem de o toplumun yapı taşlarından din ile ilişkisi konusunda örnekler sunar.

Din ve sanat denildiğinde masaya yatırılması gereken bir diğer mesele devlet ve sanat ilişkisidir. Zira devletlerin politikası hem sanat eğitimi hem de sanat ve sanatkârın desteklenmesi, sanatsal faaliyetlerin himaye edilmesi açısından büyük önem arz eder. Kitabın son bölümleri bu meselelere ayrılmış, bugün Türk İslam sanatının geldiği nokta gözler önüne serilmiştir.

DIYANET TV

BİR anim OLSUN

PAZAR

12.30

FREKANSLAR

4A(HD) FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

Digiturk - 68. kanal

D-SMART - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 133. kanal

tvbu - 49. kanal

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203